

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Cisna na lata 2016-2020

Warszawa, grudzień 2016-marzec 2017

Green Wood Sp. z o.o.

Spis treści

1.	Wstęp	5
1.1.	Definicja rewitalizacji oraz programu rewitalizacji.....	5
1.2.	Metodologia opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji	6
1.3.	Kompleksowość, koncentracja dokumentu	7
	Kompleksowość programu rewitalizacji.....	7
	Koncentracja programu rewitalizacji.....	7
	Komplementarność projektów rewitalizacyjnych	7
	Partycypacja społeczna	7
2.	Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie kraju, regionu i gminy.....	8
2.1.	Programy Krajowe	8
2.1.1.	Strategia Rozwoju Kraju 2020	8
2.1.2.	Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.....	8
2.1.3.	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. 9	
2.1.4.	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.....	9
2.1.5.	Narodowy Plan Rewitalizacji 2020	9
2.1.6.	Umowa Partnerska	9
2.2.	Programy Regionalne i Subregionalne	11
2.2.1.	Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020.....	11
2.2.2.	Strategia Rozwoju Powiatu Leskiego do roku 2024	12
2.3.	Programy Lokalne	13
2.3.1.	Strategia Rozwoju Gminy Cisna na lata 2008-2020.....	13
2.3.2.	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Cisna (załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXII/1238/2001 Rady Gminy Cisna z dnia 7 lutego 2001 roku).....	15
2.3.3.	Plan Rozwoju miejscowości Wetlina	16
2.3.4.	Plan Rozwoju miejscowości Cisna	16
3.	Diagnoza sytuacji w gminie Cisna	17
3.1.	Ogólne informacje o gminie	17
3.1.1.	Położenie	17
3.1.2.	Infrastruktura komunikacyjna	20
3.1.3.	Uwarunkowania przyrodnicze	22
	Obszary chronione.....	23

Klimat.....	24
Rolnictwo.....	24
3.1.4. Stan środowiska naturalnego	25
3.2. Strefa społeczna	25
3.2.1. Struktura demograficzna	25
3.2.2. Poziom i struktura bezrobocia.....	28
3.2.3. Problemy społeczne	29
3.2.4. Przestępczość.	31
3.2.5. Aktywność społeczna.....	32
3.2.6. Identyfikacja problemów w sferze społecznej	36
3.3. Strefa przestrzenna i infrastrukturalna	36
3.3.1. Infrastruktura techniczna i budownictwo	36
3.3.2. Infrastruktura edukacyjna i kulturalna	38
3.3.3. Infrastruktura zdrowotna	44
3.3.4. Infrastruktura rekreacyjno-turystyczna.....	44
3.3.5. Identyfikacja problemów w sferze przestrzennej i infrastrukturalnej	50
3.4. Strefa gospodarcza	50
3.4.1. Struktura gospodarcza gminy	50
3.4.2. Identyfikacja problemów w sferze gospodarczej	54
3.5. Wnioski z konsultacji społecznych prowadzonych podczas przygotowania dokumentu	55
3.5.1. Warsztaty z mieszkańcami gminy.....	55
3.5.2. Wnioski z badania ilościowego PAPI	56
3.6. Podsumowanie diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych	60
4. Założenia Lokalnego Programu Rewitalizacji	63
4.1. Analiza wskaźnikowa	63
4.2. Delimitacja obszarów problemowych	66
4.3. Wizja oraz cele: strategiczny i szczegółowe rewitalizacji	74
Wizja	74
Cele strategiczne i szczegółowe	75
5. Projekty	76
5.1. Planowane projekty na obszarach rewitalizacji	76
5.1.1. Projekty inwestycyjne.....	76
5.1.2. Projekty nie inwestycyjne.....	90
5.1.3. Projekty uzupełniające	93

5.1.4.	Komplementarność projektów rewitalizacyjnych	94
5.2.	Zasady partnerstwa i partycypacji społecznej	98
6.	System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji	99
6.1.	System wdrażania projektów	99
6.2.	System monitoringu oraz aktualizacji projektów	100
6.3.	Wskaźniki osiągnięcia celów.....	100
6.4.	Ocena oddziaływania na środowisko Lokalnego Programu Rewitalizacji	102
7.	Załączniki	102
7.1.	Spis tabel	102
7.2.	Spis schematów i wykresów	104
7.3.	Spis map	104

1. Wstęp

1.1. Definicja rewitalizacji oraz programu rewitalizacji

Rewitalizacja jest to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań danego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów (w tym także kulturowych) i jest procesem wieloletnim, prowadzonym przez interesariuszy (m.in. przedsiębiorców, organizacje pozarządowe, właścicieli nieruchomości, organy władzy publicznej, etc.) tego procesu, w tym przede wszystkim we współpracy z lokalną społecznością.

Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są w sposób spójny: wewnątrz (poszczególne działania pomiędzy sobą) oraz zewnątrz (z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną, celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych i planistycznych). Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są:

- a. uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy;
- b. pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru rewitalizacji oraz analizie dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne lub techniczne lub środowiskowe;
- c. ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
- d. właściwy dobór narzędzi i interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru;
- e. zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, środowiskowej;
- f. koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji;
- g. realizacja wynikającej z art. 5 ust. 1 rozporządzenia ogólnego zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Obszar rewitalizacji - obszar obejmujący całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację. Obszar ten może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic, lecz nie może obejmować terenów większych niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkałych przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.

Program rewitalizacji jest realizowany w oparciu o ustawę o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 (Dz. U. poz. 1777 art. 14 ust. 1) lub na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o

samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446). Program zakłada określenie, w perspektywie wieloletniej, działań w sferze społecznej oraz gospodarczej lub przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej lub środowiskowej, zmierzających do wyprowadzenia obszarów rewitalizacji ze stanu kryzysowego oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju. Program stanowi narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

1.2. Metodologia opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Cisna powstał na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446). Został opracowany w oparciu o model partycypacyjno-ekspercki. Pierwszym jego elementem jest udział szerokiej grupy interesariuszy z sektora publicznego, społecznego i gospodarczego. Partycypacja społeczna została wpisana w proces rewitalizacji zdegradowanych obszarów gminy Cisna na różnych jego etapach tzn. identyfikacji obszarów problemowych, planowania działań, realizacji oraz monitorowania i ewaluacji. Drugim elementem modelu jest zaangażowanie ekspertów zewnętrznych. Odpowiadali oni m.in. za proces przeprowadzenia konsultacji społecznych i przygotowanie Gminnego Programu Rewitalizacji. Metodologia opracowania przedmiotowego dokumentu składała się z następujących elementów:

1. Podjęcia w dniu **30 marca 2016** uchwały przez Radę Gminy Cisna w sprawie przystąpienia do opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Cisna na lata 2016-2020. Uchwała **Nr XII/63/2016**
2. Przeprowadzenie spotkania inauguracyjnego rozpoczęcia prac nad Gminnym Programem Rewitalizacji podczas, którego przedstawiono założenia programu, określenie harmonogramu oraz sposób pracy nad przedmiotowym dokumentem.
3. Przeprowadzenie diagnozy obecnej sytuacji w gminie Cisna pozwalającej na wyznaczenie obszarów problemowych oraz określenie działań rewitalizacyjnych. Diagnoza opierała się na analizie danych statystycznych oraz rejestrowych.
4. Przeprowadzenie badania ankietowego na reprezentatywnej grupie mieszkańców gminy Cisna. Łącznie zebrano 62 ankiety. Badanie ankietowe było prowadzone w okresie 22-29.03.2017
5. Przeprowadzenie warsztatów mający na celu budowę założeń Gminnego Programu Rewitalizacji z udziałem różnych grup mieszkańców gminy Cisna reprezentujących sektor publiczny, społeczny i gospodarczy. Odbłyły się one w dniu 9 i 10 lutego 2017 roku w dwóch miejscowościach Cisna i Wetlina.
6. Zorganizowanie konsultacji społecznych projektu Gminnego Programu Rewitalizacji na otwartych spotkaniach z mieszkańcami, podczas sesji Rady Gminy oraz poprzez stronę internetową Urzędu Gminy.
7. Wprowadzenie ostatecznych uwag i poprawek pozyskanych podczas konsultacji społecznych.
8. Uchwalenie Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Cisna na lata 2016-2020 na sesji Rady Gminy.

1.3. Kompleksowość, koncentracja dokumentu

Gminny Program Rewitalizacji dla Gminy Cisna charakteryzuje się 4 podstawowymi cechami:

Kompleksowość programu rewitalizacji

Program rewitalizacyjny ujmuje działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków unijnych oraz innych publicznych lub prywatnych) w taki sposób, aby nie pomijać aspektu społecznego oraz gospodarczego lub przestrzenno-funkcjonalnego związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem.

Program rewitalizacji złożony jest z wielu różnorodnych projektów, które stanowią konstrukcję warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Projekty są wzajemnie powiązane oraz osiągnięty zostanie efekt synergii

Koncentracja programu rewitalizacji

Program rewitalizacji dotyczy terenów o istotnym znaczeniu dla rozwoju gminy, obejmujących część zdiagnozowanego obszaru zdegradowanego i dotkniętych szczególną koncentracją problemów i negatywnych zjawisk kryzysowych.

Działania rewitalizacyjne zostały skierowane na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar rewitalizacji, przy założeniu zastosowania adekwatnych narzędzi oraz możliwości finansowania rewitalizacji. Projekty rewitalizacyjne realizowane są na obszarach rewitalizacji.

Komplementarność projektów rewitalizacyjnych

Projekty rewitalizacyjne są komplementarne w następujących wymiarach: przestrzennym, problemowym, proceduralno-instytucjonalnym, międzyokresowym, źródeł finansowania (vide 5.1.4)

Partycypacja społeczna

Na każdym etapie przygotowania przedmiotowego dokumentu istotną rolę odgrywał udział najważniejszych interesariuszy. Zasady partnerstwa oraz partycypacji społecznej zostały szerzej opisane w rozdziale 5.2

2. Powiązanie Programu Rewitalizacji z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie kraju, regionu i gminy

Gminny Program Rewitalizacji gminy Cisna jest zgodny z następującymi dokumentami strategicznymi i planistycznymi:

2.1. Programy Krajowe

2.1.1. Strategia Rozwoju Kraju 2020

Obszar Strategiczny I. Sprawne i Efektywne Państwo

Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli,

Kierunek I.3.2. : rozwój kapitału społecznego.

Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka

Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego

Kierunek II. 4.1. Zwiększanie aktywności zawodowej

Kierunek II. 4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego

Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna.

Cel III.1. Integracja społeczna.

Kierunek III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Kierunek III.1.2. Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych

Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Kierunek III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich.

2.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

Cel główny - rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób, tak aby mogły one w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia.

Cel szczegółowy 1. Wzrost zatrudnienia

Cel szczegółowy 3. Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym

2.1.3. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.

Cel Strategiczny 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów (konkurencyjność)

Cel Strategiczny 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych (spójność)

Cel Strategiczny 3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie (sprawność)

2.1.4. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialnej, równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski

2.1.5. Narodowy Plan Rewitalizacji 2020

Cel główny: poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzenie korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położenie nacisku na holistyczne, zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.

2.1.6. Umowa Partnerska

Kluczowe priorytety inwestycyjne (będące przedmiotem wsparcia z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego), zgodnie z celami tematycznymi:

Cel Tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności MŚP:

3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości,

Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami:

6.3 Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego,

6.5 Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszaniu hałasu,

Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników:

8.2 wspieranie rozwoju przyjaznego dla zatrudnienia poprzez rozwój potencjałów endogenicznych jako elementu strategii terytorialnej dla obszarów ze specyficznymi potrzebami, łącznie z przekształcaniem upadających regionów przemysłowych oraz działaniami na rzecz zwiększenia dostępności i rozwoju zasobów naturalnych i kulturowych,

8.5 zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników,

8.7 samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy,

Cel tematyczny 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem:

9.2 wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich,

9.4 aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności,

9.8 wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

W ramach zakresu wsparcia z Europejskiego Funduszu Społecznego wyróżnia się 5 obszary o istotnym znaczeniu dla wzmocnienia społecznego i gospodarczego wymiaru rewitalizacji:

- działania na rzecz poprawy zatrudnienia (priorytet inwestycyjny 8.5) obejmujące różne formy aktywizacji osób bez pracy,
- działania na rzecz aktywnej integracji społecznej, a więc poprawy samodzielności i aktywności życiowej i społecznej oraz zwiększenia szans na zatrudnienie, realizowane zarówno w odniesieniu do osób indywidualnych, jak i wieloprotblemowych społeczności (priorytet inwestycyjny 9.4),
- działania na rzecz promocji przedsiębiorczości (priorytet inwestycyjny 8.7)
- przedsiębiorczości społecznej (priorytet 9.8) jako ważnych instrumentów o charakterze zatrudnieniowym, związanych z tworzeniem nowych miejsc pracy, w tym zwłaszcza dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- działania na rzecz rozwoju usług społecznych ogólnego interesu (np. usług wsparcia rodziny, usług opieki nad seniorami) w celu poprawy ich dostępności i jakości (priorytet inwestycyjny 9.7) oraz usług pozwalających na godzenie życia zawodowego i prywatnego np. usług opieki nad dziećmi do lat 3 (priorytet inwestycyjny 8.8).

2.2. Programy Regionalne i Subregionalne

2.2.1. Strategia Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020

Wizja:

W 2020 roku województwo podkarpackie będzie obszarem zrównoważonego i inteligentnego rozwoju gospodarczego, wykorzystującym wewnętrzne potencjały oraz transgraniczne położenie, zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańców.

Cel główny strategiczny

Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno - gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców.

Cel 1

Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej

Priorytet 1.3. Turystyka

Cel: Budowa konkurencyjnej, atrakcyjnej oferty rynkowej opartej na znacznym potencjale turystycznym regionu

Priorytet 1.4. Rolnictwo

Cel: Poprawa konkurencyjności sektora rolno – spożywczego

Cel 2

Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników: innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców

Priorytet 2.1. Edukacja

Cel: Dostosowanie systemu edukacji do aktualnych potrzeb i wyzwań przyszłości

Priorytet 2.2. Kultura i dziedzictwo kulturowe

Cel: Rozwinięty i efektywnie wykorzystany potencjał kulturowy regionu

Priorytet 2.3. Społeczeństwo obywatelskie

Cel: Wzmocnienie podmiotowości obywateli, rozwój instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz zwiększenie ich wpływu na życie publiczne

Priorytet 2.4. Włączenie społeczne

Cel: Wzrost poziomu adaptacyjności zawodowej i integracji społecznej w regionie

Priorytet 2.5. Zdrowie publiczne

Cel: Zwiększenie bezpieczeństwa zdrowotnego społeczeństwa poprzez poprawę dostępności i jakości funkcjonowania systemu ochrony zdrowia

Priorytet 2.6. Sport powszechny

Cel: Zwiększenie aktywności ruchowej oraz rozwoju psychofizycznego społeczeństwa

Cel 3

Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno - przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu

Priorytet 3.2. Dostępność technologii informacyjnych

Cel: Rozbudowa wysokiej jakości sieci telekomunikacyjnej oraz zwiększenie wykorzystania technologii informacyjnych na terenie całego województwa

Priorytet 3.4. Funkcje obszarów wiejskich

Cel: Obszary wiejskie – wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku

2.2.2. Strategia Rozwoju Powiatu Leskiego do roku 2024

Cel strategiczny 1

Poprawa warunków życia mieszkańców powiatu

Cele operacyjne:

- 1.2 Zapewniony atrakcyjny/pożyteczny sposób spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież
- 1.3. Poprawa bazy technicznej do uprawiania sportu i rekreacji
- 1.4. Podniesienie poziomu kultury fizycznej mieszkańców
- 1.5. Atrakcyjna i dostępna oferta kulturalna
- 1.6. Poprawa opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi
- 1.7. Zapewniony dostęp do wsparcia wychowawczej i edukacyjnej funkcji rodziny
- 1.8. Poprawa dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej, rehabilitacji i profilaktyki
- 1.9. Poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie Powiatu

Cel strategiczny 2

Poprawa jakości życia w powiecie

Cel operacyjny:

- 2.1 Zmniejszenie skali bezrobocia i odpływu mieszkańców

Cel strategiczny 3

Zwiększona aktywność społeczna mieszkańców

Cel operacyjny

3.1 Zwiększona aktywność organizacji pozarządowych

Cel strategiczny 4

Zrównoważony rozwój Powiatu

Cele operacyjne:

4.1. Zrównoważony rozwój gospodarczy w Powiecie

4.2. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (OZE)

4.3. Poprawa stanu rozwoju infrastruktury proekologicznej na terenie Powiatu

4.4. Zwiększona dostępność obszarów o dużym znaczeniu przyrodniczym z równoczesną ich ochroną

4.5. Poprawa świadomości ekologicznej turystów i mieszkańców

Cel strategiczny 5

Poprawa stanu rozwoju infrastruktury technicznej

Cel operacyjny

5.1 Poprawa jakości infrastruktury drogowej

Cel strategiczny 6

Wzrost potencjału gospodarczego Powiatu

Cele operacyjne:

6.1 Wzrost znaczenia turystyki w gospodarce Powiatu

6.2. Zrównoważony rozwój gospodarczy w Powiecie

6.3. Poprawa warunków uruchamiania i prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Powiatu

2.3. Programy Lokalne

2.3.1. Strategia Rozwoju Gminy Cisna na lata 2008-2020

Misja gminy Cisna

Gmina Cisna to miejsce gdzie mieszkańcy zgodnie budują nowoczesną infrastrukturę, tworzą warunki dla rozwijania działalności gospodarczej, gdzie unikalna bieszczadzka przyroda jest przez nich mądrze chroniona dla siebie i dla turystów, aby mogli żyć i wypoczywać w komfortowych warunkach z dala od zgiełku świata.

Cele strategiczne w zakresie w zakresie zaspokojenia poszczególnych potrzeb mieszkańców

- Wzrost stopy życiowej mieszkańców
- Wzrost poziomu przedsiębiorczości mieszkańców
- Ograniczony poziom bezrobocia
- Zwiększone dochody gospodarstw rolnych z działalności pozarolniczej
- Wysoka zaradność mieszkańców w zakresie poprawy warunków bytowych
- Uporządkowana gospodarka przestrzenna w miejscowościach
- Wysoki poziom rozwoju fizycznego mieszkańców
- Zapewnione możliwości podnoszenia lub zmiany kwalifikacji zawodowych
- Wysoki standard techniczny szkół oraz dobre ich wyposażenie techniczne
- Poprawa możliwości rozwoju zainteresowań dzieci i młodzieży
- Poprawa dostępu do leczenia specjalistycznego i rehabilitacji
- Wysoki poziom profilaktyki zdrowotnej
- Upowszechniony styl życia sprzyjający utrzymaniu zdrowia i kondycji fizycznej
- Wzrost udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym
- Obiekty użyteczności publicznej dostosowane dla osób z ograniczoną sprawnością ruchową
- Rozwinięta opieka nad osobami w podeszłym wieku i osobami będącymi w trudnej sytuacji życiowej
- Wysoka skuteczność organizacji pozarządowych w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na realizację zadań statutowych
- Wysoki stopień zorganizowania i integracji społecznej mieszkańców Gminy
- Dobrze rozwinięta baza sportowo-rekreacyjna
- Dobrze rozwinięta baza kulturalna
- Atrakcyjna oferta spędzania wolnego czasu dla mieszkańców i turystów
- Upowszechniony aktywny sposób spędzania wolnego czasu
- Wzrost uczestnictwa w życiu kulturalnym
- Wysoka aktywność społeczna oraz wysoki udział w zarządzaniu gminą
- Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców
- Wysoka estetyka obejść i dbałość o krajobraz
- Poprawa orientacji turystów w przestrzeni gminy

Cele strategiczne w zakresie potencjałów:

Ludzki

- Ułatwiony dostęp do leczenia specjalistycznego i rehabilitacji
- Ograniczenie występowania chorób cywilizacyjnych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży
- Zapewnione możliwości zmiany i podnoszenia kwalifikacji zawodowych oraz rozwijania zainteresowań
- Wzrost aktywności w zakresie poprawy swojej sytuacji życiowej – wyższa zaradność mieszkańców
- Wzrost zaradności i umiejętności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych
- Wysoka gotowość bezrobotnych do podejmowania pracy

- Wzrost zaangażowania mieszkańców w działalność społeczną
- Wzrost poziomu zaangażowania i wrażliwości mieszkańców na potrzeby innych

Techniczny

- Poprawa dostępności komunikacyjnej gminy – dobry stan techniczny dróg, rozbudowana infrastruktura towarzysząca
- Rozwinięta i odpowiednio wyposażona baza oświatowa i kulturalna
- Dysponowanie pełnowymiarowymi salami gimnastycznymi i boiskami przy szkołach
- Nowocześnie wyposażona baza oświatowa i baza kultury
- Zastosowane nowoczesne systemy informacji turystycznej
- Dobry stan techniczny i wysoki standard budynków użyteczności publicznej
- Poprawa warunków lokalowych szkoły w Wetlinie

Ekologiczny

- Wysoki poziom czystości środowiska przyrodniczego
- Wysoka świadomość ekologiczna mieszkańców oraz turystów przebywających na terenie Gminy
- Wyeksponowane szczególnie cenne zasoby środowiska naturalnego

Cele strategiczne w sferze gospodarczej

- Rozwinięty sektor Małych i Średnich Przedsiębiorstw
- Wzrost dochodów z działalności turystycznej - atrakcyjna, całoroczna oferta turystyczna Gminy
- Wysoka przedsiębiorczość mieszkańców
- Rozwinięta infrastruktura turystyczna i rekreacyjno-sportowa
- Wzrost dochodów alternatywnych w gospodarstwach rolnych z działalności pozarolniczej, w tym z agroturystyki
- Stworzone warunki do stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych w zakresie obsługi ruchu turystycznego
- Zapewnione atrakcyjne warunki inwestowania w Gminie (w tym: przygotowane tereny inwestycyjne, baza lokalowa dla rozpoczynających działalność gospodarczą itp.)
- Rozwinięta sieć dystrybucji usług turystycznych
- Wysoki stopień współpracy różnych podmiotów i instytucji na rzecz promocji oferty turystycznej
- Wykorzystane położenie przygraniczne do uatrakcyjnienia oferty turystycznej

2.3.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Cisna (załącznik nr 1 do Uchwały Nr XXII/1238/2001 Rady Gminy Cisna z dnia 7 lutego 2001 roku)

Obszary strategiczne

Zakłada się, że ośrodkiem obsługi turystyki o znaczeniu strategicznym dla rozwoju tej funkcji w gminie będą miejscowości: Cisna, Wetlina.

2.3.3. Plan Rozwoju miejscowości Wetlina

Cele - Sfera społeczna – jakość życia, tożsamość i wartość życia wiejskiego

- Wysoki poziom bezpieczeństwa
- Poprawa dostępu do usług medycznych
- Wysoki stopień integracji lokalnej społeczności
- Wzrost aktywności społecznej mieszkańców
- Dostępna, ciekawa oferta kulturalna
- Wysoka świadomość ekologiczna mieszkańców i turystów

Cele - Sfera gospodarcza – byt

- Wykorzystany gospodarczo potencjał turystyczny – atrakcyjna oferta turystyczna
- Dostępne tereny inwestycyjne, nie kolidujące z różnymi formami ochrony przyrody
- Wzrost liczby przedsiębiorstw działających na terenie miejscowości
- Wyższy poziom zorganizowania się przedsiębiorstw
- Dostępne doradztwo i informacja w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej
- Ułatwiony dostęp do zmiany i podnoszenia kwalifikacji zawodowych
- Rozwinięty sektor usług bytowych
- Dysponowanie bazą lokalową dla wspierania rozpoczynających działalność gospodarczą (np. inkubatory przedsiębiorczości)

Cele - Sfera potencjałów – standard życia

- Wystarczająca ilość miejsc parkingowych w miejscach użyteczności publicznej
- Łatwo dostępna informacja turystyczna – wykorzystanie nowoczesnych technik i technologii
- Rozwinięta infrastruktura sportowa – dysponowanie halą sportową i stadionem
- Wysoka dbałość mieszkańców o estetykę posesji
- Bezpieczne dla pieszych ciągi komunikacyjne
- Rozwinięta infrastruktura rekreacyjna dla turystów

2.3.4. Plan Rozwoju miejscowości Cisna

Cele - Sfera społeczna – jakość życia, tożsamość i wartość życia wiejskiego

- Wysoki poziom bezpieczeństwa
- Poprawa dostępu do usług medycznych
- Wysoki stopień integracji lokalnej społeczności
- Wzrost aktywności społecznej mieszkańców
- Dostępna, ciekawa oferta kulturalna
- Wysoka świadomość ekologiczna mieszkańców i turystów

Cele - Sfera gospodarcza – byt

- Wykorzystany gospodarczo potencjał turystyczny – atrakcyjna oferta turystyczna
- Dostępne tereny inwestycyjne, nie kolidujące z różnymi formami ochrony przyrody

- Wzrost liczby przedsiębiorstw działających na terenie miejscowości
- Wyższy poziom zorganizowania się przedsiębiorstw
- Dostępne doradztwo i informacja w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej
- Ułatwiony dostęp do zmiany i podnoszenia kwalifikacji zawodowych
- Rozwinięty sektor usług bytowych
- Dysponowanie bazą lokalową dla wspierania rozpoczynających działalność gospodarczą (np. inkubatory przedsiębiorczości)

Cele - Sfera potencjałów – standard życia

- Wystarczająca ilość miejsc parkingowych w miejscach użyteczności publicznej
- Łatwo dostępna informacja turystyczna – wykorzystanie nowoczesnych technik i technologii
- Rozwinięta infrastruktura sportowa – dysponowanie halą sportową i stadionem
- Wysoka dbałość mieszkańców o estetykę posesji
- Bezpieczne dla pieszych ciągi komunikacyjne
- Rozwinięta infrastruktura rekreacyjna dla turystów

3. Diagnoza sytuacji w gminie Cisna

3.1. Ogólne informacje o gminie

3.1.1. Położenie

Gmina Cisna położona jest w wschodniej części województwa podkarpackiego. Należy do powiatu leskiego, w którego skład wchodzi :

- gmina wiejsko-miejska: lesko
- gminy wiejskie: Baligród, Cisna, Olszanica, Solina

Gmina Cisna sąsiaduje z następującymi gminami:

- od strony północnej graniczy z gminą Baligród i Solina
- od zachodu z gminą Komańcza,
- od południa jest to słowacki Kraj Preszowski,
- od wschodu z gminą Czarna i Lutowska.

Rysunek 1 Mapa powiatu leskiego

Źródło: <https://www.osp.org.pl>

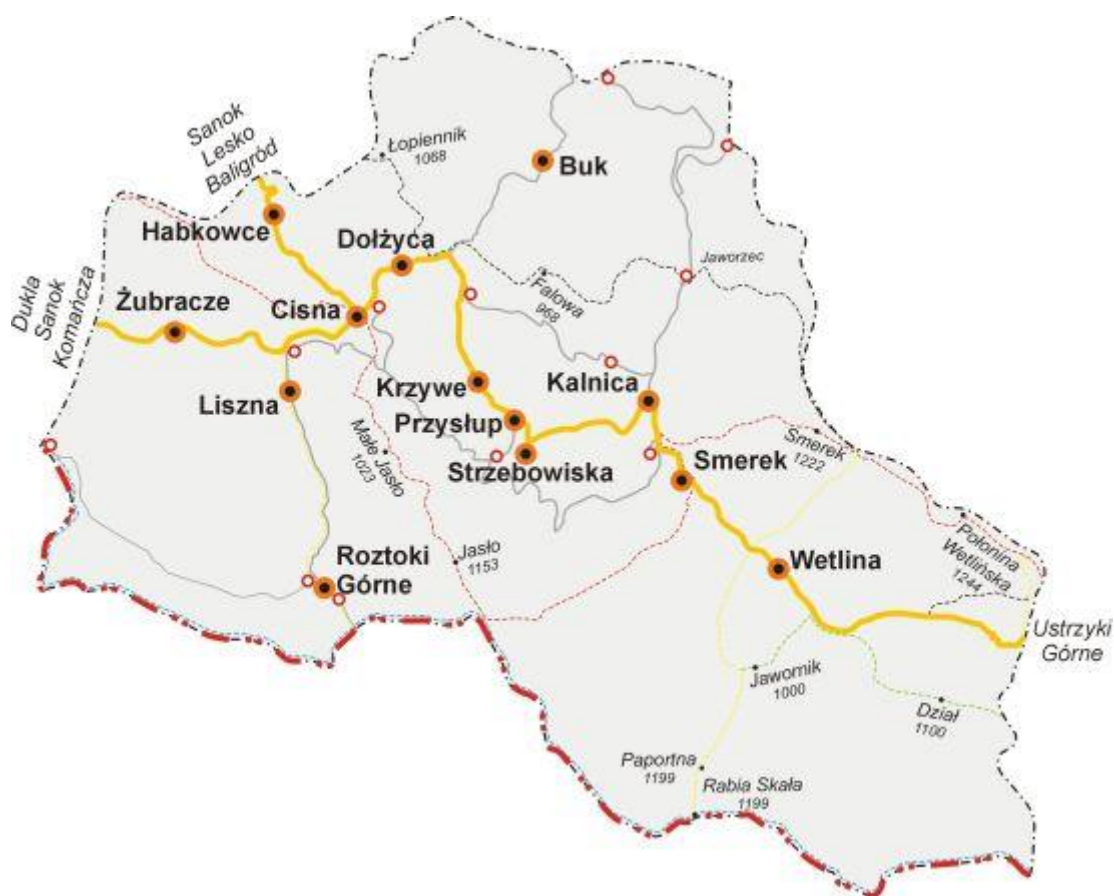
Cisna należy do dużych gmin wiejskich. Zajmuje obszar 287,5 km². Jednocześnie gęstość zaludnienia jest bardzo niska. Wynosi 6,12 na 1 km². W skład gminy należy 7 sołectw oraz 16 zamieszkałych miejscowości:

Tabela 1 Wykaz sołectw oraz zamieszkałych miejscowości w gminie Cisna

Lp.	Sołectwa	Miejscowości	Powierzchnia (ha)
1	Cisna	Cisna	399,66512
		Habkowce	
		Dołżyca	
		Buk	
2	Kalnica	Kalnica	112,03883
		Jaworzec	

3	Przysław	Krzywe	183,14992
		Przysław	
4	Smerek	Smerek	430,99368
5	Strzebowiska	Strzebowiska	91,80467
6	Wetlina	Wetlina	614,27944
7	Żubracze	Żubracze	671,11874
		Majdan	
		Liszna	
		Solinka	
		Roztoki Górne	
8	gmina Cisna	-	2874,97715

Mapa 1 Gmina Cisna

Źródło: <http://www.gminacisna.pl/pl/nasza-gmina>

Tabela 2 Gęstość zaludnienia na 1 km²

	2015
Polska	122,93
województwo podkarpackie	119,22
powiat leski	32,03
gmina Cisna	6,12

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

3.1.2. Infrastruktura komunikacyjna

Gmina Cisna znajduje się z dala od dużych ośrodków miejskich. Teren górski powoduje, że infrastruktura komunikacyjna nie jest bardzo rozbudowana oraz nie wszędzie jej stan jest zadowalający. Na sieć komunikacyjną składają się drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

Gmina oddalona jest od ważnych ośrodków miejskich:

- 36 km od stolicy powiatu Leska
- 46 km od Sanoka
- 123 km od stolicy województwa Rzeszowa
- 423 km od stolicy kraju Warszawy

Układ komunikacyjny oparty jest na dwóch drogach wojewódzkich nr 893 i 897. Wchodzą one w skład tzw. wielkiej pętli bieszczadzkiej zaczynającej się i kończącej w stolicy powiatu Lesku. Biegnie ona przez Lesko - Baligród – Cisną - Wetlinę – Ustrzyki Górne – Lutowiska - Ustrzyki Dolne – Lesko.

Droga nr 897 rozpoczyna się w Tylawie (na trasie Rzeszów przejście graniczne ze Słowacją w Barwinku i Radoszycach) i prowadzi przez Komańczę - Cisną - Wetlinę – Wołosate – granica państwa. Jej długość na terenie gminy wynosi 32,74 km. Droga nr 893 biegnie przez Lesko- Hoczew –Baligród – Cisna. Jej długość na terenie gminy wynosi 5 km.

Tabela 3 Wykaz dróg w gminie Cisna

				W tym o nawierzchni		
Lp.	Nr drogi	Relacja	Długość drogi w granicach gminy (km)	twardej tzw. ulepszonej (km)	twardej gruntowej ulepszonej (km)	gruntowej (km)
Drogi wojewódzkie						
1	897	Tylawa - Wołosate - granica państwa	32,74	32,74		

2	893	Lesko - Cisna	5,0	5,0		
Razem			37,7	37,7		
Drogi powiatowe						
1		Majdan - Roztoki Górne - granica państwa	8,0	4,0	4,0	
2		Bukowiec - Dołżyca	12,0	12,0		
Razem			20,0	16,0	4,0	
drogi gminne						
1		Dołżyca	0,4	0,4		
2	1 18105 R	Smerek	0,6			0,6
3		Przysłup	0,4			0,4
4	1 18102 R	Kalnica	1,2	1,2		
5	1 18103 R	Krzywe	1,1		1,1	
6		Cisna	0,4			0,4
7	1 18104 R	Strzebowiska - droga przez wieś	1,4		1,4	
8	1 18101 R	Przysłup - przez wieś	1,1	1,1		
9		Kalnica	1,0	1,0		
10		Smerek - do granicy państwa	1,0	1,0		
11		Cisna	0,4	0,4		
12		Wetlina	0,2	0,2		
13		Wetlina	0,6	0,6		
14		Wetlina	0,2	0,2		
15		Wetlina	0,2	0,2		
16		Wetlina	0,2	0,2		
17		Wetlina	0,1	0,1		
18		Żubracze	0,4	0,4		
19		Smerek	0,3	0,3		
20		Smerek	0,3			0,3
21		Strzebowiska	0,4			0,4
22		Cisna	0,9	0,9		
23		Cisna	0,1	0,1		
24		Cisna	0,1	0,1		
25		Wetlina "Manhatan"	0,8	0,8		
Razem			13,8	9,2	2,5	2,1

Źródło: Dane Urzędu Gminy Cisna

Przez teren gminy Cisna nie przebiega żadna linia kolejowa (wyłączając kolej wąskotorową, która stanowi atrakcję turystyczną). Transport publiczny zapewniają połączenia autobusowe. Jednakże ich

liczba nie jest duża. Poza sezonem z Cisnej kursuje 5 autobusów do stolicy Powiatu w tym 3 jedynie w dni powszednie lub nauki szkolnej¹. Jeden z autobusów jedzie dalej przez Sanok, Brzozów do Rzeszowa. W sezonie letnim liczba połączeń znacznie wzrasta. Pojawiają się dodatkowe autobusy m.in. do Ustrzyk Górnych, Krakowa, Katowic. Ponad to kursuje sporo busów prywatnych zapewniających transport na terenie Bieszczad.

3.1.3. Uwarunkowania przyrodnicze

Gmina Cisna położona jest w unikalnym miejscu o wyjątkowych walorach przyrodniczych. Geograficznie usytuowana jest w zachodniej części Bieszczad, które stanowią wschodnią część Karpat. Znajduję się na wysokości od 470 do 1 195 m n.p.m.

Bieszczady są uznawane za najdziksze Polskie góry, w których zachowała się naturalna przyroda, cisza i spokój, co jest doceniane przez wielu turystów. Wysokie walory środowiska naturalnego, są wielką szansą dla rozwoju funkcji turystyczno – wypoczynkowej z uwzględnieniem podporządkowania się walorom ochrony przyrody. Gmina prawie w całości jest porośnięta pięknymi, głównie bukowymi lasami, pełnymi dzikiej zwierzyny, w których znajduje się wiele gatunków roślin, często rzadkich. Piękno krajobrazu i niepowtarzalne walory przyrodnicze zostały objęte ochroną i obszar całej gminy został włączony do Bieszczadzkiego Parku Narodowego lub znajduje się w granicach Ciśniańsko - Wetlińskiego Parku Krajobrazowego. Równocześnie cała gmina znajduje się w Międzynarodowym Rezerwacie Biosfery „Karpaty Wschodnie”.

Geologiczną specyfiką Bieszczadów jest równoległy (tzw. rusztowy) układ pasm górskich, poprzedzielanych głębokimi dolinami potoków. W ukształtowaniu rzeźby terenu charakterystyczne są wychodnie piaskowcowe i rumowiska skalne (gorgany) na połoninach oraz odsłonięcia fliszu w dolinach potoków.

Wśród lasów największą powierzchnię zajmuje buczyna karpacka, w której runo tworzy między innymi marzanka wonna, żywiec gruczołowaty i żywokost sercowaty. Miejscami występuje kwaśna buczyna górska z kosmatką i borówką. Cieniste i urwiste stoki porastają jaworzyny, gdzie występuje miesięcznica trwała i jęczyznik zwyczajny. Wzdłuż potoków ciągnie się olszyna karpacka z dużymi lepiężnikami, śnieżycą wiosenną i pióropusznikiem strusim, a w miejscach bezodpływowych pojawia się olszyna bagienna z kniecią górską. Niewielką powierzchnię zajmują pochodzące z nasadzeń lasy świerkowe i modrzewiowe.

Powyżej górnej granicy lasu, na wysokości od 1200 m n.p.m., rozciąga się strefa połonin. Roślinność różnicuje się tu wraz z wysokością. Niższe partie zajmują zwykłe zarośla jarzębiny i olszy zielonej (olszy kosej). W miejscach źródłiskowych występują ziołorośla z gatunkami wschodniokarpackimi: pełnikiem alpejskim, chabrem Kotschego i ciemną białą.

Zdecydowaną większość stoków połoniny porastają traworośla trzcinnika leśnego i borówczyska, w których spotykamy gatunek endemiczny - pszeniec biały. Szczególną rangą przyrodniczą wyróżniają się murawy alpejskie, gdzie panuje kostrzewa niska, pięciornik złoty i prosienicznik jednogłówny. Na półkach skalnych rozwinęły się zbiorowiska z dzwonkiem wąskolistnym, skalnicą gronkową i rojnikiem górskim.

¹ www.e-podroznik.pl Stan 2017.02.28

Rozległe kompleksy nieleśne w miejscach dawnych, nie istniejących już wsi, odznaczają się bogatym, mozaikowym układem roślinności łąkowej, pastwiskowej, ziołoroślowej i szuwarowej. W dolinie Sanu i Wołosatego zachowały się także unikatowe torfowiska wysokie z rosiczką, bagnem, żurawiną i modrzewnicą.

W faunie bezkręgowców na szczególną uwagę zasługują endemiczne dżdżownice, pareczniki, chrusiki, szarańczaki i biegacze. Wśród rzadkich gatunków owadów występują niepozornie ubarwione motyle - niepyłaki mnemozyny, mieniaki o fioletowo połyskujących skrzydłach oraz okazałe chrząszcze z rodziny kózkowatych - nadobnica alpejska i kozioróg bukowiec.

Wysoki stopień zalesienia oraz znaczny udział obszarów objętych ochroną ścisłą warunkuje występowanie dużych drapieżników. W granicach parku narodowego występują prawie wszystkie krajowe gatunki dużych ssaków drapieżnych z niedźwiedziem, wilkiem, rysiem i żbikiem oraz roślinożernych, z żubrem i jeleniem karpackim. W przypadku niedźwiedzia brunatnego, wilka i rysia, bieszczadzkie populacje należą do najliczniejszych w kraju. Ponadto tereny parku wraz z otuliną zasiedlają rzadkie w Polsce ptaki drapieżne i sowy. W zwartych kompleksach leśnych urozmaiconych śródleśnymi polanami gniazduje trzmiełojad, a niżej położone lasy mieszane bogate w starodrzewia, graniczące z rozległymi łąkami, zasiedla orzeł przedni i orlik krzykliwy. Ponadto w lasach ze znacznym udziałem jodły lub świerka gnieździ się puszczyk uralski, włośchatka i sóweczka.

Bieszczady Wysokie stanowią jedyny w swoim rodzaju teren, gdzie dzika przyroda wkracza w miejsca dawnych wsi, wyludnionych ponad pół wieku temu w wyniku akcji wysiedleńczych „Wisła”. Wtórna sukcesja zakryła woalem roślinności dawne cerkwiska, fundamenty chałup bojkowskich czy torowiska kolejek wąskotorowych.²

Obszary chronione

Bieszczadzki Park Narodowy

Został założony w 1973 roku. W 1992 stał się częścią Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie”. Należy również do Obszaru Natura 2000. Jest trzecim pod względem wielkości parkiem narodowym w Polsce i największym położonym w górach. Zajmuje powierzchnię 292,02 km², z czego ochronie ścisłej podlega 184,25 km².

Blisko 80% obszaru BPN zajmują naturalne lasy liściaste i mieszane z bukiem, olszą szarą, jaworem, świerkiem i jodłą, z czego 15% uznaje się za drzewostany puszczańskie o charakterze pierwotnym. Znajdują się one m.in. na: południowo-zachodnich zboczach Małej i Wielkiej Rawki oraz na północnych stokach Smereka. Spośród polskich gór tylko tutaj występuje specyficzny piętrowy układ roślinności, gdzie regiel dolny przechodzi w strefę subalpejską, zwaną połoninami.

Głównymi walorami Bieszczadzkiego Parku Narodowego są:

- naturalne formy krajobrazu Karpat Wschodnich,
- fragmenty pierwotnej puszczy karpackiej,
- unikatowe, połoninowe zbiorowiska roślinne,
- dobrze zachowane torfowiska wysokie,
- gatunki roślin wschodniokarpackich i alpejskich,

² <http://www.bdpn.pl>

- rzadkie i endemiczne gatunki bezkręgowców,
- ostoje dużych ssaków i ptaków drapieżnych,
- ślady kultury materialnej.

Ciśniańsko - Wetliński Park Krajobrazowy

Został utworzony w 1992 roku. Należy do Obszaru Natura 2000. Zajmuje obszar o powierzchni 510,01 km². Lasy stanowią 83% powierzchni parku. Położony jest w Bieszczadach Zachodnich, na zachód od Bieszczadzkiego Parku Narodowego i Parku Krajobrazowego Doliny Sanu. Wraz z nimi wchodzi w skład Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery "Karpaty Wschodnie".

CWPK stanowi, od strony zachodniej, otulinę Bieszczadzkiego Parku Narodowego. Krajobraz parku tworzą grzbiety górskie. Najwyższe szczyty parku osiągają prawie 1200 m n.p.m. (Jasło i Okrąglik) i charakteryzuje je piętrowy układ roślinności górskiej. Osobliwością parku są progi skalne i przełomy a także ostańcowe skałki. O wysokim stopniu zachowania zbiorowisk roślinnych świadczy obecność ok. 940 gatunków flory naczyniowej (w tym 170 gatunków górskich, a wśród nich 33 alpejskie i 43 sub-alpejskie), z czego ponad 40 gatunków podlega ochronie całkowitej, a 11-ochronie częściowej. Na terenie parku znajduje się 7 rezerwatów, w tym dwa cisów.

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Karpaty Wschodnie/Wschodni Beskid

Obejmuje swym zasięgiem tereny przygraniczne Polski, Słowacji i Ukrainy o łącznej powierzchni 2 080 km², z czego na stronę polską przypada 1080 km². Ukraińską część rezerwatu biosfery stanowią: Użański Park Narodowy i Nadszański Park Krajobrazowy, a w skład części słowackiej wchodzi Park Narodowy „Połoniny” z otuliną. Jest to jedyny w Europie obszar chroniony na pograniczu trzech państw. Stanowi on element światowego systemu obszarów chronionych obejmujących chronione tereny o randze międzynarodowej. Ustanawiane są one przez UNESCO w ramach programu Człowiek i Biosfera.

Klimat

Klimat gminy jest typowo górski tzn. charakteryzuje się obniżeniem temperatury i wzrostem ilości opadów w miarę wzrastania wysokości. Średnia roczna temperatura wynosi +6,30 °C, z czego latem 14 – 15° C, a zimą -7° C. Średnie roczne opady wynoszą od 950 do 1 150 mm. Największe występują w lipcu, a najmniejsze w zimie. Średnia długość okresu wegetacji to 192 dni. W obniżeniach średniogórskich, szczególnie zimą, występuje zjawisko inwersji termicznej, któremu towarzyszą gęste mgły. Pokrywa śnieżna osiąga grubość od 0,5 do 2m i zalega do początku kwietnia, a w głębokich jarach oraz na północnych stokach nawet do maja. W zależności do wysokości od 80 do 150 dni. Przymrozki wczesne występują od końca września, a późne do końca maja. Przeważnie wiatry południowe, ciepłe i suche.

Rolnictwo

Na terenie gminy występują trudne warunki do rozwoju rolnictwa. Przeważają gleby o niskiej klasie bonitacyjnej o małej przydatności rolniczej. Użytki rolne stanowią jedynie 5,6% powierzchni gminy. Przeważają odłogowane trwałe użytki zielone klas V – VI bonitacyjnych. Oprócz niskiej jakości gleb dodatkowo klimat górski utrudnia rozwój rolnictwa. Dlatego w latach transformacji większość gospodarstw zaprzestała typowej produkcji rolnej różnicując swoją działalność w kierunku agroturystyki, która stała się ich głównym źródłem utrzymania. Obszary rolnicze stanowią obecnie istotny czynnik krajobrazotwórczy. Na terenach przylegających w bezpośrednim sąsiedztwie lasów następuje sukcesja naturalna.

3.1.4. Stan środowiska naturalnego

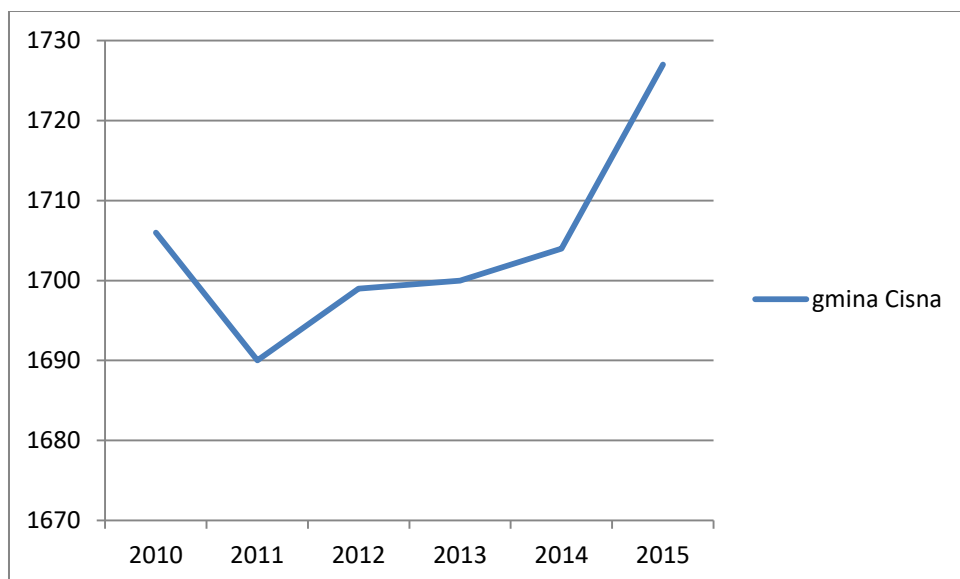
Stan środowiska naturalnego w gminie jest bardzo dobry. Nie zostały przekroczone standardy środowiskowe. Na terenie gminy nie znajdują się również odpady stwarzające zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi, bądź stanu środowiska.

3.2. Strefa społeczna

3.2.1. Struktura demograficzna

Liczba ludność w gminie Cisna wzrasta. W latach 2010-2015 zwiększyła się o 21 osób tj. o 1,23% i wyniosła 1727. W 2011 nastąpiło jednak pewien spadek, jednak po nim widoczny jest tendencja wzrostowa liczby mieszkańców gminy. Średni roczny wskaźnik wzrostu ludności stosunku do liczby ludności gminy w latach 2010-2016 wynosił 0,2%.

Wykres 1 Zmiana liczby ludności w latach 2010-2016 (osoby zameldowane na stałe)

Źródło: Dane Urzędu Gminy

Tabela 4 Wskaźnik depopulacji w gminie Cisna

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Średnia
gmina Cisna	0,00%	-0,95%	0,53%	0,06%	0,23%	1,33%	0,20%

Źródło: Dane Urzędu Gminy

W strukturze ludności wg płci nieznacznie więcej jest mężczyzn. W 2015 roku stanowili oni niecałe 51% wszystkich mieszkańców gminy.

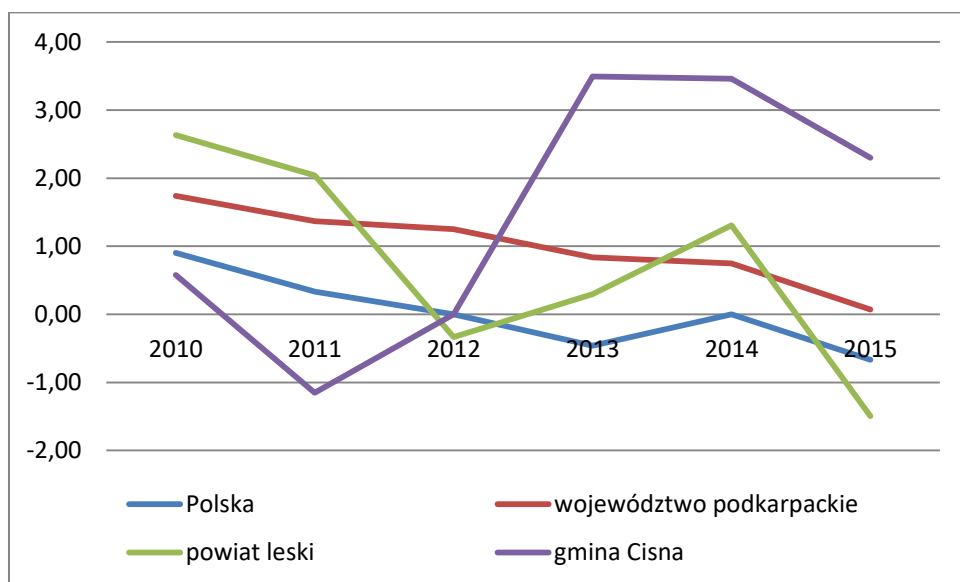
Wykres 2 Liczba ludności wg płci

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Przyrost naturalny gminy Cisna w przeliczeniu na 1000 ludności wypada korzystnie na tle kraju oraz województwa i powiatu. Średnia z 2010-2015 wynosi odpowiednio 1,45 wobec 0,02, 1 i 0,74. Świadczy to o tym, że rodzi się więcej dzieci w stosunku do liczby zgonów. Wpływ na wzrost liczby ludności ma również saldo migracji, które w latach 2010-2015 miało wartość dodatnią. W tym okresie o 19 osób więcej osób zameldowało się w gminie, niż wymeldowało.

Wykres 3 Przyrost naturalny na 1000 ludności

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Tabela 5 Saldo migracji wewnętrznych

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Średnia
Ogółem	17	-11	8	-9	-3	17	19

Mężczyźni	4	-3	0	-2	-1	10	8
Kobiety	13	-8	8	-7	-2	7	11

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Struktura ludności gminy Cisna pod względem wieku w 2015 roku przedstawia się następująco: 13,9% stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), 69,1% w wieku produkcyjnym, a 17% w wieku poprodukcyjnym. Widoczna jest dosyć znaczna tendencja spadkowa w liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym wobec wzrostu w liczbie osób w wieku poprodukcyjnym. W latach 2010-2015 nastąpił odpowiednio spadek o 3,6 p. p. wobec wzrostu o 2,4 p. p. Świadczy to szybkim starzeniu się społeczeństwa gminy oraz dosyć dużym zmniejszaniu się ludności w wieku przedprodukcyjnym. Potwierdzają to wskaźniki obciążenia demograficznego. Ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2015 wyniosła 44,7 i zmniejszyła się w ciągu 2,7 jednostki. Jednocześnie znacząca jest niższa od wartości dla powiatu, województwa oraz kraju. Odpowiednio o 12,4 , 13,4 i 15,4 jednostek. Również niekorzystna tendencja jest widoczna w porównaniu liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 w wieku przedprodukcyjnym. W 2015 roku stosunek ten wynosił 122,5 i w przeciągu 6 lat wzrósł aż 38,9 jednostek. Wartości te również bardzo niekorzystnie wypadają na tle powiatu, województwa i kraju.

Tabela 6 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	17,5	16,4	16,2	15,1	13,8	13,9
Ludność w wieku produkcyjnym	67,8	68,5	68,2	68,7	69,6	69,1
Ludność w wieku poprodukcyjnym	14,6	15,1	15,6	16,1	16,6	17

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Tabela 7 Wskaźnik obciążenia demograficznego

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ludność w wieku przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym						
Polska	55,2	55,8	56,6	57,6	58,8	60,1
województwo podkarpackie	56,6	56,5	56,7	57,1	57,6	58,1
powiat leski	54,8	54,9	55	56,1	57,1	57,1
gmina Cisna	47,4	45,9	46,7	45,5	43,6	44,7
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym						
Polska	89,1	93,1	97,1	101,2	105,2	109,1
województwo podkarpackie	78,4	82	85,9	89,8	94,1	98,2

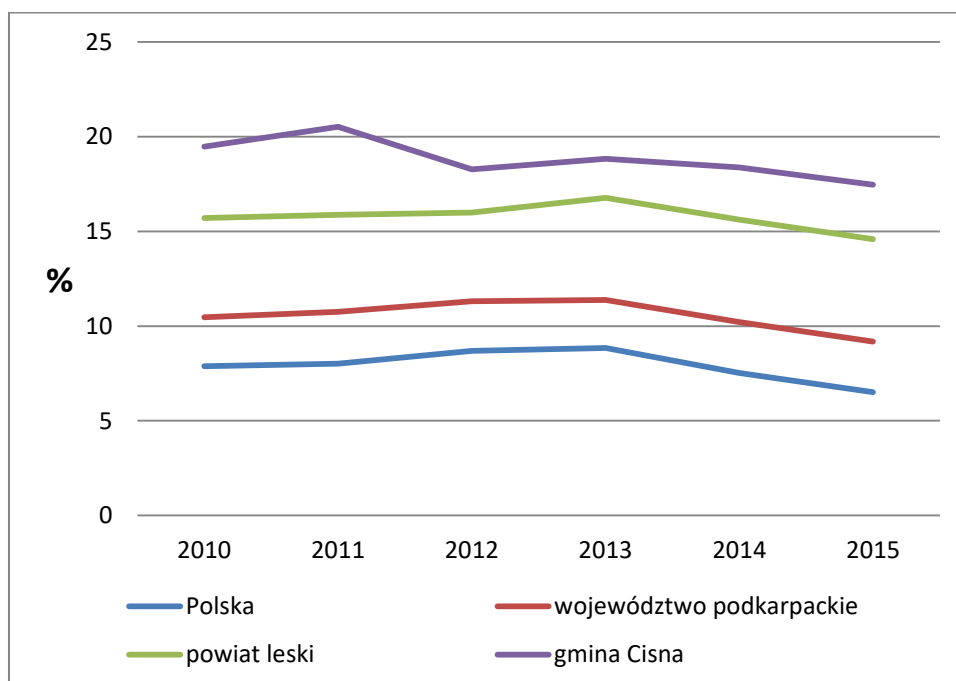
powiat leski	80,5	85,8	91,4	96,3	102	107,5
gmina Cisna	83,6	92,2	96,1	106,5	120,2	122,5
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym						
Polska	26	26,9	27,9	29	30,2	31,4
województwo podkarpackie	24,9	25,5	26,2	27	27,9	28,8
powiat leski	24,5	25,3	26,3	27,5	28,8	29,6
gmina Cisna	21,6	22	22,9	23,5	23,8	24,6

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

3.2.2. Poziom i struktura bezrobocia

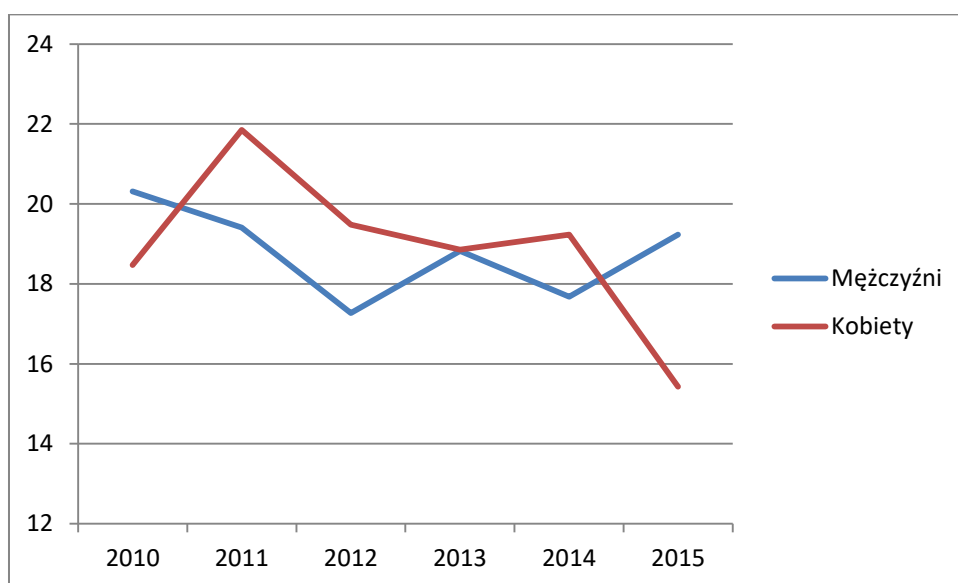
Poziom bezrobocia w gminie Cisna w 2015 roku wyniósł 17,5% w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Na przestrzeni 6 lat spadł o 2 p. p., choć w 2011 roku osiągnęło maksimum o wartości 20,5%. Mimo tendencji spadkowej poziom bezrobocia stanowi jedno z negatywnych zjawisk w gminie. Jego wartość jest znacznie wyższa od wskaźników dla kraju, województwa oraz w mniejszym stopniu dla powiatu. Odpowiednio o 11 (!), 8,3 i 2,9 p. p.. Poziom bezrobocia w gminie nie jest jednoznacznie powiązany z płcią. W 2015 roku był on mniejszy w stosunku do kobiet tj. 15,4%, niż mężczyzn 19,2. Jednak w latach 2011, 2012 i 2014 te proporcje były odwrotne.

Wykres 4 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Wykres 5 Udział zarejestrowanych bezrobotnych wg płci w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

W gminie Cisna w 2015 roku było 210 mieszkańców zarejestrowanych jako osoby bezrobotne. Z czego relatywnie dużo, ponieważ 59,5% (125 osoby) z nich długotrwale. Duży odsetek stanowiły również osoby bez wykształcenia średniego, które stanowiły 76,2% wszystkich zarejestrowanych osób bez zatrudnienia. Młode osoby do 25 roku życia stanowiły 13,3% wszystkich bezrobotnych, a mieszkańcy gminy powyżej 50 roku życia 29,1%.

Tabela 8 Liczba osób bezrobotnych w różnych kategoriach (stan na 2015 r.)

Liczba osób bezrobotnych	ogółem	długotrwale bezrobotnych	poniżej 25 r. ż.	powyżej 50 r. ż.	bez wykształcenia średniego	bez kwalifikacji zawodowych
gmina Cisna	210	125	28	61	160	66
udział w ogólnej liczbie osób bezrobotnych	100%	59,5%	13,3%	29,1%	76,2%	31,4%

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Lesku

3.2.3. Problemy społeczne

Udział osób korzystających z pomocy społecznej w 2015 roku wyniósł 13,2% i stanowi to kolejne negatywne zjawisko w gminie Cisna. Wypada ona niekorzystnie w porównaniu z wartościami dla kraju, województwa oraz powiatu. Udział osób korzystających z pomocy społecznej w gminie jest wyższy odpowiednio o 5,9 , 3,4 i 2,8 p. p. Pozytywnym zjawiskiem jest widoczna tendencja spadkowa na przestrzeni 2010-2015 roku, nie zauważalna we wskaźnikach porównawczych. W tym okresie liczba osób spadła o 4,7 p. p. Najmniejsza poziom osiągnęła w 2014, kiedy to udział osób korzystających z pomocy społecznej wyniósł 11%. W roku następnym nastąpił jednak wzrost o 2,2 p. p., co może świadczyć o przerwaniu tendencji spadkowej.

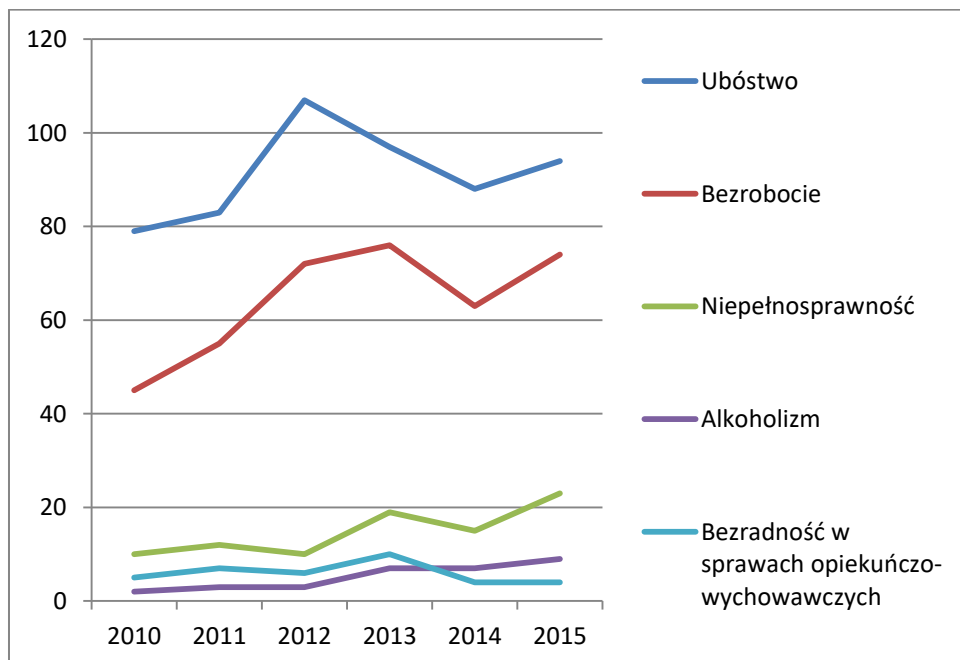
Tabela 9 Udział osób korzystających z pomocy społecznej (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	8,7	8,1	8,1	8,3	7,7	7,1
województwo podkarpackie	11,9	10,8	11	11,3	10,5	9,8
powiat leski	12,8	12,2	12,1	11,7	10,5	10,4
gmina Cisna	17,9	15,3	15,6	15,8	11	13,2

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Najdotkliwszym problemem społecznym w gminie Cisna jest ubóstwo. W 2015 roku z tego powodu objętych pomocą ośrodka pomocy społecznej było 94 osób. Jednocześnie w latach 2010-2015 zaobserwowano dosyć duże wahania liczby mieszkańców gminy dotkniętych ubóstwem. Najwyższą wartość wskaźnik ten osiągnął w 2012 roku i wynosił 107 osób, a dwa lata wcześniej było ich o 28 osób mniej czyli 79. Drugim najczęściej pojawiającym się powodem wsparcia ze strony pomocy społecznej było bezrobocie. W 2015 roku skorzystało z niego 74 osób, a największą wartość ten wskaźnik osiągnął w 2013 roku i wynosił 76 osób. W tym przypadku widoczna jest tendencja wzrostowa. Dotyczy to również kolejnych powodów wsparcia ze strony pomocy społecznej tj. niepełnosprawności oraz alkoholizmu. W 2015 roku odbiorcami pomocy z tego tytułu było odpowiednio 23 i 9 mieszkańców gminy Cisna.

W 2015 roku była założona jedna niebieska karta.

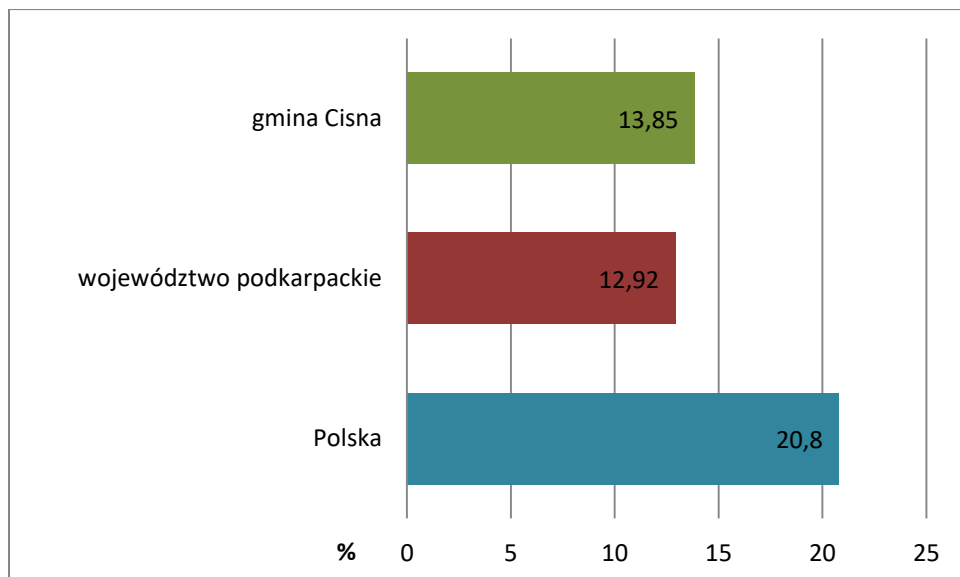

Źródło: Urząd Gminy

3.2.4. Przestępczość.

W gminie Cisna w 2015 roku zanotowano 13,85 przestępstw/wykroczeń na 1000 mieszkańców³. Jest to wartość nieznacznie wyższa wobec średniej dla całego województwa podkarpackiego, tj. o 0,93 p. p. Równocześnie poziom przestępczości korzystnie wypada na tle całego kraju, które wynosi 20,8 przestępstw/wykroczeń na 1000 mieszkańców.

Wykres 6 Przestępczość w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

W 2015 roku w gminie popełniono 29 przestępstw oraz wykroczeń zakończonych skierowaniem do sądu. Największe ich natężenie wystąpiło w sołectwach Cisna (10), Przysłup (6) i Smerek (5). Najczęściej pojawiające się przestępstwa i wykroczenia to: uszkodzenia mienia, kradzież i kradzież z włamaniem oraz nietrzeźwi kierujący.

Tabela 10 Liczba i rodzaje przestępstw w gminie Cisna w 2015 roku

Rodzaj	Liczba przestępstw i wykroczeń
Uszkodzenie mienia	5
Bójka i pobicie	1
Kradzież z włamaniem	4
Kradzież	7
Groźby karalne	3
Wypadek	1
Nietrzeźwy kierujący	4
Kierowanie bez uprawnień	1
Uchylanie się od alimentów	1
Podrobienie podpisu	1

³ http://www.polskawliczbach.pl/gmina_Obradowo#poziom-przest%C4%99pczo%C5%9Bci GUS udostępnia statystyki dot. przestępczości jedynie dla powiatów. Dlatego prezentowane dane są wartościami szacunkowymi bazującymi na ilości mieszkańców powiatu oraz mieszkańców gminy Cisna.

Wypadek przy pracy	1
Suma	29

Źródło: Komenda Powiatowa Policji w Lesku

3.2.5. Aktywność społeczna

Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe w gminie Cisna są aktywne i prężnie działają. Patrząc na liczbę zarejestrowanych podmiotów ich bardzo duża w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. W 2015 roku na 10 tys. mieszkańców liczba organizacji w gminie wyniosła 119,5 i była ponad trzykrotnie większa wobec średnie dla kraju i województwa oraz ponad dwukrotnie większa dla całego powiatu leskiego. Należy jednak dodać, że część organizacji pozarządowych nadal formalnie istnieje, choć nie prowadzi już działalności. Jednak jest to zjawisko powszechne, dlatego należy uznać, że liczba organizacji pozarządowych w gminie jest wysoka. Widoczny jest również rozwój III sektora w latach 2010-2015. W tym okresie liczba organizacji w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców wzrosła o 27,6 podmiotów. Świadczy to o dużej aktywności społecznej mieszkańców gminy.

Tabela 11 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	27,1	28,4	30,0	31,5	33,1	35,1
województwo podkarpackie	27,6	28,7	30,1	31,3	32,5	34,3
powiat leski	46,7	47,5	48,5	48,5	50,0	53,8
gmina Cisna	91,9	92,6	92,8	98,3	104,3	119,5

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

W gminie Cisna zarejestrowanych jest 12 stowarzyszeń, 2 fundacje. Działają również 2 Ochotnicze Straże Pożarne, 1 Koło Gospodyń Wiejskich oraz powstały przy nim zespół ludowy.

Tabela 12 Wykaz organizacji pozarządowych w gminie Cisna

Lp.	Nazwa	Miejsco wość	Obszar działania	Obszar działań	Liczba członków	Aktywne nieaktywne
1	Stowarzyszenie Rozwoju Wetliny i Okolic	Wetlina	Gmina Cisna	-ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego - rozwój infrastruktury turystycznej, -promocja postaw współpracy, rozwoju przedsiębiorczości, ochrony środowiska,	92	aktywne

				zdrowego stylu życia, rekreacji i kultury spędzania wolnego czasu Projekt – Bieszczady odnalezione		
2	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Gminy Cisna	Przysłop	Gmina Cisna	Brak danych	Brak danych	nieaktywne
3	Stowarzyszenie Na Rzecz Wspierania Szkoły Podstawowej w Wetlinie	Wetlina	Okręg szkoły Podstawo wej w Wetlinie	Prowadzenie Szkoły Podstawowej oraz Szkołnego Schroniska Młodzieżowego w Wetlinie	Brak danych	Nieaktywne
4	Stowarzyszenie Nasz Dom	Cisna/	Gmina Cisna	Udzielenie nieoprocentowanych pożyczek remontowych	40 osób	aktywne
5	Towarzystwo Krzewienia Tradycji Regionalnych	Cisna/	Gmina Cisna	Brak danych	Brak danych	nieaktywne
6	Stowarzyszenie Rozwoju Turystycznego Gminy Cisna	Cisna	Gmina Cisna	Rozwój infrastruktury sportowej, budowa stacji narciarskiej	Brak danych	nieaktywne
7	Stowarzyszenie Nadchnieni Bieszczadem	Cisna	Gmina Cisna	Promocja Bieszczadów- pogranicza kulturowego w sferze kulturalnej, turystycznej i społecznej. Organizacja festiwalu „Natchnienie Bieszczadem”	Brak danych	aktywne
8	Stowarzyszenie Miłośników Kultury i Sztuki Bieszczadzkiej	Cisna	Gmina Cisna	Brak danych	Brak danych	nieaktywne
9	Stowarzyszenie Na Rzecz	Cisna	Okręg Szkoły	Prowadzenie stołówki szkolnej przy Szkole	20 osób	W trakcie

	Lepszej Szkoły w Cisnej		Podstawowej w Cisnej	Podstawowe Cisna		likwidacji
10	Nowatorska Aktywizacja Społeczno-Ekonomiczna Bieszczad	Kalnica	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Brak danych
11	Klub Jeździecki Połoniny	Żubracze	Gmina Cisna	Jazda konna, udział w zawodach	15 osób	nieaktywne
12	Zew Soliny	Wetlina	Brak danych	Brak danych	Brak danych	Nieaktywne
13	Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej	Majdan	Gmina Cisna	Przewozy turystyczne kolejką wąskotorową, utrzymanie stacji kolejki w Majdanie oraz torowisk i urządzeń inżynierii kolejowej		Aktywne
14	Ochotnicza Straż Pożarna w Cisnej	Cisna	Sołectwa Cisna, Żubracze, Przysłop	Ochrona przeciwpożarowa	20 strażaków	Aktywne
15	Ochotnicza Straż Pożarna w Wetlinie	Wetlina	Sołectwa Wetlina, Smerek, Kalnica, Strzebowiska	Ochrona przeciwpożarowa	35 strażaków	Aktywne
16	Koło Gospodyń Bieszczadzka Watra	Cisna	Gmina Cisna	Produkt lokalny – tradycje kulinarne	17 osób	Aktywne
17	Zespół Łopienka	Cisna	Gmina Cisna	Muzyka pogranicza, organizacja transgranicznego festiwalu kołęd	22 osoby	Aktywne
18	Fundacja Tylko Bieszczady	Cisna	Gmina Cisna	Odnowienie spuścizny rodu Fredrów, promocja – Magiczne Bieszczady,	Brak danych	aktywne

				Bieszczadzki Jarmark		
--	--	--	--	----------------------	--	--

Źródło: Dane Urzędu Gminy

Urząd Gminy wspiera organizacje pozarządowe, jednak w ograniczony sposób. W 2015 roku przekazał wsparcie finansowe dwóm Ochotniczym Strażom Pożarnym na łączną kwotę 63 364 zł. Samorząd oferuje również lokalnym organizacjom wsparcie w postaci udostępnienia miejsca, pomocy w organizacji oraz dofinansowaniu koncertów.

Mieszkańcy gminy wskazują jednak, że w gminie brakuje przestrzeni wspólnych, miejsc pozwalających na integrację społeczną. Mimo relatywnie dużej liczby organizacji pozarządowych ogół społeczności jest mało aktywny i zintegrowany. W organizacjach działa pewna grupa aktywnych osób, natomiast reszta mieszkańców jest raczej bierna.

Aktywność obywatelska

Aktywność obywatelska mieszkańców gminy jest wysoka. Dotyczy to wszystkich typów wyborów, a w szczególności samorządowych, w których frekwencja w 2014 roku wyniosła 60,23%. Była ona wyższa o 12,02 p. p. od średniej dla kraju, o 10,39 p. p. od średniej dla województwa oraz o 7,61 p. p. dla powiatu. Wpływ na to ma niewątpliwie fakt, że wybierane są w wyborach samorządowych władze lokalne mające bezpośredni wpływ na gminę i jej mieszkańców. Kandydaci z reguły są również większym stopniem znani wyborcom. Znaczący udział mieszkańców gminy był również w wyborach do Parlamentu Europejskiego i wyniósł 37,59 %. Był on większy o ponad 13 p. p. od frekwencji w kraju, województwie czy powiecie. Również zauważalna jest różnica w udziale w wyborach do parlamentu oraz prezydenckich w 2015.

Tabela 13 Frekwencja wyborcza

	Wybory prezydenckie	Wybory do Sejmu i Senatu	Wybory do Parlamentu Europejskiego	Wybory Samorządowe
	2015	2015	2014	2014
Polska	55,34%	50,92%	23,83%	47,21%
województwo podkarpackie	55,65%	50,43%	24,00%	50,62%
powiat leski	51,97%	46,05%	23,69%	52,62%
gmina Cisna	56,60%	52,14%	37,59%	60,23%

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

3.2.6. Identyfikacja problemów w sferze społecznej

- Relatywnie szybkie starzenie się społeczeństwa gminy,
- Zmniejszający się udział ludności w wieku przedprodukcyjnym oraz rosnący udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności; zwiększające się obciążenie demograficzne;
- Wysoki poziom bezrobocia dotyczący w szczególności ogólnej stopy bezrobocia, osób długotrwale bezrobotnych, bez wykształcenia średniego oraz powyżej 50 r. ż.
- Wysoki udział osób korzystających z pomocy społecznej; ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, alkoholizm, bezradność w sprawach opiekuńczo wychowawczych, jako najczęstsze przyczyny trudnej sytuacji życiowej;
- Brak miejsca na integrację społeczną brakuje wspólnej przestrzeni, która umożliwi spotkania, organizację imprez oraz innego typu wspólnych działań
- Niewystarczająca integracja społeczna oraz zaangażowanie ogółu mieszkańców

3.3. Strefa przestrzenna i infrastrukturalna

3.3.1. Infrastruktura techniczna i budownictwo

Sieć wodociągowa w gminie Cisna ma długość 15,1 km i jest słabo rozwinięta.. Korzysta z niej jedynie 41% mieszkańców. Wpływ na to ma niewątpliwie ukształtowanie terenu utrudniające jej rozbudowę. Procentowy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej jest znacząco niższy od średniej dla terenów wiejskich dla kraju, województwa i powiatu. Odpowiednio o 43,7 , 30,2 i 12,2 p. p.. Należy również zauważyć, że w latach 2010-2015 sieć wodociągowa w gminie wydłużyła się jedynie o 3 km, dzięki czemu liczba mieszkańców korzystających z niej wzrosła z 39,4% do 41%.

Tabela 14 Sieć wodociągowa (km)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
gmina Cisna	12	12	15	15	15	15,1

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

Tabela 15 Procentowy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej na terenach wiejskich (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	75,2	75,7	76,2	76,6	84,3	84,7
województwo podkarpackie	64,4	64,8	65,1	65,7	70,5	71,2
powiat leski	50,6	51,4	50,1	48,5	49,2	52,3

gmina Cisna	39,4	39,7	41	41	41	41
-------------	------	------	----	----	----	----

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

Sieć kanalizacyjna w gminie Cisna ma długość 14,4 km i korzysta z niej 57,85% mieszkańców. Skanalizowany obszar podłączony jest do dwóch oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w Cisnej i w Wetlinie. Stopień wykorzystania infrastruktury ściekowej gminy wypada korzystnie wobec terenów wiejskich w skali kraju, województwa i powiatu. Korzysta z niej więcej mieszkańców gminy Cisna odpowiednio o 18,6 p. p., 2,5 p. p. i 15,2 p. p.. Problemem jest jednak niezmodernizowane oczyszczalnie ścieków.

Tabela 16 Sieć kanalizacyjna (km)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
gmina Cisna	14,4	14,4	14,4	14,4	14,4	14,4

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

Tabela 17 Procentowy udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	24,8	27,8	29,4	30,9	37,3	39,2
województwo podkarpackie	37,2	43,1	44,4	45,5	54,4	55,3
powiat leski	30,9	39	39,5	39,6	41,1	42,6
gmina Cisna	57,7	58,1	58,1	57,7	57,8	57,8

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

Gmina nie posiada sieci gazowej.

Według danych przedstawionych przez samorząd w 2015 roku w gminie było 678 budynków mieszkalnych. Z czego 356 zostało wybudowanych w latach 1945-1989, a 313 po 1989 roku. Na przestrzeni lat widoczny jest również rozwój budownictwa w gminie, w której buduje się nowe domy.

Tabela 18 Liczba budynków mieszkalnych w gminie Cisna

Miejscowość	Wybudowane przed 1945r.	Wybudowane przed 1989r.	Wybudowane po 1990r.	Razem
Buk	0	12	0	12
Cisna	4	73	59	136
Dołżyca	0	28	6	34
Habkowce	0	4	0	4
Majdan	5	11	0	16
Liszna	0	12	3	15
Roztoki Górne	0	6	2	8
Solinka	0	3	1	4

Żubracze	0	24	0	24
Krzywe	0	9	12	21
Przystup	0	17	17	34
Strzebowiska	0	16	50	66
Kalnica	0	31	28	59
Smerek	0	42	53	95
Wetlina	0	68	82	150
gmina Cisna	9	356	313	678

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w 2015 roku wynosiła 43,3 m². Jest to bardzo korzystna wartość, ponieważ jest ona większa od średniej dla kraju o 16,3 m², województwa o 19,6 m² i powiatu o 18,6 m². Również przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie wypada korzystnie na tle województwa i powiatu i w niewielkim stopniu kraju. Wynosi 2,36 osoby na 1 mieszkanie.

Tabela 19 Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m²)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	25,3	25,6	25,9	26,3	26,7	27
województwo podkarpackie	23,2	23,4	23,7	24	24,4	24,7
powiat leski	23,6	24	24,5	24,8	25,2	25,7
gmina Cisna	38,1	39,9	41,2	41,7	42,9	43,3

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

Tabela 20 Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	2,86	2,84	2,81	2,78	2,75	2,72
województwo podkarpackie	3,43	3,41	3,38	3,35	3,32	3,28
powiat leski	3,59	3,55	3,51	3,48	3,45	3,41
gmina Cisna	2,50	2,44	2,40	2,39	2,35	2,36

Źródło: <http://pkw.gov.pl/> data pobrania 2017.02.09

3.3.2. Infrastruktura edukacyjna i kulturalna

Infrastruktura edukacyjna

W gminie Cisna nie ma żadnego żłobki lub klubiku dziecięcego. Działają w niej 2 placówki wychowania przedszkolnego w miejscowości Cisna. Pierwszy z nich to punkt przedszkolny, a drugi oddział przedszkolny „0” w Zespole Szkół. W roku szkolny 2015/2016 opiekę w nich znalazło odpowiednio 25 oraz 22 dzieci. W gminie działa również Zespół Szkół w Cisnej składający się ze Szkoły

Podstawowej im. Aleksandra Fredry oraz Gimnazjum im. płk Kazimierza Iranka – Osmeckiego. W roku szkolnym 2015/2016 uczęszczało do tych placówek odpowiednio 97 i 54 uczniów.

Tabela 21 Edukacja – infrastruktura i liczba korzystających

	2013/14	2014/2015	2015/2016
Placówki wychowania przedszkolnego	2	2	2
w tym przedszkola	0	0	0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego	46	44	47
Szkoły podstawowe	1	1	1
Uczniowie szkół podstawowych	98	90	97
Szkoły gimnazjalne	1	1	1
Uczniowie szkół gimnazjalnych	50	52	54
Liczba uczniów przypadająca na 1 oddział w szkole:			
podstawowej	16	15	16
gimnazjalnej	17	17	18

Źródło: Statyczne Vademecum Samorządowca 2015 oraz dane urzędu gminy (rok szkolny 2015/2016)

Infrastruktura kulturalna

Organizacją życia kulturalnego w Cisnej zajmuje się Gminne Centrum Kultury i Ekologii. Do jego zadań należy:

1. Skupianie wokół siebie ludzi związanych z kulturą i sztuką, lokalnych twórców, działaczy i miłośników kultury, pomoc w promocji ich pracy i organizowaniu jak najszerszego dostępu do zdobyczy kultury lokalnej.
2. Prowadzenie zajęć kulturalnych, rekreacyjno-sportowych i tematycznych dla mieszkańców dających alternatywę spędzania wolnego czasu, rozwijających zdolności i zainteresowania jednostek, a także odciągania szczególnie dzieci i młodzieży od patologii społecznych.
3. Inicjowanie powstania grup tanecznych, wokalnych czy teatralnych na terenie gminy.
4. Współpraca z instytucjami kultury krajowymi i zagranicznymi oraz z organizacjami społecznymi.
5. Współpraca z lokalnymi Parafiami Rzymskokatolickimi oraz innymi organizacjami katolickimi i prawosławnymi.
6. Opieka nad relikami kultury lokalnej.
7. Współpraca z samorządem lokalnym, powiatowym i wojewódzkim w zakresie rozwoju kultury i tradycji regionu.
8. Współpraca z mediami i bieżące informowanie społeczności lokalnej o bieżącej ofercie kulturalnej.

9. Wsparcie dla lokalnych animatorów artystycznych, współpraca i pomoc przy organizowaniu imprez kulturalnych na terenie gminy, organizowanych przez podmioty społeczne czy osoby prywatne.
10. Zdobywanie środków finansowych na uatrakcyjnianie oferty kulturalnej poprzez konkursy grantowe, programy pomocowe i konkursy artystyczne.

W 2015 roku Gminne Centrum Kultury i Ekologii zorganizowało 127 imprez w tym samodzielnie 76. Uczestniczyło w nich 17 800 osób. Było to:

- Seanse filmowe - 25
- Wystawy - 15
- Festiwale - 9
- Koncerty - 40
- Prelekcje, spotkania , wykłady - 4
- Imprezy turystyczne i sportowo-rekreacyjne - 6
- Konkursy - 3
- Pokazy teatralne - 2
- Konferencje - 2
- Warsztaty - 8
- Imprezy interdyscyplinarne - 13

GCKiE w 2015 roku zorganizowało również 6 kursów:

- Nauki gry na instrumentach – 4
- Tańca – 1
- Nauki języków obcych - 1

W ramach GCKiE działają również zespoły muzyczne oraz chór.

- **Zespół Ludowy Łopianka** - powstał przy Kole Gospodyń Wiejskich w Cisnej w lutym 2007 r. Liczy 22 osoby. Zespół w swoim repertuarze posiada pieśni karpackie, góralskie, ukraińskie i łemkowskie. W ciągu swojego pięcioletniego istnienia zespół występował wielokrotnie w różnych miejscach w Polsce oraz na Słowacji i Ukrainie. W swoim dorobku artystycznym ma płytę z utworami ludowymi oraz płytę z repertuarem kolęd podkarpackich. Wspólnie z kołem gospodyń został laureatem konkursu „Złoty Pieróg Pogranicza” w Przemyślu oraz jest zdobywcą pierwszego miejsca w festiwalu karpackich smaków „Kremenaros”. Zespół brał udział w licznych nagraniach radiowych i telewizyjnych
- **Chór Alter Ego** - powstał w 2004 roku z inicjatywy osób pragnących rozwijać swoje zamiłowanie do wspólnego śpiewania. W repertuarze chóru są utwory kompozytorów klasycznych, kolędy, pieśni religijne oraz świeckie, wykonywane w różnych językach: ukraińskim, angielskim, rosyjskim, hebrajskim czy po łacinie. Zespół ma w również w repertuarze koncerty tematyczne, m.in.: pieśni rosyjskie, pieśni o tematyce końskiej, piosenki do tekstów Agnieszki Osieckiej czy utwory Jaromira Nohavicy.
- **Grupa Punkowa – Denaturat 96** – zespół tworzą młodzi ludzie z Cisnej oraz okolic.
- **Grupa artystyczna Feeling Station**

Gminne Centrum Kultury i Ekologii w Cisnej funkcjonuje w budynku współużytkowanym z innymi instytucjami. Posiada pomieszczenia przeznaczone na:

- Bibliotekę Publiczną, wraz z kąciem czytelniczym
- Informację Turystyczną,
- Salę lustrzaną przeznaczoną do zajęć sportowych, ćwiczeń baletu oraz różnych innych zajęć.
- Salę widowiskowo- wystawienniczą przeznaczoną na: koncerty, przedstawienia teatralne, wernisaże, wystawy, konferencje
- Salę przeznaczoną na spotkania grup artystycznych, oraz na różnego rodzaju zajęcia.

Gminna Biblioteka Publiczna posiada 593 woluminów. W 2015 roku zarejestrowanych było 295 czytelników, którzy wypożyczyli ogółem 3150 książek oraz 173 czasopisma. W czytelni odnotowano 2629 odwiedzin, udostępniono 962 książek oraz 394 czasopism. Czytelnię internetową odwiedziło 967 osób.

Bibliotek organizuje również różnego rodzaju wydarzenia tj. lekcje biblioteczne, spotkania autorskie , promocja książek. W 2015 były to m.in.:

- Spotkanie autorskie z Elżbietą Bednarczyk: promocja książeczki pt. "Kłótnia w tornistrze"
- Wieczór poetycko-muzyczny- recytacja wierszy poetki Elżbiety Bednarczyk.
- Prezentacja poezji Edwarda Marszałka w wykonaniu autora.
- Spotkania z dziećmi koła ogólnorozwojowego działającego przy GCKiE pt.:
 - "Poznajemy naszą bibliotekę",
 - „Jestem bezpieczny: na ulicy, na podwórku, w lesie”
 - „Szczepimy nasze książki”.
 - Głośne czytanie wierszy i bajek.
- Spotkanie z dziećmi z Oddziału przedszkolnego w Cisnej pt. „Książka źródłem wiedzy o otaczającym nas świecie”.
- Wydarzenia Podczas Dni Gminy Cisna:
 - Prapremiera książki Tomasza Rejzdrowicza - "Cisna - ocalić od zapomnienia"
 - Spotkanie autorskie z polską pisarką Brigittą Helbig-Mischewski Promocja powieści pt. „Niebko”.
 - Wakacyjne Spotkanie autorskie z Tomaszem Rejzdrowiczem. Promocja książki pt. „ Cisna.Ocalić od zapomnienia”
 - Kiermasz książek dotyczących Karpat: kultury i etnografii tego regionu podczas IV Festiwalu Filmów Karpackich organizowany przez Oficynę Wydawniczą RuthenicArt.
- Spotkanie autorskie ze St. Krycińskim podczas IV Festiwalu Filmów Karpackich.
- Lekcja biblioteczna dla klasy III SP w Cisnej pt. "Poznajemy naszą bibliotekę gminną"

Tabela 22 Biblioteki i filie

Biblioteki i filie	1
Czytelnicy w bibliotekach publicznych	295
Wypożyczenie księgozbioru w woluminach na jednego czytelnika	11

Źródło: Statyczne Vademecum Samorządowca 2015

Cykliczne wydarzenia odbywające się na terenie gminy

1. **Międzynarodowy i Ekumeniczny Festiwal Kolęd i Pastorałek „Gloria in excelsis Deo”** - odbywa się od 2012 roku w styczniu z inicjatywy ks. Janusza Marszałka w kościele św. Stanisława Biskupa w Cisnej. Gośćmi festiwalu są lokalne zespoły jak i goście z kraju i zagranicy m.in. ze Słowacji i Ukrainy. Do tej pory występowali tu m.in.: zespół ludowy Łopienka, chór Alter Ego z Cisnej, Widymo, Julia Doszna i wielu innych.
2. **Zimowy Maraton Bieszczadzki** - zimowa edycja Biegu Rzeźnika organizowana od 2014 roku w styczniu, o dystansie ok. 42 km. Start biegu rozpoczyna się o wschodzie słońca i trwa maksymalnie do godziny 15. Trasa Zimowego Maratonu Bieszczadzkiego wiedzie z centrum Cisnej, fragmentem Wielkiej Obwodnicy Bieszczadzkiej w stronę Komańczy, od Żubraczego stokówką wokół masywu Hyrlatej, do Majdanu i dalej stokówką do Karczmy Brzeziniak w Przysłupie i powrót stokówką do Cisnej.
3. **Bieg Rzeźnika** - festiwal biegowy organizowany przez Fundację Bieg Rzeźnika w celu integracji środowiska biegaczy ekstremalnych i górskich oraz promocji turystyki ekologicznej Bieszczadów. Przedstawiciele fundacji organizują różnego typu długodystansowe biegi na górskich trasach np. Bieg Rzeźnika, Bieg Rzeźnika na Raty, Bieg Rzeźnika Ultra, Nocny Maraton Rzeźnika, Dzienny Maraton Rzeźnika, Rzeźniczek, Rzeźniczątko, Rzeźnik Enigma, Dwumaraton Rzeźnika i 3x Hon. Najbardziej znanym maratonem jest organizowany od 2003 roku Bieg Rzeźnika w którym uczestnicy startują parami. Trasa biegu liczy ok 80 km i rozpoczyna się w Komańczy, następnie biegnie czerwonym górskim szlakiem w stronę Cisnej aż do Ustrzyk Górnych. (maj- czerwiec)
4. **Dni Cisnej** - impreza organizowana w lipcu od 2000 roku przez Gminne Centrum Kultury i Ekologii w Cisnej, Urząd Gminy Cisna, Nadleśnictwo Cisna oraz Restaurację Wołoszań. Jej celem jest kultywowanie tradycji regionu, integrowania mieszkańców Podkarpacia oraz promocji regionu wśród turystów licznie napływających w sezonie letnim w Bieszczady. Co roku w czasie Dni Cisnej organizowane są różnego rodzaju atrakcje dla wszystkich grup wiekowych np. turniej piłki nożnej i siatkówki, jarmark rękodzieła, degustacja kuchni regionalnej, koncerty i tańce.
5. **Festiwal „Natchnieni Bieszczadem”** - festiwal organizowany przez Stowarzyszenie Natchnieni Bieszczadem od 2008 r. Służy prezentacji szerokiego spektrum polskiej aktywności kulturalnej i przeniesienia go na grunt Bieszczadów. Celem stowarzyszenia jest szeroko rozumiana promocja Bieszczadów, ze szczególnym uwzględnieniem ich położenia na pograniczu kulturowym. Co roku w programie festiwalu organizowane są koncerty, prezentacje poetyckie, gawędy, promocje poezji bieszczadzkich twórców, prezentacja ikon i innych wyrobów rękodzieła. Często prezentowane utwory wracają do korzeni, do folku ruskiego i poetyki rdzennej, poezji bieszczadzkiej i muzyki bieszczadzkiej z tego terenu. Przy okazji festiwalu można posmakować bieszczadzkich serów, nalewek, piwa, miodu i tradycyjnie wypiekanego chleba. (lipiec)
6. **Festiwal Rozsypaniec** - to Bieszczadzkie Spotkania ze Sztuką a jego inicjatorem i organizatorem jest Stowarzyszenie „Moje Bieszczady”. Nazwa nawiązuje do szczytu Rozsypaniec w paśmie połonin Bieszczadów Zachodnich. Jednocześnie pokazuje specyfikę tego przedsięwzięcia – spotkania te są bowiem by „tworzyć jedno z tego, co na co dzień

rozproszone”; by z różnych dziedzin sztuki tworzyć całość. Festiwal jest kontynuacją obywatelskiego się w latach 2001–2009 Festiwalu Sztuk Różnych „Bieszczadzkie Anioły”. W trakcie sierpniowych Bieszczadzkich Spotkań ze Sztuką „Rozsypaniec” odbywają się między innymi:

- koncerty muzyki poetyckiej, folkowej, etnicznej, piosenki turystycznej oraz poezji śpiewanej
- konkursy fotograficzne, piosenki, poetyckie
- warsztaty fotograficzne, muzyczne, poetyckie
- targi rękodzieła
- wystawy fotograficzne
- spotkania z artystami i podróżnikami
- wolontariat

7. **Bieszczadzkie Spotkania Muzyczne "Bies Czad Blues"** - to impreza stworzona przez ludzi, których połączyła muzyczna pasja i miłość do gór, to odpowiedź na potrzebę połączenia różnych muzycznych inicjatyw rozproszonych po bieszczadzkich zakamarkach, małych lokalach, domach kultury, czy prywatnych salach prób. Szeroko rozumiany blues stał się częścią bieszczadzkiego krajobrazu, chociaż region ten oddalony jest od dużych ośrodków miejskich i ważnych wydarzeń artystycznych. Przed laty zawiązała się nieformalna grupa, przyjaciół Bieszczadów i bluesa, miejscowych muzyków i drobnych lokalnych przedsiębiorców, którzy podjęli trud organizacji wspólnej imprezy. Początkowo miała ona postać kameralnych koncertów, jednak z roku na rok przybierała coraz większe rozmiary, poszerzał się krąg zaprzyjaźnionych z Bieszczadami muzyków reprezentujących czołówkę bluesowych artystów z całej Polski. Przyciągają oni coraz większe rzesze turystów i miłośników dobrej muzyki. Bies Czad Blues stał się w ten sposób alternatywą dla dużych wielkomiejskich bluesowych festiwali. Otrzymał wiele pozytywnych opinii w muzycznych i turystycznych środowiskach, na portalach i forach, na stałe wchodząc już do czołówki bieszczadzkich wydarzeń. Duże zainteresowanie imprezą cieszy niezmiennie, utwierdzając w przekonaniu o potrzebie jej organizacji. W roku 2017 odbędzie się już 12. edycja Bieszczadzkich Spotkań Muzycznych "Bies Czad Blues". Motto Bies Czad Bluesa: Wieczorem blues, rano połoniny.
8. **Festiwal Jagody Bieszczadzkiej w Dołżycy** - impreza poświęcona promocji jagodowych smakołyków połączona z koncertami lokalnych zespołów, kiermaszem produktów rękodzielniczych, rzemiosła artystycznego i folkloru lokalnego. (sierpień)
9. **UltraMaraton Bieszczadzki** - jesienny maraton organizowany w październiku przez Fundację Bieg Rzeźnika o dystansie 53 km. Trasa ultraMaratonu wiedzie z centrum Cisnej w stronę Majdanu, następnie Solinki, przez Żubracze na górę Hyrlata w kierunku Roztok Górnych, przez Przełęcz nad Roztokami na szczyt Okrąglik, Duże Jasło, Małe Jasło w stronę pola namiotowego TRAMP w Cisnej.

3.3.3. Infrastruktura zdrowotna

W gminie zapewniona jest podstawowa opieka zdrowotna. W ośrodku zdrowia pięć razy w tygodniu przyjmuje lekarz rodzinny oraz pielęgniarka. Dodatkowo raz w tygodniu możliwa jest wizyta u lekarza pediatrii. Również dwa razy w miesiącu przyjmuje odpłatnie lekarz dermatolog – wenerolog.

3.3.4. Infrastruktura rekreacyjno-turystyczna

Gmina Cisna położona jest w unikalnym obszarze przyrodniczym. W samym środku Bieszczad, które są uznawane na najdziksze góry Polski. Wykorzystując walory krajobrazowo-przyrodnicze turystyka stanowi jedno z najważniejszych gałęzi gospodarki gminy. Od kilku lat widoczny jest znaczący wzrost liczby turystów przyjeżdżających do gminy oraz rozwój infrastruktury turystycznej. Dominujący typem turysty są osoby młode i w średnim wieku organizujące wyjazdy niskobudżetowe. Dopiero od kilku lat wzrasta liczba turystów starszych oraz posiadające większy budżet przeznaczony na swój wyjazd. W związku z tym od pewnego czasu wzrasta liczba miejsc noclegowych i punktów gastronomicznych oferujących wyższy standard swoich usług, szczególnie w Wetlinie. Poważną barierą w rozwoju turystyki jest bardzo krótki sezon turystyczny. Trwa on właściwie jedynie przez miesiące letnie lipiec – wrzesień. Od połowy października właściwie zamiera, z przerwami na okres sylwestrowy oraz na majówkę. Wpływ na to ma głównie brak infrastruktury zimowej, przede wszystkim wyciągów narciarskich (działa jedynie 1 bardzo krótki w Kalnicy) oraz znaczne oddalenie w porównaniu do innych gór w Polsce.

Znaczący wzrost liczby turystów na przestrzeni 2001 – 2015 można oszacować na podstawie ilości informacji turystycznej (telefonicznej, ustnej i mailowej) przekazywanej przez Centrum Informacji Turystycznej w Cisnej. W 2001 udzielono w sumie 2 477, a w 2015 już 31 491 informacji. W ciągu 16 lat nastąpił wzrost ponad 12 krotny.

Tabela 23 Wykaz liczby informacji przekazywanych przez Centrum Informacji Turystycznej w Cisnej.

Rok	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
2001	70	69	42	126	193	166	635	696	97	75	63	148	2 477
2002	56	56	50	220	326	158	767	983	380	113	49	116	3 274
2003	71	78	47	168	174	450	124	1650	162	70	61	123	4 178
2004	129	148	70	133	299	306	1135	1387	482	76	60	169	4 394
2005	111	95	69	251	310	224	1835	2390	406	182	136	108	6 117
2006	108	120	103	302	302	400	1679	2749	246	180	133	191	6 274
2007	61	87	74	569	668	336	1845	3888	424	249	76	186	8 463
2008	329	319	389	639	762	543	4286	7444	1524	770	466	755	20 824

2009	927	923	942	1102	1410	1771	5485	8471	1977	1000	652	766	25 426
2010	783	776	864	951	1478	1813	5160	7136	1440	809	713	822	22 745
2011	767	753	875	1409	1450	2011	4743	6695	1730	912	808	878	23 031
2012	942	906	1014	2158	2539	1635	4843	7533	2191	1407	1038	1034	27 240
2013	1157	1135	1033	1936	2736	1510	5824	6691	1736	1353	878	977	26 966
2014	1407	1280	1052	1081	1452	2215	5723	6805	2096	1776	723	1005	26 615
2015	1148	1166	1270	2115	2839	2618	7031	7670	2134	1823	899	778	31 491

Źródło: Sprawozdanie merytoryczne z działalności Centrum Informacji Turystycznej w Cisnej w 2015r.

Na terenie gminy Cisna znajduje się Bieszczadzki Park Narodowy oraz Ciśniańsko – Wetliński Park Krajobrazowy przez które przebiega rozbudowana sieć szlaków pieszych, rowerowych o konnych. Należą do nich:

Szlaki piesze:

- **Czerwony** (część przebiegająca przez gminę Cisna) : Wołosz – Bacówka PTTK pod Honem – Cisna – Jasło (1153 m. n. p. m.) – Okrąglik - Pod Okrąglikiem – Smerek – Przełęcz Orłowicza – Schronisko PTTK Chatka Puchatka – Brzegi Górne (długość 39,8 km, czas przejścia 12:55)
- **Niebieskie** przebiegający wzdłuż granicy ze Słowacją (część gminy Cisna): Balnica – Czerenin – Stryb – Przełęcz nad Roztokami – Okrąglik (1101 m. n. p. m.) – Pod Okrąglikiem – Dziurkowiec – Rabia Skała (długość 25,9 km, czas przejścia 8:45)
- **Zielony**: Jawornik - Wetlina – Wetlina Moczarnie – Mała Rawka (długość 11,8 km, czas przejścia 4:05)
- **Czarny** (część przebiegająca przez gminę Cisna): Jabłonki – Łopiennik – Dołżyca – Fałowa – Schronisko PTTK Jaworzec – Krysowa – Przełęcz Orłowicza (długość 27,4 km, czas przejścia 9:35)
- **Żółty**: Cisna – Majdan – Roztoki Górne – Przełęcz nad Roztokami Górnymi (długość 9,9 km, czas przejścia 3:00)
- **Żółty** (część przebiegająca przez gminę Cisna): Rabia Skała – Jawornik – Wetlina (Stare Sioło) - Przełęcz Orłowicza (długość 11,9 km, czas przejścia 4:00)
- **Żółty** – Przełęcz Wyżnia - Schronisko PTTK Chatka Puchatka (długość 2,5 km, czas przejścia 1:15)
- **Czarny**: Górna Wetlinka – Końska Droga (długość 2,8 km, czas przejścia 1:10)

Szlaki rowerowe

- Cisna – Kalnica- Sine Wiry – Buk – Dołżyca – Cisna
- Cisna – Roztoki Górne – Wola Michowa – Przełęcz Żebrak
- Przełęcz Hyrcza – Łopienka – Dołżyca – Cisna – Majdan - Solinka

Ścieżki dydaktyczne w rezerwach przyrody:

- „Sine Wiry” w Zawoju,
- „Olszyna Łęgowa” w Kalnicy,
- narciarska trasa biegowa w Wetlinie

Wyciągi narciarskie

- Kalnica - prywatny

Piesze przejście graniczne

Przygraniczne położenie gminy, a zwłaszcza funkcjonujące w sezonie turystyczne przejście graniczne w Roztokach Górnych, ma również znaczącą rolę dla atrakcyjności turystycznej Gminy Cisna.

Kolejka Wąskotorowa

Dużą atrakcją turystyczną gminy jest trasa leśnej kolejki wąskotorowej – układ komunikacyjny z mostami, przepustami, murami oporowymi. Linia powstała 22 stycznia 1898 r. i prowadziła z Nowego Łupkowa do Majdanu k/Cisnej. Miała długość 24,174 km. Jest ostatnią z kilku istniejących dawniej w Karpatach Wschodnich kolejek służących do transportu drewna, jedyną w Polsce i jedną z nielicznych w Europie o typowo górskim charakterze. Obecnie kolejna złożona jest z 3 składów pociągów. Kursuje jedynie na części pierwotnej trasy tj. między miejscowościami Majdan – Przysłop. Zespół parowozowni znajduje się w Cisnej – Majdan. Działa w soboty i niedziele w miesiącach maj – czerwiec - wrzesień październik, codziennie w lipcu i sierpniu oraz w środy i soboty w ferie zimowe.

Centrum Informacji Turystycznej w Cisnej

W Cisnej działa Centrum Informacji Turystycznej, które zajmuje się szeroko pojętą promocją turystyczną gminy i regionu, prowadzeniem ewidencji obiektów turystycznych, administrowaniem strony internetowej www.cisna.pl, opracowywaniem materiałów reklamowych w postaci ulotek, folderów, map poglądowych. Podstawową formą komunikacji z turystą jest bezpośrednie udzielanie informacji w punkcie obsługi w Cisnej oraz konsultacje telefoniczne i e-mailowe. CIT mieści się w Gminnym Centrum Kultury i Ekologii i w związku z tym często współorganizuje imprez kulturalnych i sportowych. Do tych wydarzeń w 2015 roku należy zaliczyć:

- WOŚP
- Bieg Rzeźnika
- Dni Gminy Cisna
- festiwal „Rozsypaniec”
- „Maraton Bieszczadzki”
- wszelkiego rodzaju wystawy i wernisaże slajdowiska podróżnicze

CIT współpracuje również z innymi Centrami Informacji Turystycznej z powiatu leskiego, sanockiego i bieszczadzkiego oraz z przewodnikami góorskimi, biurami podróży, Podkarpacką Regionalną Organizacją Turystyczną w Rzeszowie. Weryfikuje także na bieżąco informacje o gminie Cisna dla wydawnictw przewodników bieszczadzkich

W 2015 roku CIT został Laureatem Ogólnopolskiego Konkursu i otrzymał statuetkę za zajęcie drugiego miejsca w ogólnopolskim konkursie na najlepsze Centrum Informacji Turystyczne 2014 w kategorii dwugwiazdkowej.

W sezonie jesienno - zimowym Centrum Informacji Turystycznej jest czynne od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.00 do 18.00, w soboty od godziny 8.00 do 16.00. W sezonie letnim ze względu na dużą ilość odwiedzających gminę turystów godziny pracy w dni powszednie są wydłużane do godziny 20.00.

Baza noclegowa

Gmina Cisna dysponuje rozwiniętą bazą noclegową o różnorodnym standardzie. Są to zarówno hotele, pensjonaty, jak i schroniska, agroturystyka oraz kwatery prywatne. W sumie baza noclegowa oferuje 3808 miejsc, z czego 3214 jest całorocznych⁴. Najwięcej miejsc znajduje się w miejscowościach Cisna i Wetlina. Stanowią one ponad 56% wszystkich miejsc noclegowych w gminie.

Tabela 24 Baza noclegowa w gminie Cisna

Miejscowość	Liczba miejsc noclegowych	
	Całoroczne	sezonowe
Buk	7	0
Cisna	824	82
Dołżyca	145	100
Habkowce	0	0
Sołectwo Cisna	976	182
Majdan	17	0
Liszna	33	0
Żubracze	24	0
Roztoki Dolne	50	0
Sołectwo Żubracze	124	0
Krzywe	128	11
Przysław	228	0
Sołectwo Przysław	356	11
Strzebowiska	293	0
Sołectwo Strzebowiska	293	0
Kalnica	278	0
Sołectwo Kalnica	278	0
Smerek	354	10
Sołectwo Smerek	354	10
Wetlina	843	391
Sołectwo Wetlina	843	391

⁴ Są to miejsca noclegowe zgłoszone w Informacji Turystycznej

Razem gmina Cisna	3214	594
--------------------------	-------------	------------

Źródło: Dane Centrum Informacji Turystycznej

Gmina Cisna posiada również rozbudowaną bazę gastronomiczną. Miejsc, w których turyści mogą zjeść posiłek jest 1540. Najwięcej punktów gastronomicznych znajduje się również w miejscowościach Cisna i Wetlina. Stanowią one ponad 56% wszystkich miejsc w gminie.

Tabela 25 Punkty gastronomiczne w gminie Cisna

Miejscowość	Liczba
Buk	0
Cisna	394
Dołżyca	138
Habkowce	0
Sołectwo Cisna	532
Majdan	30
Liszna	0
Żubracze	0
Roztoki Górne	0
Sołectwo Żubracze	30
Krzywe	40
Przysłup	248
Sołectwo Przysłup	288
Strzebowiska	0
Sołectwo Strzebowiska	0
Kalnica	0
Sołectwo Kalnica	0
Smerek	220
Sołectwo Smerek	220
Wetlina	470
Sołectwo Wetlina	470
Razem gmina Cisna	1540

Źródło: Dane Centrum Informacji Turystycznej

Zabytki

Gmina Cisna posiada bogate walory przyrodnicze, lecz niestety ze względu na trudną historię regionu zachowało się niewiele zabytków kultury materialnej. Do II wojny światowej stan zasobów gminy był bogaty i różnorodny. Na jej terenie istniały tradycyjne, zasobne wsie, półwsie, osady i przysiółki. W wyniku II wojny światowej a zwłaszcza lat powojennych liczne obiekty - cerkwie, dwory, cmentarze, folwarki, młyny, huty, zabudowania mieszkalne – uległy zniszczeniu. W efekcie gmina Cisna posiada bardzo mało obiektów zabytkowych. W rejestrze wojewódzkiego konserwatora zabytków widnieją 4 obiekty, natomiast w gminnej ewidencji 17.

Obiekty wpisane do ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków to:

- **Cerkiew św. Męczennicy Paraskewii w Łopience** - data wzniesienia cerkwi nie jest pewna. Na pewno powstała w miejscu wcześniejszej cerkwi drewnianej. Niektóre źródła podają, że została wybudowana jeszcze w I połowie XVIII wieku. Po II Wojnie Światowej świątynia nie była użytkowana w celach religijnych i popadała w ruinę. Jednakże od 1983 roku podjęto działania mające na celu odbudowania cerkwi i obecnie jest już odnowiona.
Cerkiew w Łopience jest świątynią orientowaną, trójdzelną. W cerkwi znajdują się trzy krypty - dwie pod nawą, jedna pod prezbiterium. W świątyni nie zachowały się elementy pierwotnego wyposażenia. We wnętrzu znajduje się kopia cudownego obrazu Matki Bożej Łopieńskiej, którego oryginał znajduje się w kościele w Polańczyku. (nr rejestru A-708 z dnia 16 marca 1972 r.)
- **Układ komunikacyjny kolejki wąskotorowej, składy pociągów, zespoły funkcjonalne obiektów stacyjnych** (nr rejestru A-284 z dnia 28 listopada 1992 r.)
- **Relikt dawnej wsi Łopienka** - niezamieszkała obecnie wieś położona na północnym stoku Łopiennika (1069 m n.p.m.) nad małym, lewobrzeźnym dopływem Solinki. Przed 1939r. - wg planu wsi sporządzonego przez Mikołaja Papińczaka w Łopience mieszkało 58 rodzin tj. 361 osób (nr rejestru A-369/97 z dnia 02-10-1997 r.)
- **Wejście i początkowy odcinek sztolni kopalni rudy żelaza hr. Fredey położonej w Cisnej** - w 1796 roku zostały założone sztolnie wydobywcze oraz huta żelaza, która wytapiała ten metal do 1864 roku. W hucie produkowano wyroby na użytek ludności miejscowej i okolicznych wsi – narzędzia na potrzeby rolnictwa, piece żelazne, krzyże, ogrodzenia nagrobkowe, narzędzia gospodarstwa domowego i inne. (nr rejestru A-1287 z dnia 05-11-2014 r.)

Obiekty zabytkowe w gminie Cisna:

- kościół parafialny w Cisnej z 1918 r.
- dom. Nr 244 w Cisnej z 1875 – 1899r.
- dom nr 204 w Cisnej z 1920 - 1929r.
- cerkiew w Łopience z 1700 – 1750r.
- dolina dawnej wsi Łopienka,
- bieszczadzka kolejka leśna,
- cmentarz rzymskokatolicki w Cisnej,
- cmentarz z I wojny światowej w Cisnej (pozostałość),
- cmentarz greckokatolicki w Dołżycy (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Krzywem (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Łopience (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Ługu (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Smereku (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Solince (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Cisnej,
- cmentarz greckokatolicki w Zawoju (nieczynny),
- cmentarz greckokatolicki w Żubraczym (nieczynny).

Pomniki przyrody

Na terenie gminy Cisna znajduje się jeden pomnik przyrody. Jest to Jesion Wyniosły (*Fraxinus Excelsior*) znajdujący się w miejscowości Wetlina obok siedziby Nadleśnictwa Wetlina. Obwód na wysokości 1,3 metra wynosi 600 cm, ma 270 lat. Za pomnik przyrody został uznany zarządzeniem nr RLOP 410/p/205/69 z dnia 20.06.1969 r.

Infrastruktura rekreacyjno- sportowa

Infrastruktura rekreacyjno – sportowa w gminie nie jest bardzo rozbudowana. Boiska oraz sala sportowa znajdują się jedynie w Cisnej. W innych miejscowościach są jedynie place zabaw.

Obiekty sportowe:

- sala gimnastyczna przy szkole podstawowej w Cisnej
- boisko Orlik 2012 w Cisnej
- boisko trawiaste do piłki nożnej w Cisnej

Place zabaw:

- dwa w miejscowości Cisna
- w miejscowości Wetlina
- w miejscowości Przysłop
- w miejscowości Krzywe

3.3.5. Identyfikacja problemów w sferze przestrzennej i infrastrukturalnej

- Brak zagospodarowanego centrum w miejscowości Wetlina
- Słabo rozwinięta sieć wodociągowa
- Niezmodernizowana oczyszczalnia ścieków
- Słabo rozwinięta sieć komunikacyjna
- Słabe połączenia komunikacji publicznej
- Na terenie gminy brak żłobków i klubików dziecięcych
- Problem z dostępem do szybkiego i niezawodnego Internetu
- Brak zimowej infrastruktury turystycznej - wyciąg narciarski, trasy biegowe, tor saneczkowy
- Brak wystarczającej liczby parkingów, szczególnie w sezonie
- Infrastruktura rekreacyjno sportowo nie jest mocno rozbudowana

3.4.Strefa gospodarcza

3.4.1. Struktura gospodarcza gminy

Na terenie gminy Cisna – zgodnie z danymi GUS – w 2015 roku działało 295 podmiotów gospodarczych. Z czego 235 czyli 79,7% było prowadzone w sektorze prywatnym. Należy uznać, że gmina jest rozwinięta gospodarczo. Świadczy o tym o liczba podmiotów wpisanych do rejestru

REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W 2015 było to 1679 podmiotów i wartość ta była znacznie wyższa w stosunku do powiatu, województwa oraz kraju. Odpowiednio 582,4 , 902,8 oraz 590,4. Widoczny jest również spory wzrost liczby podmiotów na przestrzeni 2010-2015. Podniosła się ona o 93,7 podmiotów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców i była wyższa od średniej dla województwa oraz kraju. Jednakże w powiecie wzrost ten był wyższy i wyniósł 121. Również bardzo korzystnie wygląda w gminie Cisna liczba nowo wpisanych podmiotów do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców. W 2015 roku wyniosła ona 149,5 i był o wiele wyższy od średniej dla kraju, województwa i powiatu. Należy również uznać, że poziom nowo tworzonych podmiotów utrzymuje się na podobnym poziomie, uwzględniając pewne wahania. Wyższa jest również liczba wykreślonych z rejestru REGON podmiotów na 10 tys. mieszkańców wobec wartości porównawczych. Jednak uwzględniając proporcje korzystniejsze są dla nowo wpisywanych podmiotów.

Tabela 26 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	1014,7	1004,2	1031,7	1057,3	1070,6	1088,6
województwo podkarpackie	717,2	709,8	727,9	749,7	763,5	776,2
powiat leski	975,6	988,1	1018,0	1068,2	1091,7	1096,6
gmina Cisna	1585,3	1579,9	1582,6	1647,4	1651,2	1679,0

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Tabela 27 Podmioty nowo zarejestrowane w REGON na 10 tys. ludności

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	104,4	89,8	93,0	94,9	92,9	93,6
województwo podkarpackie	74,5	64,7	66,3	71,9	70,0	66,8
powiat leski	96,9	100,6	96,7	114,9	110,2	82,1
gmina Cisna	173,9	126,6	144,7	168,8	132,6	149,5

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Tabela 28 Podmioty wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	61,7	99,6	65,5	70,1	79,2	76,0
województwo podkarpackie	39,2	70,4	46,6	49,4	54,0	52,9
powiat leski	54,5	87,6	70,3	62,7	80,3	82,9
gmina Cisna	121,7	166,9	133,1	81,5	115,3	115,0

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Głównym obszarem działalności gospodarczej prowadzącej przez osoby fizyczne jest sekcja A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo oraz sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Stanowią one odpowiednio 26,38% i 25,96% wszystkich podmiotów. Równocześnie należy zauważyć, że pierwsza związana z rolnictwem i leśnictwem w latach 2012-2015 zmniejszyła się prawie 13%, natomiast druga dotycząca turystyki zwiększyła się w tym samym okresie również o niemal 13%. Relatywnie duży udział mają również sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle oraz sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa. Odpowiednio 11,5% i 6,8% wszystkich podmiotów prowadzonych przez osoby fizyczne.

Tabela 29 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007

Branża	2012	2013	2014	2015
ogółem	217	227	226	235
Sekcja A	71	70	63	62
Sekcja B	0	0	0	0
Sekcja C	14	13	13	11
Sekcja D	0	0	0	0
Sekcja E	1	1	1	1
Sekcja F	15	21	16	21
Sekcja G	27	28	30	27
Sekcja H	10	12	14	15
Sekcja I	54	54	54	61
Sekcja J	1	1	1	1
Sekcja K	1	1	1	0
Sekcja L	0	0	0	0
Sekcja M	3	5	5	5
Sekcja N	6	7	12	12
Sekcja O	0	0	0	0
Sekcja P	2	1	1	1
Sekcja Q	3	3	4	5
Sekcja R	6	7	8	9

Sekcje S, T, U	3	3	3	4
----------------	---	---	---	---

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

W przypadku osób prawnych i nie mających osobowości prawnej dominują dwa sektory: S i T – Pozostała działalność usługowa; gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby oraz I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Odpowiednio 33,3% i 20% wszystkich podmiotów.

Tabela 30 Osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej wg sekcji PKD 2007

Branża	2012	2013	2014	2015
ogółem	56	58	59	60
Sekcja A	5	5	4	3
Sekcja B	0	0	0	0
Sekcja C	2	2	2	2
Sekcja D	0	0	0	0
Sekcja E	0	0	0	0
Sekcja F	0	0	0	0
Sekcja G	1	1	1	1
Sekcja H	0	0	0	0
Sekcja I	11	12	11	12
Sekcja J	0	0	0	0
Sekcja K	0	0	0	0
Sekcja L	4	4	4	4
Sekcja M	1	1	2	2
Sekcja N	0	0	0	0
Sekcja O	4	4	4	4
Sekcja P	4	4	4	4
Sekcja Q	1	1	1	1
Sekcja R	5	5	5	6
Sekcje S, T	18	19	21	20

Sekcje U	0	0	0	0
----------	---	---	---	---

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

Najwięksi pracodawcy związani są z obsługą turystyczną, gospodarką leśną oraz są to instytucje samorządowe. Są to:

1. Nadleśnictwo Cisna – zarówno bezpośrednio – leśnicy i obsługa administracyjno-finansowa – jak i jako jednostka zakupująca usługi od zakładów usług leśnych.
2. Urząd Gminy i gminne jednostki organizacyjne oraz instytucja kultury.
3. Placówki systemu oświaty – Zespół Szkół w Cisnej, Punkt przedszkolny, Szkolne Schroniska Młodzieżowe
4. Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej – większa część zatrudnionych sezonowo w okresie kwiecień – listopad.
5. Placówki handlowe.
6. Hotele, pensjonaty, gospodarstwa agroturystyczne, restauracje – w części zatrudnienie sezonowe.

Należy zauważyć, że w gminie działają praktycznie jedynie podmioty mikro zatrudniające do 9 pracowników. Jedynie dwa to podmioty małe i jeden średni, które stanowią tylko 1% wszystkich. Jest to pewna bariera w rozwoju gospodarczym gminy. Kolejną, o wiele poważniejszą dotyczącą najprężniej rozwijającego się i dominującego sektora, jakim jest turystyka, jest duża sezonowość ruchu turystycznego. Trwa on właściwie jedynie przez miesiące letnie lipiec – wrzesień. Od połowy października właściwie zamiera, z przerwami na okres sylwestrowy oraz na majówkę. W konsekwencji przychody firm z sektora turystycznego obejmują w sumie jedynie około 4 miesiące. Przekłada się to również na zatrudnienia pracowników jedynie w sezonie, co uniemożliwia ich stabilizację materialną. Często są oni również zatrudniani w szarej strefie, co wpływa na wysoką stopę bezrobocia w gminie.

Tabela 31 Podmioty gospodarcze w gminie Cisna wg klas wielkości

	ogółem	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999
gmina Cisna	295	292	2	1	0

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>, data pobrania 2017.02.09

3.4.2. Identyfikacja problemów w sferze gospodarczej

- Brak dużych podmiotów gospodarczych; dominują przedsiębiorstwa mikro, które stanowią 99% wszystkich firm działających w gminie
- Duża sezonowość ruchu turystycznego, co przekłada się na brak stabilizacji w dominującym sektorze.

3.5. Wnioski z konsultacji społecznych prowadzonych podczas przygotowania dokumentu

Proces konsultacji społecznych w ramach partycypacji społecznej miał charakter dwutorowy - jakościowy oraz ilościowy. W trakcie przygotowywania przedmiotowego dokumentu zostały zorganizowane warsztaty ze społecznością lokalną. Uczestniczyli w nich przedstawiciele samorządu organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz mieszkańców gminy Cisna. Przeprowadzono także anonimowe badanie ankietowe (PAPI) wśród mieszkańców różnych miejscowości gminy. Ankietę wypełniło 62 osoby.

3.5.1. Warsztaty z mieszkańcami gminy

Przeprowadzone warsztaty z najważniejszymi interesariuszami miały na celu pogłębienie wiedzy płynącej z diagnozy obszarów problemowych w gminie wraz z określeniem jej mocnych stron oraz potencjałów. Wnioski zostały uwzględnione w rozdziale 2.6. Druga część spotkań dotyczyła określeniu wizji programu oraz wskazanie potencjalnych działań i projektów rewitalizacyjnych.

Uczestnicy warsztatów wskazali dwie miejscowości (Wetlinę i Cisną), które ich zdaniem powinny zostać włączone do Programu Rewitalizacji. Podczas nich opracowano również różnego rodzaju projekty, działania które mogą zostać zrealizowane w ramach rewitalizacji.

Wetlina

- Stworzenie miejsca centralnego, przestrzeni wspólnej w miejscowości, której obecnie nie ma, np. teren danej stacji kolejki wąskotorowej).
- Stworzenie infrastruktury zimowej w miejscowości, m.in. wyciąg narciarski, trasy biegowe
- Odbudowa linii kolejki wąskotorowej wraz ze stacją
- Stworzenie infrastruktury sportowej i rekreacyjnej w miejscowości, m.in. boisko sportowe, korty, siłownia na zewnątrz, ścianka wspinaczkowa, wyznaczenie miejsc do kąpieli z plażą nad Solinką, ścieżki rowerowe, nowe szlaki turystyczne oraz ścieżki przyrodnicze, historyczne
- Rozwinięcie oferty sportowej i rekreacyjnej dla dzieci
- Programy pomocy dla osób starszych
- Utworzenie świetlicy - klubu
- Poprawa infrastruktury w miejscowości m.in. dobudowanie chodników, ławki, kosze na śmieci, wyznaczenie parkingu, uzupełnienie oświetlenia, odnowa przystanku PKS
- Usprawnienie zasięgu telefonicznego i internetu
- Opracowanie koncepcja promocji wspólnej z innymi miejscowościami w gminie
- Budowa chaty Bojkowskiej

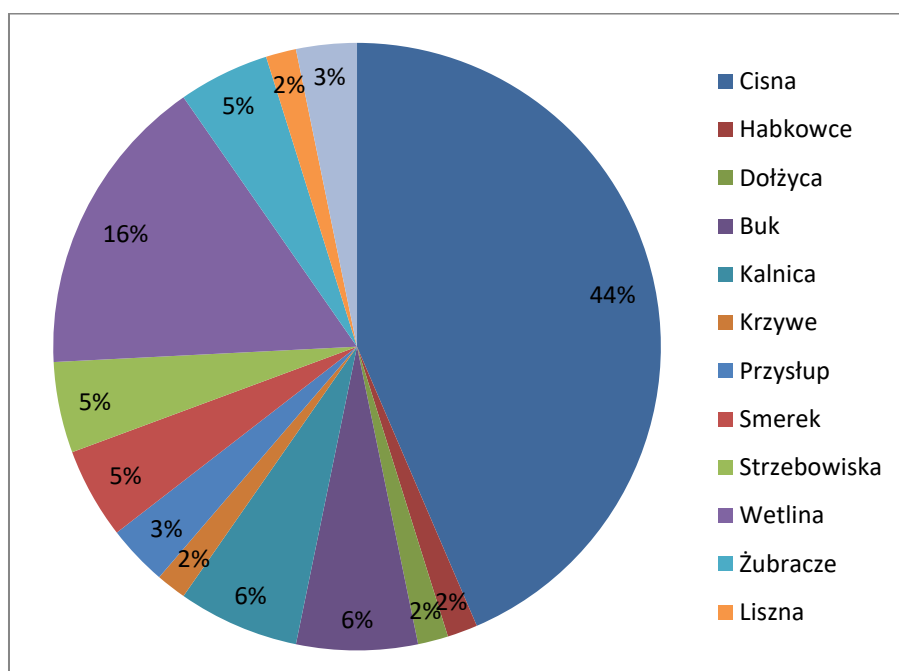
Cisna

- Przebudowa centrum miejscowości - propozycje:
 - zgodnie z pięknem otaczającej przyrody - lekka architektura z drewna, kamienia (lokalne zasoby), aby stworzyć przestrzeń wspólną dla dzieci, młodzieży, starszych
 - stworzenie zielonego skwerku z fontanną multimedialną, ławkami
- Mała muszla koncertowa lub sala amfiteatralna
- Powiększenie ośrodka zdrowia
- Stworzenie zimowej oferty turystycznej
- Stworzenie centrum twórczości artystycznej; tworzenie pracowni rękodzieła artystycznego
- Rozwinięcie usług około turystycznych m.in. fitness, kosmetyka
- Promocja gminy, miejscowości oraz organizowanych imprez, wydarzeń
- Powołanie klastra przedsiębiorstw
- Budowa przydomowych oczyszczalni
- Powiększenie garażu dla OSP oraz zakup samochodu
- Budowa pętli spacerowych dla dzieci (3-5km) oraz ścieżek rowerowych z dala od głównej drogi

3.5.2. Wnioski z badania ilościowego PAPI

W ramach diagnozy zostało przeprowadzone badanie ankietowe (PAPI) wśród 62 mieszkańców gminy Cisna. Wzięli w niej udział mieszkańcy wszystkich sołectw. Wszyscy respondenci uznali, że gmina Cisna wymaga programu ożywienia gospodarczego, społecznego, przestrzenno-środowiskowego. 71% z nich wskazało, że zdecydowanie tak, a 29% raczej tak. Wynik ten wskazuje, że w gminie jest poparcie mieszkańców do utworzenia Programu Rewitalizacji.

Wykres 7 Miejsce zamieszkania respondenta

Badanie PAPI na próbie 62 osób.

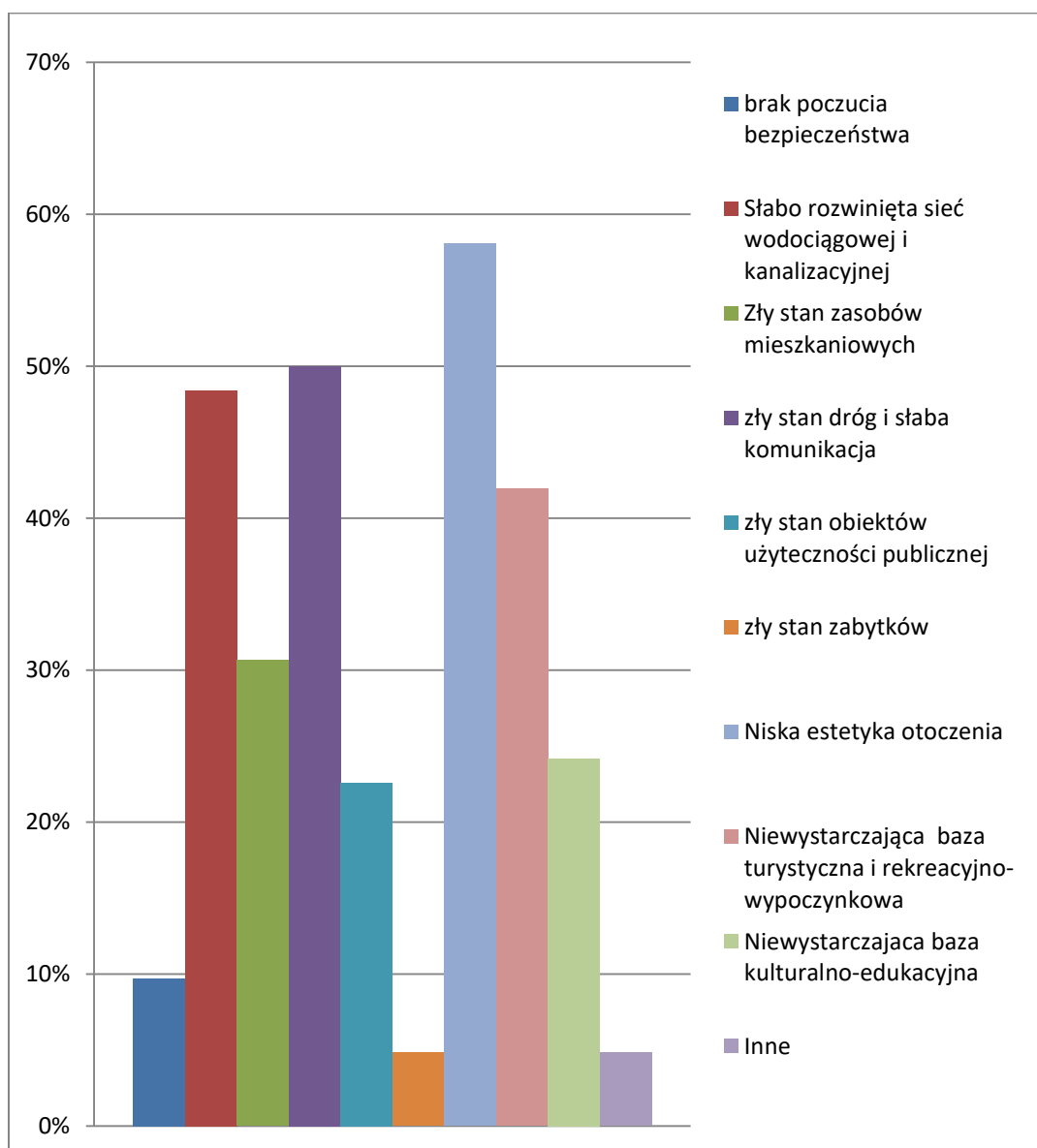
Respondenci za najważniejsze problemy związane z jakością życia w gminie Cisna uznali:

- Niska estetyka otoczenia – 58% wskazań
- Zły stan dróg i słaba komunikacja – 50% wskazań
- Słabo rozwinięta sieć wodociągowej i kanalizacyjnej – 48% wskazań
- Niewystarczająca baza turystyczna i rekreacyjno-wypoczynkowa – 42% wskazań

Respondenci jako inne wskazali:

- (zła) jakość wody, zażeleziona
- brak wielkich imprez w centrum Cisnej np. Sylwester
- ograniczenia środowiskowe

Wykres 8 Najpoważniejsze problemy związane z jakością życia w gminie Cisna

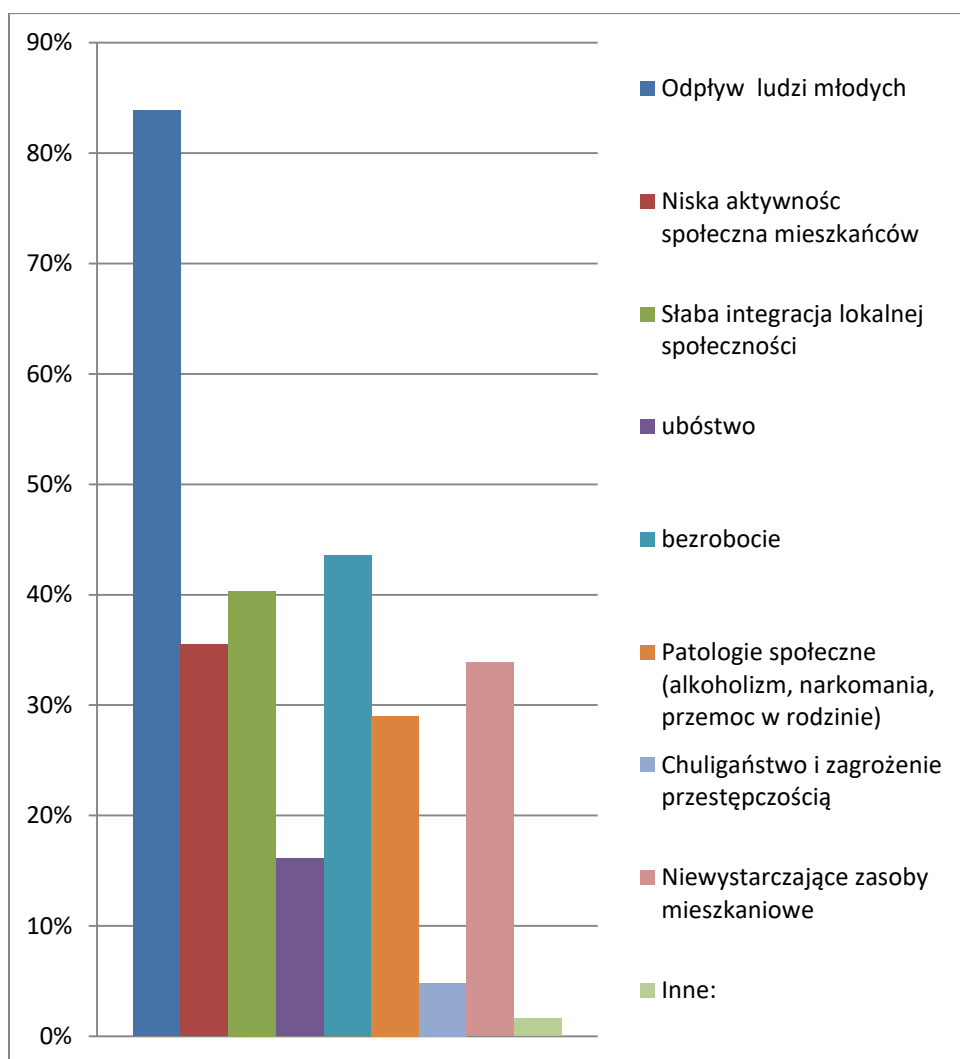

Badanie PAPI na próbie 62 osób.

Mieszkańcy za najważniejsze problemy społeczne gminy Cisna uznali:

- Odływ ludzi młodych – 84% wskazań
- Bezrobocie – 44% wskazań
- Słaba integracja lokalnej społeczności – 40% wskazań
- Niska aktywność społeczna mieszkańców – 35% wskazań

Wykres 9 Najpoważniejsze problemy społeczne gminy Cisna

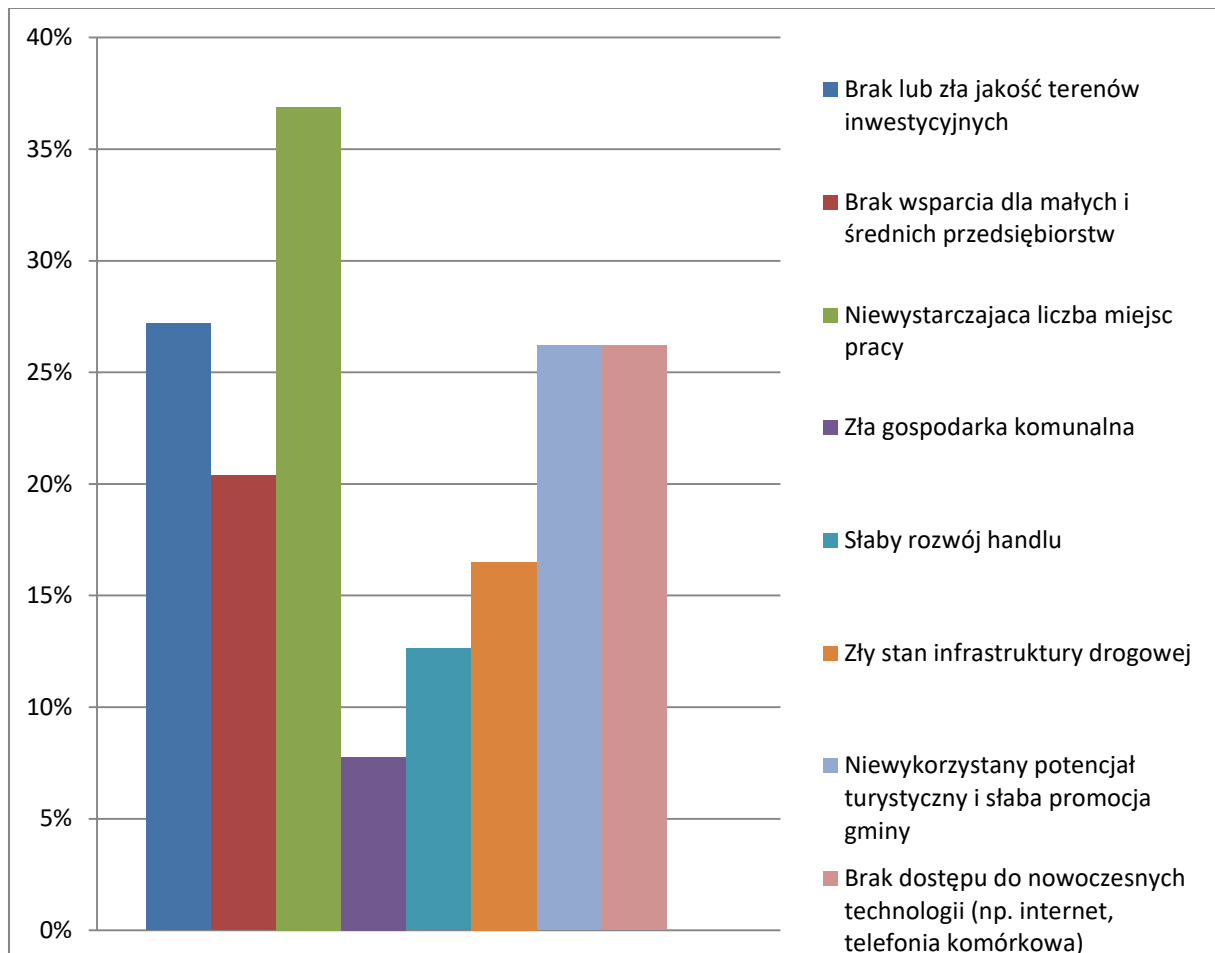
Badanie PAPI na próbie 62 osób.

Respondenci za najważniejsze problemy ekonomiczne w gminie Cisna uznali:

- Niewystarczająca liczba miejsc pracy – 37% wskazań
- Brak lub zła jakość terenów inwestycyjnych - 27% wskazań

- Niewykorzystany potencjał turystyczny i słaba promocja gminy - 26% wskazań
- Brak dostępu do nowoczesnych technologii (np. internet, telefonia komórkowa) - 26% wskazań

Wykres 10 Najpoważniejsze problemy ekonomiczne w gminie Cisna

Badanie PAPI na próbie 62 osób.

Respondenci w wypełnianej ankiecie mogli wskazać obszary zdegradowane, które ich zdaniem powinny zostać poddane rewitalizacji. Najwięcej wskazań uzyskały:

- Modernizacja centrum wsi Cisna – 44% wskazań
- Stacja Wetlina – budowa wyciągu narciarskiego na Jawornik w Wetlinie – 34% wskazań
- Uruchomienie nowej trasy Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej – rewitalizacja trasy Przysłop-Wetlina – 32% wskazań
- Budowa Centrum Usług Medycznych w Cisnej – 24% wskazań
- Utworzenie strefy rekreacji i sportu, zagospodarowanie terenu nad Solinką – 18% wskazań
- Rozbudowa Gminnego Centrum Kultury i Edukacji w Cisnej – 13% wskazań
- Zagospodarowanie Centrum rekreacyjno- turystycznego „Wspólna przestrzeń publiczna” – 19% wskazań
- Zagospodarowanie terenu wokół Szkoły w Cisnej - 6% wskazań

- Rozbudowa Gminnego Centrum Kultury i Edukacji w Cisnej – 0% wskazań
- Inne – 4% wskazań

W innych podano:

- Wyciąg w Cisnej / na Duże Jasło
- Wytyczenie tras turystycznych na Hyrlatą, Jabłońską Górę, Jeleni Skok oraz wybudowanie wieży widokowej na Szczurbanówce

W ankiecie wzięło udział niewiele więcej kobiet niż mężczyzn, odpowiednio 53% i 47%. W zdecydowanej części przeważały osoby w wieku 26-65 lat.

3.6. Podsumowanie diagnozy czynników i zjawisk kryzysowych

W wyniku przeprowadzonej pogłębionej diagnozy obecnej sytuacji w Gminie Cisna zostały zidentyfikowane najważniejsze problemy oraz potencjały podzielone na poszczególne obszary. Poddane zostały one konsultacjom społecznym podczas zorganizowanych warsztatów z mieszkańcami gminy Cisna. Pozwoliły one na pogłębienie informacji zebranych podczas diagnozy.

Tabela 32 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera społeczna

Sfera Społeczna	
Mocne strony	Słabe strony
Aktywne organizacje pozarządowe oraz kreatywni lokalni liderzy	Brak miejsca na integrację społeczną brakuje wspólnej przestrzeni, która umożliwi spotkania, organizację imprez oraz innego typu wspólnych działań
Gmina jest bezpieczna, niski poziom przestępczości	Słaba integracja społeczna, brak zaangażowania mieszkańców
Różnorodność społeczna m.in. sporo osób z zewnątrz osiedla się w gminie	Słaba integracja społeczna, brak zaangażowania mieszkańców, zwłaszcza młodzieży
Wysoka frekwencja w wyborach	Duży udział osób korzystających z pomocy społecznej
Zespoły artystyczne, twórcy ludowi	Wysoki poziom bezrobocia
Aktywny samorząd i rady sołeckie	Starzenie się społeczeństwa
	Zmniejszająca się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym
	Brak działań aktywizacyjnych m.in. dla osób starszych i wykluczonych

Tabela 33 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera gospodarcza

Gospodarcza	
Bardzo duże możliwości rozwoju turystyki	Duża sezonowość ruchu turystycznego, co przekłada się na brak stabilizacji w dominującym sektorze w gminie
Moda na Bieszczady	Brak dużych podmiotów gospodarczych; dominują przedsiębiorstwa mikro, które stanowią 99% wszystkich firm działających w gminie
Aktywny samorząd	Brak stałych miejsc pracy - w większości są to prace dorywcze i sezonowe
Położenie przygraniczne stwarzające możliwość współpracy	Niewystarczająca oferta turystyczna w szczególności zimowa
	Ograniczenia rozwojowe ze względu na ochronę przyrody
	Brak specjalistów z branży turystycznej
	Brak różnorodności branż gospodarczych
	Brak kapitału inwestycyjnego
	Mała ilość wyspecjalizowanych firm
	Tereny kluczowe (strategiczne) znajdują się w zarządzie Lasów Państwowych

Tabela 34 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera środowiskowa

Środowiskowa	
Unikalne walory przyrodnicze, prawnie chronione: Bieszczadzki Park Narodowy wraz z otuliną	Słaba świadomość ekologiczna części mieszkańców, np. palenie śmieci
Cisza, spokój, czyste środowisko naturalne oraz dzikie góry	Ograniczenia liczby wejść na szlaki turystyczne wprowadzone przez BPN
Bliskość do granicy ze Słowacją oraz Ukrainą	Decyzje środowiskowe ograniczające inwestycje

Tabela 35 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera techniczno-infrastrukturalna

Techniczno-Infrastrukturalny	
Dobrze rozwinięta baza noclegowo - gastronomiczna	Brak zimowej infrastruktury turystycznej - wyciąg narciarski, trasy biegowe, tor saneczkowy
Liczne szlaki turystyczne	Słabo rozwinięta sieć wodociągowa
Kolejka bieszczadzka, jako ważna atrakcja turystyczna	Niezmodernizowana oczyszczalnia ścieków
Prężnie działający ośrodek kultury, który jest dobrze wyposażony	Słabo rozwinięta sieć komunikacyjna
Dobra infrastruktura edukacyjna - zespół szkół wraz z przedszkolem w Cisnej	Słabe połączenia komunikacji publicznej
	Na terenie gminy brak żłobków i klubików dziecięcych
	Słaba dostępność do służby zdrowia
	Problem z dostępem do szybkiego i niezawodnego internetu
	Brak wystarczającej liczby parkingów, szczególnie w sezonie
	Brak świetlicy m.in.. dla dzieci
	Brak muszli koncertowej, wolnej sceny, stadionu np. na koncerty
	Niewystarczająca liczba wiat, ławek dla turystów
	Brak spójnego programu dotyczącego reklam, bilbordów i oznaczeń
	Brak ogólnodostępnych toalet w Wetlinie
	Brak wystarczającej liczby śmietników, co w konsekwencji powoduje zaśmiecanie miejscowości oraz szlaków
	Utrudnienia w przystosowaniu stoków, dróg leśnych do celów rekreacyjnych, ponieważ zarządzają nimi Lasy Państwowe
	Brak pętli spacerowej w Cisnej

4. Założenia Lokalnego Programu Rewitalizacji

W ramach przygotowania Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Cisna dokonano dogłębnej diagnozy obszarów problemowych. Opierała się ona na wizji lokalnej, analizie danych zastanych tzn. danych statystycznych, dokumentów strategicznych. Równocześnie podczas prac na dokumencie kluczowym elementem była partycypacja społeczna. Rozumiana jako aktywny udział mieszkańców gminy w istotnych dla niej, jej mieszkańców lub określonych grup społecznych sprawach. Przejawia się on poprzez włączanie się w proces powstawania dokumentów planistycznych, podejmowania kluczowych decyzji i rozwiązywania problemów lokalnych. Partycypacja społeczna to proces, w którym dwie lub więcej stron współdziałają w przygotowaniu planów, realizacji określonych polityk publicznych oraz podejmowaniu decyzji⁵. Współuczestnictwo mieszkańców zostało wpisane w proces rewitalizacji zdegradowanych obszarów gminy Cisna na różnych jego etapach tzn. identyfikacji obszarów problemowych, planowania działań, realizacji oraz monitorowania i ewaluacji. Włączanie szerokiego grona interesariuszy w przygotowanie powyższego dokumentu gwarantuje wysoką skuteczność oraz trwałość zaplanowanych projektów odnoszących się bezpośrednio do potrzeb gminy oraz jej mieszkańców.

Proces konsultacji społecznych w ramach partycypacji społecznej miała charakter dwu torowy - ilościowy oraz jakościowy. Podczas prac nad dokumentem zostało przeprowadzone anonimowe badanie ankietowe (PAPI) wśród mieszkańców różnych miejscowości gminy. Ankietę wypełniło 62 osoby. Organizowano również warsztaty ze społecznością lokalną, w których uczestniczyli przedstawiciele samorządu, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców oraz mieszkańców gminy Cisna.

4.1. Analiza wskaźnikowa

Analiza wskaźnikowa pozwoliła na określenie obszarów zdegradowanych w gminie Cisna. Została ona opracowana na podstawie danych ilościowych dla wszystkich sołectw. Na podstawie zebranych danych zostały wyliczone wskaźniki, które zostały porównane z wartością wskaźników dla całej gminy. Na tej podstawie zostały wyznaczone obszary gminy, na których widoczna jest gorsza sytuacja w stosunku do gminy. W przeprowadzonej analizie oparto się na następującym katalogu wskaźników:

- (W1) Liczba bezrobotnych w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W2) Liczba długotrwale bezrobotnych w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W3) Liczba bezrobotnych do 25 r. ż. w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W4) Liczba bezrobotnych powyżej 50 r. ż. w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W5) Liczba bezrobotnych bez wykształcenia średniego do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W6) Liczba bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W7) Liczba osób objętych pomocą Ośrodka Pomocy Społecznej (OPS) ze względu na ubóstwo w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa

⁵ Jacek Kwiatkowski "Partycypacja społeczna i rozwój społeczny", Warszawa 2003

- (W8) Liczba osób objętych pomocą OPS ze względu na bezrobocie w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W9) Liczba osób objętych pomocą OPS ze względu na niepełnosprawność w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W10) Liczba osób objętych pomocą OPS ze względu na alkoholizm w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W11) Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ogólnej liczby mieszkańców sołectwa
- (W12) Wskaźnik aktywności gospodarczej - zarejestrowana działalność gospodarcza w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym w sołectwie
- (W13) Wskaźnik aktywności gospodarczej - wyrejestrowana działalność gospodarcza w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym w sołectwie

Tabela 36 Wartości wskaźników opracowane na podstawie danych ilościowych (Stan na 31.12.2015)

Lp.	Podział administracyjny (sołectwa)	W1	W2	W3	W4	W5	W6	W7	W8	W9	W10	W11	W12	W13	Suma wartości wskaźników niekorzystnych w stosunku do średniej dla całej gminy
1	Cisna	11,11%	7,74%	1,52%	4,38%	8,08%	4,38%	6,40%	5,05%	1,52%	0,17%	13,47%	9,47%	1,21%	8
2	Kalnica	9,63%	5,19%	2,96%	1,48%	8,89%	2,96%	7,41%	7,41%	0,00%	0,74%	18,52%	10,87%	0,00%	6
3	Przysław	12,77%	7,09%	0,71%	2,84%	9,22%	2,84%	5,67%	4,26%	1,42%	0,71%	16,31%	12,22%	1,11%	5
4	Smerek	13,87%	7,30%	1,46%	2,19%	12,41%	4,38%	2,19%	1,46%	1,46%	0,73%	16,06%	16,87%	0,00%	6
5	Strzebowiska	9,20%	3,45%	0,00%	2,30%	6,90%	3,45%	5,75%	2,30%	0,00%	1,15%	16,09%	10,71%	0,00%	3
6	Wetlina	13,90%	7,85%	2,42%	3,02%	10,88%	3,63%	4,83%	4,23%	2,42%	0,60%	20,54%	22,73%	2,27%	8
7	Żubracze	13,25%	7,62%	1,32%	4,64%	9,27%	3,64%	4,64%	3,31%	0,66%	0,66%	18,21%	8,12%	1,02%	7
8	gmina Cisna	12,16%	7,24%	1,62%	3,53%	9,26%	3,82%	5,44%	4,28%	1,33%	0,52%	16,62%	12,70%	1,13%	6,1

Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Cisna oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Lesku

Legenda

Wartość wskaźnika korzystna w stosunku do ogólnej wartości dla gminy
Wartość wskaźnika niekorzystna w stosunku do ogólnej wartości dla gminy

Obszary zdegradowane w gminie Cisna to sołectwa: Cisna, Wetlina i Żubracze

4.2. Delimitacja obszarów problemowych

Delimitacja obszarów wymagających wsparcia w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji dokonano na podstawie wieloczynnikowej analizy ilościowej i jakościowej opartej na:

1. Identyfikacji występujących na terenie gminy problemów w sferze społecznej, przestrzenno-infrastrukturalnej oraz gospodarczej zawartej w diagnozie obecnej sytuacji gminy Cisna.
2. Identyfikacji potencjału gminy Cisna określonego w sferze społecznej, przestrzenno – infrastrukturalnej i gospodarczej.
3. Wynikach konsultacji społecznych z udziałem wszystkich grup interesariuszy realizowanych w trakcie spotkań warsztatowych oraz za pomocą badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców gminy Cisna.
4. Analizie dokumentów strategicznych gminy oraz uwzględnieniu zawartych w nich kierunkach rozwoju.
5. Wytycznych krajowych i europejskich w zakresie przeprowadzania procesu rewitalizacji oraz wyznaczania obszarów problemowych, a w tym m.in. kryteriów określonych w art. 47 ust. 1 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 1828/2006 z dnia 08.12.2006 r.

W wyniku przeprowadzone delimitacji zostały określone dwa obszary rewitalizacji w gminie Cisna. Znajdują się one w dwóch sołectwach, w których widoczne jest największe natężenie zjawisk kryzysowych, tj. **w Cisnej i Wetlinie** (w tym sołectwie do obszaru rewitalizacji dołączono obszar pokolejowy, które będzie spełniał inne funkcję, przebiegający przez sołectwa Smerek, Kalnice i Strzebowiska). Wybór dokonano na podstawie analizy wskaźnikowej. Wybrane dwa obszary zdecydowanie odbiegają od pozostałej części sołectwa.

Porównanie wskaźników w oparciu o wybrane kryteria wykazał, że na tym terenie występuje najwięcej problemów o najwyższym natężeniu. Na podstawie wybranych kryteriów struktury demograficznej, poziomu bezrobocia, ubóstwa, przedsiębiorczości zostanie wdrażony Gminny Program Rewitalizacji, zawierający niezbędne działania potrzebne dla rozwoju przestrzennego, gospodarczego oraz rozwiązywanie istniejących tam problemów. Jednocześnie w określonych obszarach widoczny jest największy potencjał pozwalający na minimalizację zjawisk kryzysowych w sposób kompleksowy oraz w konsekwencji rozwój gminy. Kierunek rozwoju gospodarczego gminy wyznacza turystyka ze względu unikalne walory przyrodnicze, jakimi są Bieszczady. Wybrany obszar rewitalizacji posiada największy potencjał i możliwości rozwoju usług turystycznych, który stanowi kierunek rozwoju gospodarczego gminy. Jednocześnie będzie on miał przełożenie na rozwiązywanie problemów społecznych, jakimi jest bezrobocie oraz ubóstwo. Dodatkowo w określonych obszarach, ze względu na ich centralne usytuowanie w danych miejscowościach są możliwości stworzenia miejsc wspólnych, pozwalających na integrację społeczną.

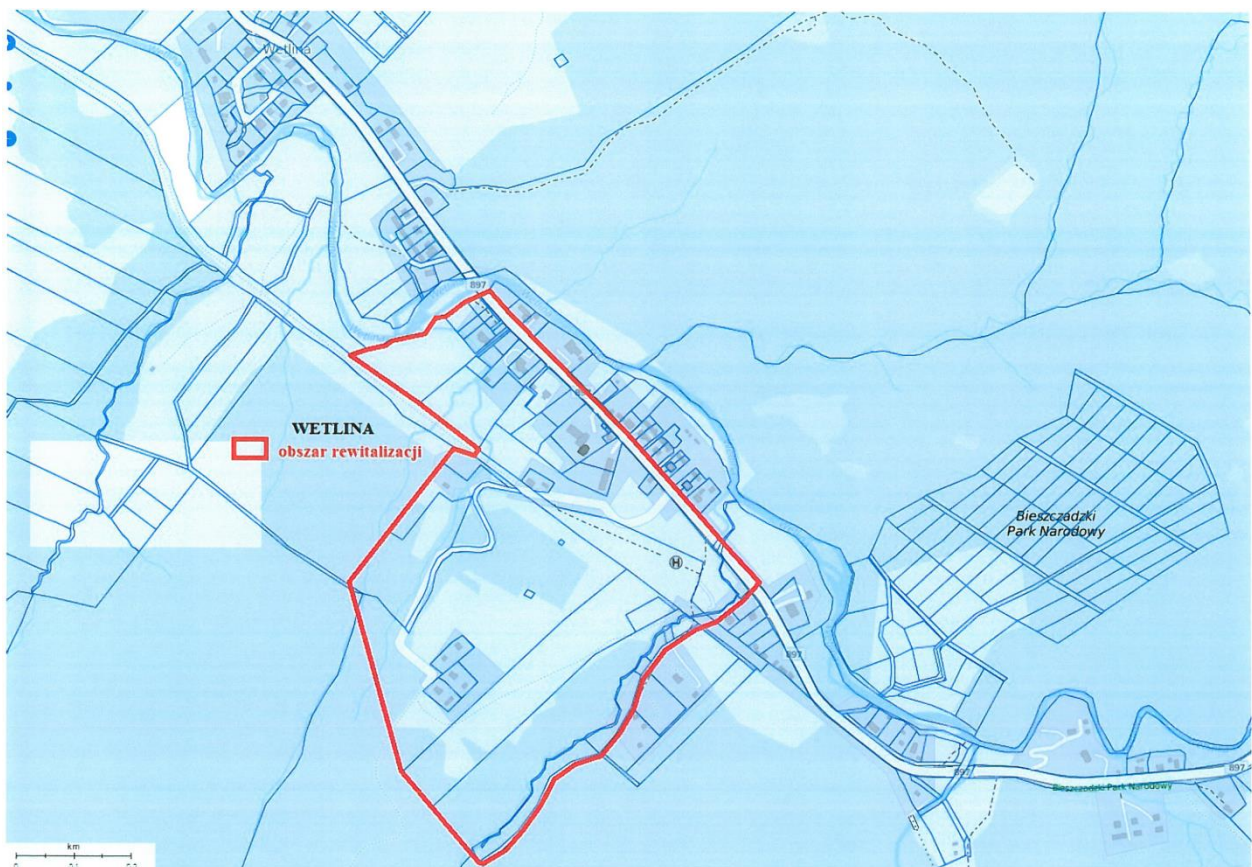
Granice obszaru rewitalizacji:

Podobszar I - w miejscowości Wetlina

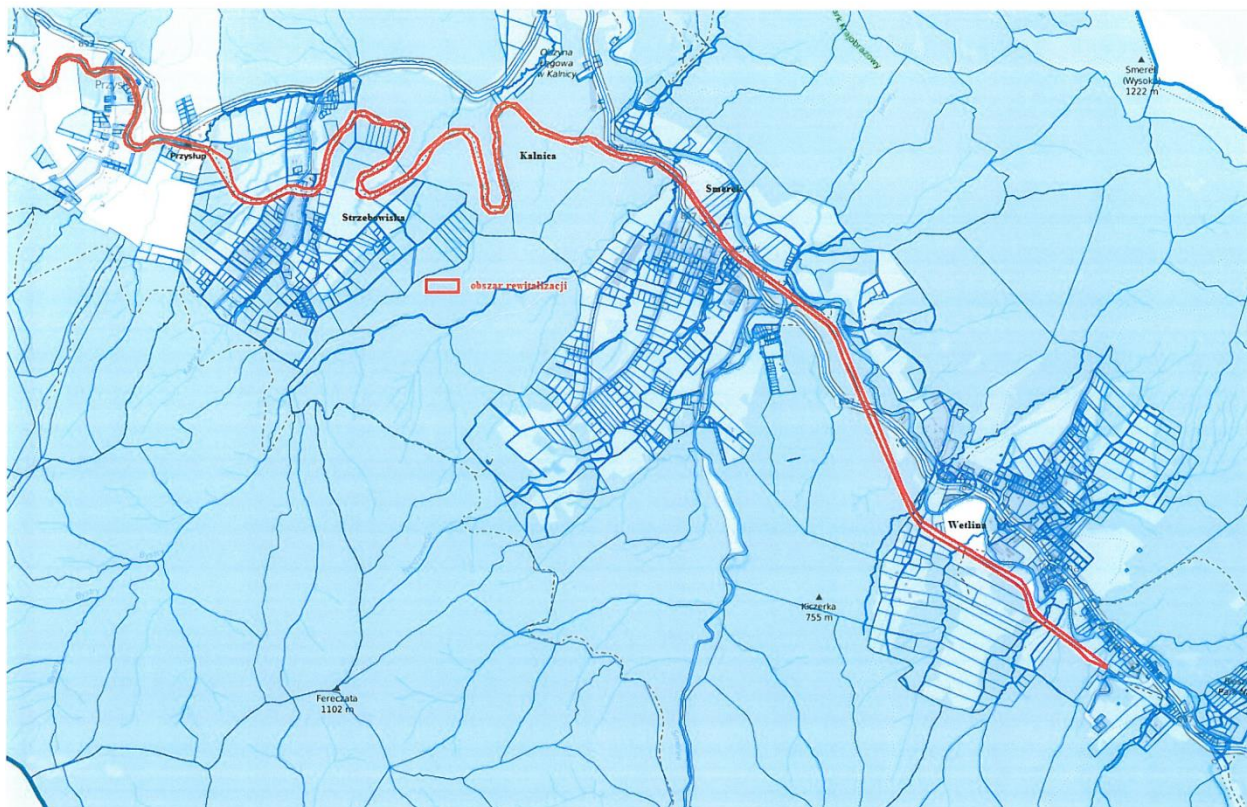
- Od południa kompleks leśny PGL LP
- Od północy droga wojewódzka nr 897 oraz rzeka Wetlinka

- Od wchodu potok bez nazwy
- Od zachodu kompleks leśny i torowisko kolejki wąskotorowej
- Dodatkowo do podobszaru I w miejscowości Wetlina, od zachodu, został dołączony teren pokolejowy tj. trasa Bieszczadzkiej Kolejki Wąskotorowej na odcinku Przysłup – Wetlina (mapa 3). Związane to jest z projektem inwestycyjnym PI-2 pt. „Uruchomienie nowej trasy Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej – rewitalizacja trasy Przysłup - Wetlina poprzez remont torowiska i zagospodarowanie stacji w Wetlinie.” W ramach niego zostanie poddany generalnemu remontowi stacja kolejki w Wetlinie. Jednakże, aby miał on uzasadnienie musi zostać poddane renowacji torowisko, które pozwoli połączyć stację z działającym odcinkiem kolejki. Teren kolejowy biegnie przez sołectwo Wetlina, Smerek, Strzebowiska i Przysłup. Jest to pas jasno wydzielonej, niezamieszkałej i niezagospodarowanej ziemi o średniej szerokości 30 metrów. Znajduje się ona na działkach nr obręb Przysłup dz.205/8; obręb Strzebowiska dz.13; obręb Kalnica dz.469/2, 471/3, 472/3, 473/2; obręb Smerek dz.510, 511, 512, 513, 514; obręb Wetlina dz. 759/3, 769/4, 769/5.

Mapa 2 Podobszar I rewitalizacji - w miejscowości Wetlina

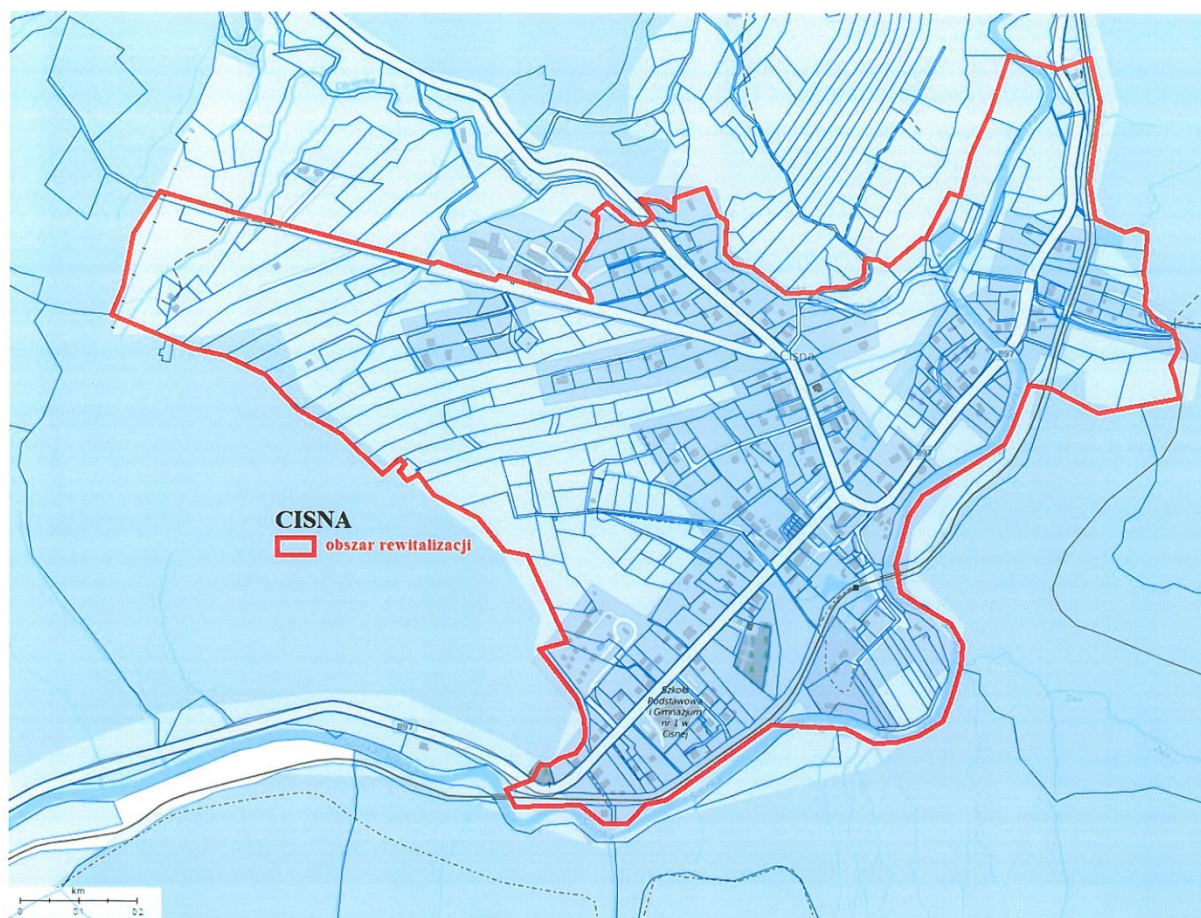
Mapa 3 Podobszar rewitalizacji I - trasa rewitalizowanej kolejki bieszczadzkiej (projekt PI-2)

Podobszar II - w miejscowości Cisna

- Od południa rzeka Solinka
- Od północy droga gminna nr ew 117/3 i 397 a następnie potok z Habkowiec i granica miejscowości Cisna
- Od wschodu tory kolejki wąskotorowej, granica lasu (PGL LP) oraz rzeka Solinka
- Od zachodu granica z kompleksem leśnym PGL LP

Mapa 4 Podobszar II rewitalizacji - w miejscowości Cisna

Wymogi Instytucji Zarządzającej RPO WP 2014-2020 dotyczące kwalifikowania obszaru rewitalizacji do wsparcia

W poniższej tabeli znajdują się dwa wskaźniki obligatoryjne zgodnie z wytycznymi ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego dla obszaru rewitalizacji – udział procentowy ludności oraz powierzchni obszaru. Oba nie przekraczają limitów (maksymalnie 20% powierzchni oraz 30% ludności).

Tabela 37 Procent powierzchni i procent ludności obszarów wybranych do rewitalizacji

	Powierzchnia w ha	Udział powierzchni do całej gminy	Liczba ludności obszarów zdegradowanych	Udział liczby mieszkańców do całej gminy
--	-------------------	-----------------------------------	---	--

Podobszar I - część miejscowości Wetlina wraz z trasą kolejki wąskotorowej	68,1 ha	2,37%	33	1,91%
Podobszar II - część miejscowości Cisna	102,5 ha	3,57%	309	17,89%
SUMA	170,6 ha	5,94%	342	19,80%

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z urzędu gminy

Poniżej zostały przedstawione wartości referencyjne z wykazu wskaźników przygotowanych przez IZ RPO, kwalifikujących obszar rewitalizacji do wsparcia w ramach RPO WP 2014-2020. Jest to 5 wskaźników, po 1 z każdej z kategorii, dla których wartości oszacowane dla obszaru są mniej korzystne niż wartości referencyjne dla województwa podkarpackiego. Ich wybór nastąpił w oparciu o zdiagnozowane zjawiska kryzysowe i określony kierunek działań rewitalizacyjnych pozwalające je zminimalizować.

Tabela 38 Delimitacja obszarów problemowych – mediana wieku – 2014 r.

	województwo podkarpackie	Podobszar I	Podobszar II
Mediana wieku (3) - kategoria demografia	38 lat	40 lat	40 lat

Jednym ze zjawisk kryzysowych w gminie jest starzenie się populacji oraz brak aktywności społecznej mieszkańców, w szczególności osób starszych. Mediana wieku wynosząca 40 lat wskazuje, że na obszarze rewitalizacji znajduje się stosunkowo dużo osób w średnim i dojrzałym wieku. W zaplanowanych działaniach zostały przewidziane projekty aktywizacyjne skierowane do tej grupy mieszkańców.

Tabela 39 Delimitacja obszarów problemowych – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg miejsca zamieszkania – 2014 r.

	województwo podkarpackie	Podobszar I	Podobszar II
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg miejsca zamieszkania (6) - kategoria rynek pracy	10,20%	36%	17,41%

Jednym z najpoważniejszych zjawisk kryzysowych w gminie Cisna jest bardzo wysokie bezrobocie. Dodatkowym problemem jest głównie sezonowa oferty pracy. Udział zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na obszarze rewitalizacji jest bardzo wysoki w stosunku do województwa podkarpackiego, jak również samej gminy Cisna. W zaplanowanych działaniach zostały przewidziane projekty skierowane na rozwiązanie tego problemu.

Tabela 40 Delimitacja obszarów problemowych – liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 osób wg miejsca zamieszkania – 2014 r.

	województwo podkarpackie	Podobszar I	Podobszar II
Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 osób wg miejsca zamieszkania (8) - kategoria pomoc społeczna	6,1	24	16,4

Kolejnym z najpoważniejszych zjawisk kryzysowych w gminie Cisna jest bardzo wysoka liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 osób. Na obszarze rewitalizacji jest ona wyższa w stosunku do całej gminy Cisna oraz województwa podkarpackiego. Zaplanowany kierunek zmian oraz rozwiązywania zjawisk kryzysowych pozwoli na zmniejszenie tego obszaru problemowego.

Tabela 41 Delimitacja obszarów problemowych – wyniki egzaminów 6-klasisty– 2015 r.

	województwo podkarpackie	Podobszar I	Podobszar II
Wyniki egzaminów 6-klasisty (10) - kategoria edukacja	67,70%	63,40%	60,97%

Niższy wynik egzaminów 6-klasisty na obszarach rewitalizacji wobec średniej dla województwa podkarpackiego świadczy o niezadowalającym poziomie nauczania. Wpływ na to ma również niewystarczająca infrastruktura szkolna oraz rekreacyjno – sportowa, która wpływa na rozwój dzieci, co ma przełożenie na ich wyniki w nauce. Zaplanowane działania rewitalizacyjne pozwolą zmniejszyć te bariery, co przełoży się na wyższy poziom nauczania.

Tabela 42 Delimitacja obszarów problemowych – liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania (obszar wiejski) – 2014 r.

	województwo podkarpackie	Podobszar I	Podobszar II
Liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania (obszar wiejski) (15) - podmioty gospodarcze	0,6	0	0

Na określonych obszarach rewitalizacji w 2014 r. nie został utworzony żaden nowy podmiot gospodarczy. Jednocześnie największym atutem gminy są unikalne warunki przyrodnicze gminy oraz możliwość rozwoju sektora turystycznego. Określone obszary rewitalizacji znajdują się w centralnych częściach dwóch miejscowości, które posiadają największy potencjał w tym obszarze. Stworzenie impulsu rozwojowego w obszarze turystyki umożliwi tworzenie nowych podmiotów gospodarczych, co przełoży się również na minimalizację problemów społecznych, jakim jest bezrobocie oraz związane z tym ubóstwo.

Obszar rewitalizacji

Podobszar I – w miejscowości Wetlina

Wetlina położona jest w dolinie rzeki Wetliny w centrum Bieszczad. Nad wsią góruje majestatycznie Połonina Wetlińska, a właściwie jej „lewe skrzydło” Smerek, od południa rozciąga się puszczańskie pasmo, a od północnego wschodu leży dolina Jaworca. Wieś ciągnie się przez kilka kilometrów równolegle do Połoniny Wetlińskiej i wzdłuż rzeki Wetlina. Pierwotnie miała charakter ulicówki. Jednak stopniowo miejscowość rozwijała się i budynki były budowane na otaczających stokach.

Określając podobszar I w miejscowości Wetlina założono, że należy dążyć do takiej sytuacji aby procesem rewitalizacji objąć teren zdegradowany, który po jej przeprowadzeniu zapewni spójne i przestrzenne oraz funkcjonalne zagospodarowanie z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań społecznych, gospodarczych i środowiskowych. Obszar ma duże szanse ożywienia gospodarczego i społecznego a także zwiększenia potencjału turystycznego i kulturalnego miejscowości oraz całej gminy, zwłaszcza poprzez nadanie obiektom nowych funkcji gospodarczych, społecznych, rekreacyjnych i turystycznych oraz działania rozwiązujące problemy gospodarcze i społeczne. Jednocześnie na podobszarze I występuje natężenie niekorzystnych zjawisk społeczno – gospodarczo - przestrzennych. Wysoki jest poziom bezrobocia, w tym długotrwałego, niskie dochody mieszkańców wśród, których znaczna część korzysta z opieki społecznej, niski poziom wykształcenia, relatywnie dużą grupą osób w wieku poprodukcyjny oraz problemy społeczne m.in. alkoholizm. Dodatkowo na wybranym obszarze występuje niski poziom przedsiębiorczości, brak czynników wzrostu a ludzie

zamieszkujący te obszary charakteryzują się niedostosowaniem kwalifikacji do zmieniającego się rynku pracy. Infrastruktura zwłaszcza drogowa, parkingowa oraz techniczna wymaga stworzenia kompleksowego podejścia do kwestii trwałej peryferyzacji obszaru i marginalizacji grup mieszkańców zdegradowanych społecznie i ekonomicznie poprzez działania inspirujące rozwój nowych funkcji oraz przywrócenie terenów zdegradowanych utraconych funkcji.

Zaplanowane w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji działania obejmują spójny obszar zlokalizowany w centrum miejscowości, w strefie stanowiącej wspólną przestrzeń publiczną. Został do niego przyłączony teren pokolejowy tj. trasa kolejki wąskotorowej na odcinku Wetlina – Przysłop. Jest to obszar ściśle powiązany z celami rewitalizacji tzn. temu obszarowi zostaną nadane nowe funkcje turystyczne. Budowa wyciągu narciarskiego wraz z infrastrukturą towarzyszącą oraz uruchomienie nowej trasy Przysłop - Wetlina Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej wraz z zagospodarowaniem stacji w Wetlinie stanie się impulsem gospodarczym. Powstanie atrakcyjna oferta turystyczna pozwalająca na wydłużenie ruchu turystycznego na cały rok. Rozwój gospodarczy przełoży się na powstawanie nowych przedsiębiorstw, które stworzą nowe miejsca pracy. Będzie to przeciwdziałało bezrobociu oraz występowaniu innych problemów społecznych. Jednocześnie zrewitalizowany obszar stanie się miejscem integracji społecznej mieszkańców oraz umożliwi ich rekreację, co niewątpliwie wpłynie na ich jakość życia.

Podobszar II – w miejscowości Cisna

Cisna położona jest w środkowej części Bieszczadów Zachodnich nad rzeką Solinką. W okolicy wznoszą się grzbiety górskie należące do ważniejszych pasm bieszczadzkich ze szczytami: Jasło 1153 m n. p. p., Hyrlata 1105 m n. p. p., Rosocha 1091 m n. p. p., Wołosań 1071 m n. p. p., Łopiennik 1069 m n. p. p., Stryb 1017 m n. p. p. oraz z wieloma mniejszymi. Zajmuje obszar o wybitnych wartościach przyrodniczych i krajobrazowych objętych różnymi formami ochrony prawnej o znaczeniu krajowym i międzynarodowym. Znajduje się w otulinie Bieszczadzkiego Parku Narodowego, w Cieśnińsko - Wetlińskim Parku Krajobrazowym, w Międzynarodowym Rezerwacie Biosfery „Karpaty Wschodnie” oraz obszarze Natura 2000 „Bieszczady”. Cisna jest największą miejscowością gminy i stanowi jej centrum. Znajdują się w niej wszystkie najważniejsze instytucje gminnej użyteczności publicznej, takie jak: Urząd Gminy, Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminne Centrum Kultury i Ekologii, kościół parafialny, bank, poczta oraz zespół szkół. Miejscowość jest również centrum życia społecznego oraz pełni funkcję integrującą dla mieszkańców całej gminy.

Obszar rewitalizacji obejmuje znaczną część Cisnej. Kumulują się tutaj zjawiska negatywne społecznie związane ze sferami: gospodarczą, funkcjonalno- przestrzenną, społeczną i techniczną. Poważnym problemem jest zły wizerunek Cisnej. Centralnym punktem miejscowości jest plac znajdujący się przy dwóch, łączących się drogach wojewódzkich nr 897 i 893, które jest jednak miejscem niezagospodarowanym. Również wiele obiektów jest nieestetyczna i w złym stanie technicznym. Gmina nie ma narzędzi za pomocą, których mogłoby zobligować właścicieli do podniesienia estetyki i wyremontowania obiektów. W centrum znajdują się punkty handlowe, jednak ich styl jest niejednolity, a nieuporządkowane elementy reklamowe obniżają walory estetyczne centrum. Brak jakichkolwiek elementów małej architektury służącej turystom (ławeczki itp.) W centrum brakuje miejsc parkingowych, a istniejące są zdegradowane. Problemy mieszkańców skupiają się w centrum i dlatego na podstawie istniejących danych i analiz, diagnoz oraz oczekiwań społecznych wyznaczono dany obszar do rewitalizacji. Wymaga on interwencji w zakresie poprawy infrastruktury technicznej,

turystycznej, usługowej a przede wszystkim w przestrzeni publicznej dla mieszkańców. Przyczyną wielu problemów społecznych jest alkoholizm, bezrobocie oraz niski poziom edukacji. Działania rewitalizacyjne mają pomóc w rozwiązaniu problemów i podnosić świadomość społeczną mieszkańców, oraz wspierać przedsiębiorczość. Działania rewitalizacyjne przewidują również stworzenie infrastruktury pozwalającą na integrację społeczną mieszkańców. Przygotowany program rewitalizacji zakłada m.in. rozbudowę Gminnego Centrum Kultury i Edukacji, utworzenie strefy rekreacji i sportu nad Solinką, zagospodarowanie centrum rekreacyjno- turystycznego „ Wspólna przestrzeń publiczna”, czy zagospodarowanie terenu wokół szkoły w Cisnej. Będą to miejsca integracji społecznej mieszkańców, podniosą ich standard życia, a atrakcyjnie zagospodarowana przestrzeń publiczna przyciągnie turystów.

4.3. Wizja oraz cele: strategiczny i szczegółowe rewitalizacji

Wizja oraz cel strategiczny rewitalizacji na terenie gminy Cisna został określony w perspektywie do 2020 roku.

Wizja

Obszar objęty Gminnym Programem Rewitalizacji dla gminy Cisna po przeprowadzeniu procesów i wdrożeniu projektów rewitalizacyjnych stanie się terenem, na którym nastąpi ożywienie społeczne, przestrzenno-infrastrukturalne, kulturalne oraz gospodarcze. Realizacja zaplanowanych działań, ukierunkowanych na rozwiązywanie sytuacji kryzysowej obszaru rewitalizacji przyczyni się do zrównoważonego rozwoju całej gminy. Po zakończeniu procesu rewitalizacji Cisna będzie atrakcyjna do zamieszkania, stanie się gminą ludzi zintegrowanych, wspólnie działających na rzecz wspólnego dobra oraz aktywnych. Efektywna realizacja projektów wpłynie na zwiększenie przedsiębiorczości, odbudowanie więzi międzyludzkich, minimalizację zjawiska wykluczenia społecznego, a także poprawę funkcjonalności przestrzeni publicznej

Powstanie całoroczna oferta turystyczna m.in. dzięki wybudowanej infrastrukturze, która znacząco zwiększy liczbę turystów. Wpłynie to na ożywienie gospodarcze i powstawanie nowych przedsiębiorstw. W konsekwencji zostaną utworzone miejsca pracy, co zmniejszy poziom bezrobocia oraz zminimalizuje występowanie wielu problemów społecznych. Na terenie wyznaczonego obszaru powstaną liczne miejsca aktywności lokalnej, miejsca wypoczynku, spędzania wolnego czasu jego mieszkańców. Centrum miejscowości Cisna odzyska swój blask, dzięki czemu mieszkańcy chętnie będą uczestniczyli w życiu publicznym i identyfikowali się ze swoim miejscem zamieszkania. Rozbudowa Gminnego Centrum Kultury i Edukacji w Cisnej wpłynie na zwiększenie jego dostępności i rozszerzenie oferty kulturalno – edukacyjnej. Realizacja wielu zadań zostanie ukierunkowana na poprawę warunków życia wszystkich mieszkańców obszaru rewitalizacji (m.in. budowa Centrum Usług Medycznych, zagospodarowanie Centrum rekreacyjno- turystycznego „ Wspólna przestrzeń publiczna”, utworzenie strefy rekreacji i sportu nad Solinką), a w szczególności seniorów (aktywizacja społeczna), bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem (aktywizacja społeczno-zawodowa – liczne szkolenia, warsztaty), dzieci i młodzieży (zajęcia dodatkowe, wyrównawcze, wycieczki, zakup pomocy dydaktycznych, zagospodarowanie terenu wokół Szkoły w Cisnej). Poprawa jakości, życia na obszarze przeznaczonym do rewitalizacji przełoży się również na wzrost jego atrakcyjność, a utworzenie nowych miejsc pracy wzmocni lokalną gospodarkę.

Cel główny

Poprawa jakości życia oraz warunków rozwoju terenów zdegradowanych gminy Cisna w wymiarze społecznym przestrzenno-infrastrukturalnym, kulturowym i gospodarczym.

Cele strategiczne i szczegółowe

Rozwój Gospodarczy

- Tworzenie infrastruktury turystycznej
- Aktywizacja społeczno-zawodowa grup zagrożonych wykluczeniem
- Promocja gminy i jej zasobów

Integracja społeczna oraz wzrost jakości życia

- Modernizacja przestrzeni publicznej
- Tworzenie ogólnodostępnych terenów rekreacyjnych oraz poprawa funkcjonalności już istniejących
- Modernizacja oraz budowa obiektów użyteczności publicznej
- Rozszerzenie oferty społecznej, edukacyjnej oraz rekreacyjno-sportowej oraz zwiększenie jej dostępności dla osób z różnych grup społecznych

5. Projekty

5.1. Planowane projekty na obszarach rewitalizacji

5.1.1. Projekty inwestycyjne

Tabela 43 Projekt inwestycyjny nr 1 - (PI-1)

Projekt inwestycyjny nr 1 - (PI-1)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Stacja Wetlina
2	Miejsce realizacji	Miejscowość Wetlina
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna i PPP – partnerstwo publiczno-prywatne
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	W ramach projektu zostanie wybudowany wyciąg narciarski o długości trasy zjazdowej 550m, z zabudowaniami stacji dolnej i górnej. Powstanie także zaplecze gastronomiczno – usługowe, trasy saneczkowej i snow-parku. Planowany jest również park linowy, ścianki wspinaczkowe oraz downhillowe trasy rowerowe. Pozwoli to na całoroczne wykorzystanie terenu. Celem projektu jest stworzenie infrastruktury pozwalającej na rozszerzenie oferty turystycznej, szczególnie w okresie zimowym. Dzięki czemu wydłuży się na cały rok ruch turystyczny w gminie. Utworzony kompleks rekreacyjny pozwoli również na rozszerzenie oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców gminy Cisna oraz sąsiednich. Obecnie brakuje tego typu oferty na terenie gminy Cisna Zakres rzeczowy: • wyciąg narciarski orczykowy, talerzykowy lub taśmowy o długości trasy zjazdowej 550m, • Snow-park • trasa saneczkowa • zjeżdżalnia grawitacyjna • park linowy • ścianka wspinaczkowa • trasy rowerowe • zabudowania stacji górnej • zabudowania stacji dolnej z zapleczem gastronomiczno-usługowym

5	Wskaźniki produktu i rezultatu		Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 4,27 ha ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 7 ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych: 7 Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób korzystająca z obiektu w ciągu roku: 30 000 ▪ Liczba imprez organizowanych w ciągu roku: 4
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		5 000 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP + partnerstwo prywatno - publiczne
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2020

Tabela 44 Projekt inwestycyjny nr 2 (PI-2)

Projekt inwestycyjny nr 2 (PI-2)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Uruchomienie nowej trasy Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej – rewitalizacja trasy Przysłup - Wetlina poprzez remont torowiska i zagospodarowanie stacji w Wetlinie.
2	Miejsce realizacji	Trasa Przysłup – Wetlina. Stacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej w Wetlinie.
3	Wnioskodawca/partnerzy	Fundacja Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Celem projektu jest rewitalizacja nieczynnej obecnie trasy zabytkowej wąskotorowej kolejki na odcinku od

miejsowości Przysłup do Wetliny (10,5 km). Stworzy to możliwość rozbudowania oferty Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej o przejazdy w kierunku wysokich, najatrakcyjniejszych obszarów Bieszczadów, niemal do granicy Parku Narodowego, a przede wszystkim uchroni zabytkową, ważną dla regionu trasę od dalszej degradacji.

Obecnie Bieszczadzka Kolejka Leśna kursuje z Majdanu do miejscowości Przysłup i przewozi na tej trasie ponad 40 tys. osób rocznie. Wydłużenie trasy do Wetliny niewątpliwie będzie miało wpływ na aktywizację społeczną i gospodarczą tej miejscowości. Na odrestaurowanym odcinku oprócz przejazdów z wykorzystaniem lekkich drezyn rowerowych lub z napędem silnikowym oraz dotychczas stosowanego przez Fundację taboru, będzie można podejmować szereg innych inicjatyw okołoturystycznych i sportowych. Torowisko może się stać bezpieczną trasą spacerową, a zimą trasą narciarstwa biegowego. Połączenie czynnym torowiskiem Majdanu z Wetliną przez Cisną i Przysłup, pozwoli na atrakcyjne skanalizowanie ruchu turystycznego przez teren całej gminy. Szacuje się, że rocznie z nowej trasy skorzysta ok. 20 tys. osób.

Aby uruchomić zdegradowany odcinek kolejki konieczna jest interwencja w torowisko oraz obszar stacji w Wetlinie. Torowisko nie było od wielu lat używane, w związku z czym jest zniszczone, pozarastane krzewami i drzewami, na trasie znajdują się liczne opadnięcia i osuwiska terenu, a przejazdy kolejowe są w fatalnym stanie, co stwarza niebezpieczeństwo wypadków. Torowisko wymaga naprawy. W wielu miejscach potrzebne jest wzmocnienia jego korony a na całości wymiana podkładów.

Obszar stacji w Wetlinie jest obszarem zdegradowanym, pozbawionym zagospodarowania, przez co przestrzeń ta jest niedostępna dla turystów i stanowi niewykorzystany potencjał gminy.

W zakres rzeczowy projektu wchodzi prace przy zabytkowym obiekcie trasy Bieszczadzkiej Kolejki

Leśnej tj.:

1. Remont torowiska na trasie Przysłup – Wetlina:

- zebranie i usunięcie warstwy humusu na długości 10,5km;
- odtworzenie, oczyszczenie i udroźnienie zamulonych rowów odwadniających;
- wycięcie drzew i odkrzaczenie torowiska
- likwidacja opadnięć i osuwisk skarp torowiska ;
- wymiana zniszczonej dyliny na 9 szt. przejazdów kolejowo-drogowych ;
- wymiana zużytych podrozezdnic na stacjach, mijankach i rozjazdach (14 szt.);
- zakup i wbudowanie tłucznia do stabilizacji toru na długości 10,5km;
- naprawa, oczyszczenie z namułu, udroźnienie wlotów i wylotów, a także przeprowadzenie niezbędnych robót naprawczych w przepustach (46 szt.);
- wykonanie niezbędnych robót remontowych z wymianą izolacji poziomej na mostach masywnych (2 szt.);
- asfaltowanie dojazdów do przejazdów po ich remoncie

2. Zagospodarowanie terenu stacji wraz z peronem w Wetlinie na powierzchni ok. 0,5 ha

- utwardzenie i wybrukowanie terenu;
- montaż wiat przystankowych;
- wybudowanie wiaty z miejscem na ognisko;
- montaż ławek;
- instalacja oświetlenia i monitoringu;
- wykonanie i montaż tablic

			informacyjnych; – dostosowanie peronu do potrzeb osób niepełnosprawnych
5	Wskaźniki produktu i rezultatu		Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją - 35,0109 ha. ▪ Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 1 ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 1 ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych: 1 Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób korzystająca z obiektu w ciągu roku – 20 000 ▪ Liczba imprez organizowanych w ciągu roku: 4
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		7 200 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014-2020 + środki własne Fundacji + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2019

Tabela 45 Projekt inwestycyjny nr 3(PI-3)

Projekt inwestycyjny nr 3 (PI-3)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Rozbudowa Gminnego Centrum Kultury i Ekologii w Cisnej
2	Miejsce realizacji	gmina Cisna

3	Wnioskodawca/partnerzy		gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu		W ramach projektu zostanie rozbudowane Gminne Centrum Kultury i Ekologii w Cisnej, co wpłynie na zwiększenie jego dostępności oraz rozszerzenie oferty kulturalno – edukacyjnej. Powstanie sala wielofunkcyjna koncertowo- szkoleniowa z około 250 miejscami. Zostanie utworzona również izba regionalna. Obiekt zostanie dostosowany dla osób niepełnosprawnych.
5	Wskaźniki produktu i rezultatu		Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 0,1447 ha ▪ Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 1 ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji : 1 ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych: 1 Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób z gminy korzystająca z obiektu w ciągu roku: 6 000 - mieszkańcy gminy, uczestnicy koncertów i festiwali organizowanych w czasie sezonu turystycznego ▪ Liczba wydarzeń organizowanych w ciągu roku: 30
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		2 000 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2020

Tabela 46 Projekt inwestycyjny nr 4 (PI-4)

Projekt inwestycyjny nr 4 (PI-4)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Budowa Centrum Usług Medycznych w Cisnej
2	Miejsce realizacji	gmina Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Ośrodek zdrowia mieści się w Cisnej w budynku Straży Pożarnej i Gminnego Centrum Kultury i Ekologii (Informacja Turystyczna). Jednakże nie spełnia obowiązujących przepisów (Ustawa o Działalności Leczniczej Dz. U. 2011 nr 112 poz. 654. ze zm. Roz. Ministra Zdrowia z 26 czerwca 2012 w sprawie szczegółowych wymagań, jakimi powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą Dz. U. z 29 czerwca 2012 r. poz. 739.) Budowa Centrum Usług Medycznych o powierzchni około 300 m² pozwoli stworzyć miejsce, w którym zgodnie z przepisami będą mogły być świadczone usługi medyczne dla mieszkańców gminy. Nowo wybudowany obiekt spełniał będzie wszelkie wymagania w zakresie dostosowania do specyficznych potrzeb użytkowników.
5	Wskaźniki produktu i rezultatu	Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 0,1447 ha ▪ Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 1 ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji : 1 ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych: 1 Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób z gminy korzystająca z obiektu w

		ciągu roku: ok. 60% mieszkańców gminy tj. ok. 1000 osób
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego	2 000 000,00 zł
7	Źródła finansowania	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia 2018
9		Termin zakończenia 2020

Tabela 47 Projekt inwestycyjny nr 5 (PI-5)

Projekt inwestycyjny nr 5 (PI-5)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Modernizacja centrum wsi Cisna
2	Miejsce realizacji	gmina Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Modernizacja centrum wsi Cisna znajdującej się obok łączących się dróg wojewódzkich nr 897 i 893. Jest to miejsce centralne miejscowości, w którym koncentruje się życie społeczne oraz ruch turystyczny. Projekt będzie realizowany na działkach nr 157/4, 157,5 157/7, 156/2, 212/5, 425/3) Zakres rzeczowy projektu: • modernizacja dróg dojazdowych • zakup i montaż tablic • zakup i montaż małej architektury • modernizacja i budowa parkingów • zagospodarowanie zieleni • modernizacja oświetlenia • remont toalet • budowa stoisk dla lokalnych twórców

			rękodzieła i sprzedaży wyrobu produktów lokalnych
5	Wskaźniki produktu i rezultatu		Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 0,6077 ha ▪ Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 4 ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji : 5 ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych: 9 ▪ Liczba zmodernizowanych dróg dojazdowych: 2 ▪ Liczba wybudowanych i zmodernizowanych parkingów: 3 Wskaźnik rezultatu ▪ Liczba osób z gminy korzystająca z obiektu w ciągu roku: 100 000
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		1 000 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2019

Tabela 48 Projekt inwestycyjny nr 6 (PI-6)

Projekt inwestycyjny nr 6 (PI-6)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Zagospodarowanie Centrum rekreacyjno-turystycznego „Wspólna przestrzeń publiczna”
2	Miejsce realizacji	gmina Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	W centralnym miejscu wsi potrzebne jest miejsce spotkań, imprez kulturalnych i rekreacji rodzinnej. Dotychczas wykorzystywany był w tym celu obszar parkingu lub boisko Orlik. Obie lokalizacje są niewygodne – parking ze względu na bezpieczeństwo uczestników a Orlik z powodu położenia na obrzeżach miejscowości. Urządzenie bezpiecznej, dobrze skomunikowanej i wielofunkcyjnej przestrzeni publicznej pozwoli na realizację imprez rekreacyjnych oraz wydarzeń artystycznych w optymalnych dla uczestników warunkach. Zakres rzeczowy wraz z opisem: • budowa ścieżki historycznej z tablicami informacyjnymi • renowacja pomnika • mała architektura: ławki • budowa placu zabaw • oświetlenie terenu • budowa dróg wewnętrznych • budowa wiaty wystawowej • budowa platformy widokowej Projekt będzie realizowany na działkach nr 154, 155, 157/6, 158
5	Wskaźniki produktu i rezultatu	Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 0,6943 ha ▪ Liczba zmodernizowanych obiektów

			infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 1 ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji : 1 – wiata wystawowa Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób z gminy korzystająca z obiektu w ciągu roku: 40 000 ▪ Liczba imprez organizowanych w ciągu roku: 30
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		1 000 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2019

Tabela 49 Projekt inwestycyjny nr 7 (PI-7)

Projekt inwestycyjny nr 7 (PI-7)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Utworzenie strefy rekreacji i sportu, zagospodarowanie terenu nad Solinką
2	Miejsce realizacji	gmina Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	W oparciu o istniejące boiska sportowe – Orlik i boisko ziemne – planuje się dalsze urządzenie terenu ze wzmocnieniem funkcji rekreacyjno-sportowej. Korzystne położenie – z dobrym dojazdem częściowo urządzonym, bezpośrednio przylegające do rzeki Solinki – oraz struktura własnościowa – grunty komunalne pozwala na planowanie szerszego kompleksu dostosowanego do potrzeb różnych użytkowników. Projekt zakłada wzmocnienie części sportowej przez nowe urządzenia – kort tenisowy, siłownię zewnętrzną, ściankę wspinaczkową – oraz

		zwiększenie atrakcyjności terenu dla rodzin z dziećmi przez umieszczenie obok obiektów sportowych placu zabaw i zagospodarowanie brzegu rzeki Solinki - kąpielisko. W budynku wielofunkcyjnym powstaną miejsca na utworzenie punktów usługowych niezbędnych dla osób korzystających z kompleksu sportowo-rekreacyjnego. Obiekt jest przeznaczony zarówno dla mieszkańców jak i dla turystów. Zakres rzeczowy wraz z opisem: • budowa parkingu • utworzenie otwartego kąpieliska • montaż małej architektury: plac zabaw, kort tenisowy, zewnętrzna siłownia, boisko do piłki nożnej, ławki, stoliki i inne. • montaż ścianki wspinaczkowej • budowa drogi dojazdowej do strefy rekreacji • ogrodzenie terenu • budynek wielofunkcyjny- kafejka, toalety, szatnie i inne. Projekt będzie realizowany na działkach nr 308/10, 309/2, 310/2, 310/4, 311/2, 314/2 + droga dojazdowa (265, 266/22, 266/24, 266/26, 308/5, 308/9, 309/1, 310/3, 311/1, 314,1)
5	Wskaźniki produktu i rezultatu	Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 0,6943 ha ▪ Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji: 1 ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury sportowej: 3 ▪ Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb

		osób niepełnosprawnych: 1
		Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób z gminy korzystająca z obiektu w ciągu roku: 10 000 ▪ Liczba utworzonych miejsc pracy: 6
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego	2 000 000,00 zł
7	Źródła finansowania	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia
9		Termin zakończenia
		2019
		2020

Tabela 50 Projekt inwestycyjny nr 8 (PI-8)

Projekt inwestycyjny nr 8 (PI-8)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Zagospodarowanie terenu wokół Szkoły w Cisnej
2	Miejsce realizacji	gmina Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Na terenie gminy Cisna funkcjonują w jednym budynku szkoła podstawowa, gimnazjum, oddział zerowy i punkt przedszkolny. Dla tak różnych grup wiekowych potrzebnych jest szereg miejsc i urządzeń sportowych i rekreacyjnych. Po wybudowaniu w roku 2015 sali gimnastycznej i zakończeniu prac budowlanych na terenie należącym do placówki oświatowej należy zaplanować funkcjonalny i zróżnicowany sposób zagospodarowania terenu służącego dzieciom i młodzieży również w czasie wakacji – obiekty wokół szkoły i sala gimnastyczna są ogólnodostępne. Temu celowi służy planowany do budowy plac sportowy i siłownia zewnętrzna. Dla dzieci młodszych altana sprzyjająca wydłużeniu czasu spędzanego na świeżym powietrzu. Bezpieczeństwo dzieci i terenu zapewni odpowiednie ogrodzenie

			terenu oraz budowa parkingu. Zakres rzeczowy wraz z opisem: ▪ prace porządkowe ▪ budowa parkingu ▪ budowa małej architektury tj. altana, siłownia zewnętrzna ▪ budowa ogrodzenia ▪ budowa placu sportowego dla dzieci ▪ komunikacja wewnętrzna- budowa dróg Projekt będzie realizowany na działkach nr 276/5, 276/10, 276/11, 276/14
5	Wskaźniki produktu i rezultatu		Wskaźniki produktu: ▪ Powierzchnia obszaru objętego rewitalizacją: 1,1498 ha ▪ Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury sportowej: 1 ▪ Liczba wspartych obszarów rekreacyjnych 1 Wskaźniki rezultatu: ▪ Liczba osób z gminy korzystająca z obiektu w ciągu roku: 1 000
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		800 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2019
9		Termin zakończenia	2020

5.1.2. Projekty nie inwestycyjne

Tabela 51 Projekt społeczno-aktywizujący nr 1 (PNI – 1)

Projekt społeczno-aktywizujący nr 1 (PNI – 1)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób bezrobotnych z Gminy Cisna
2	Miejsce realizacji	Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Jednym z głównych problemów społecznych dotyczących mieszkańców wszystkich obszarów rewitalizacji jest bezrobocie. Bardzo często powiązane jest ono z ubóstwem. Skutkiem występowania tych zjawisk jest zagrożenie wykluczeniem społecznym oraz marginalizacja osób bezrobotnych lub nieaktywnych zawodowo oraz ich rodzin. Realizacja projektu wpłynie na ograniczenie problemów społecznych, w tym przede wszystkim ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz wynikającej z nich konieczności korzystania z pomocy społecznej. Zakres rzeczowy - Aktywizacja społeczna i zawodowa grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w zakresie: opracowania indywidualnego planu działania (IPD); doradztwa: psychologicznego, zawodowego, prawnego, ds. uzależnień; psychoterapii, szkoleń z umiejętności miękkich oraz zawodowych, pomoc w korzystaniu z form zatrudnienia wspieranego.
5	Wskaźniki produktu i rezultatu	Wskaźniki produktu: ▪ Liczba osób nieaktywnych zawodowo i/lub zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w ciągu roku: 20 Wskaźnik rezultatu: ▪ Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poszukująca zatrudnienia: 15 ▪ Liczba osób zagrożonych wykluczeniem

		społecznym, które podejmą zatrudnienie: 10
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego	200 000,00 zł
7	Źródła finansowania	RPO WP 2014- 2020
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia 2018
9		Termin zakończenia 2018

Tabela 52 Projekt nie inwestycyjny - społeczno-aktywizujący nr 2 (PNI – 2)

Projekt społeczno-aktywizujący nr 2 (PNI – 2)		
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Aktywizacja społeczna osób starszych z terenu Gminy Cisna
2	Miejsce realizacji	Cisna
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Jednym z problemów gminy jest starzenie się społeczeństwa. Często osoby starsze z powodu ubóstwa i samotności mają problem z funkcjonowaniem w swoim środowisku. Mała aktywność, zamykanie się w swoim domu powoduje przyspieszanie procesów starzenia, niesprawności oraz nasilenie objawów depresji. Projekt ma przeciwdziałać tym niekorzystnym zjawiskom. Wsparcie dla osób starszych poprzez stworzenie oferty na rzecz społecznej aktywizacji w tym działań pro zdrowotnych, aktywizacji ruchowej, edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej, opiekuńczej oraz organizację wycieczek.
5	Wskaźniki produktu i rezultatu	Wskaźniki produktu: ▪ Liczba zorganizowanych zajęć aktywizacyjnych dla seniorów w ciągu roku: 20 ▪ Wskaźnik rezultatu:

			Liczba seniorów uczestniczących w zajęciach aktywizacyjnych: 100
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		170 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014- 2020
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2018

Tabela 53 Projekt nie inwestycyjny - społeczno-aktywizujący nr 3 (PNI – 3)

Projekt społeczno-aktywizujący nr 3 (PNI – 3)			
1	Tytuł Przedsięwzięcia inwestycyjnego	Wsparcie dla funkcjonowania przedszkola w miejscowości Cisna	
2	Miejsce realizacji	Cisna	
3	Wnioskodawca/partnerzy	gmina Cisna	
4	Zakres rzeczowy wraz z opisem projektu	Projekt ma za zadanie podniesienie kompetencji dzieci w wieku przedszkolnym w Cisnej oraz wsparcie dzieci niepełnosprawnych. Zakres rzeczowy wraz z opisem: - zajęcia dodatkowe dla dzieci - organizacja wyjazdów edukacyjnych dla dzieci - zakup pomocy dydaktycznych - dostosowanie przedszkola dla potrzeb dzieci niepełnosprawnych	
5	Wskaźniki produktu i rezultatu	Wskaźniki produktu: - Liczba zorganizowanych zajęć dla dzieci: 45 godzin – po 1 godzinie tygodniowo - Liczba wyjazdów edukacyjnych dla dzieci – 5	

			▪ Liczba zakupionych pomocy dydaktycznych - 8 ▪ Wskaźnik rezultatu: ▪ Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych wsparciem : 1 ▪ Liczba dzieci w wieku do 3-6 lat objętych dodatkowymi zajęciami rozwijającymi: 25
6	Szacunkowy kosztorys z zakresu rzeczowego		300 000,00 zł
7	Źródła finansowania		RPO WP 2014- 2020, PFRON
8	Przewidywany harmonogram realizacji projektu	Termin rozpoczęcia	2018
9		Termin zakończenia	2020

5.1.3. Projekty uzupełniające

Tabela 54 Projekt uzupełniający społeczno-gospodarczy nr 1 (PU-1)

Projekt uzupełniający społeczny nr 1 (PU-1)	
Nazwa przedsięwzięcia	Promocja twórców Gminy Cisna
Wnioskodawca /Partnerzy	gmina Cisna
Zakres rzeczowy	▪ organizacja wydarzeń kulturalnych promujących twórczość artystów ▪ opracowanie i wydanie albumu prac ▪ promocja oferty turystycznej Gminy Projekt przyczyni się do ożywienia i urozmaicenia wydarzeń artystycznych i kulturalnych przygotowywanych przez Gminne Centrum Kultury i Ekologii a także przez liczne na terenie gminy stowarzyszenia organizujące imprezy festiwalowe – Rozsypaniec, Jarmark Karpacki, Nadchnieni Bieszczadem, Bies Czad Blues. Oprócz koncertów odbywa się wtedy szereg imprez towarzyszących – wystaw, odczytów, spotkań z twórcami. Działająca w GCKIE Galeria Przy Pętli jest miejscem regularnych wernisaży z różnorodną oprawą muzyczną – są to wydarzenia dostępne dla mieszkańców i turystów. Planowana w

	projekcie „Wspólna przestrzeń publiczna” wiata wystawiennicza przeznaczona jest między innymi na wystawy twórców lokalnych.
Okres realizacji	2018-2020
Przewidywany łączny koszt realizacji	300 000,00 zł
Przewidywane źródła finansowania	RPO WP 2014- 2020, PROW 2014-2020 LGD +, środki własne gminy

5.1.4. Komplementarność projektów rewitalizacyjnych

Komplementarność przestrzenna

przejawiająca się poprzez uwzględnienie wzajemnych powiązań pomiędzy projektami rewitalizacyjnymi. Dzięki czemu będą one efektywnie oddziaływać na cały dotknięty kryzysem obszar. Poszczególne projekty rewitalizacyjne będą się wzajemnie dopełniały przestrzennie oraz będzie zachodził pomiędzy nimi efekt synergii. Prowadzone działania nie będą skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary oraz nie będą prowadziły do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.

Komplementarność problemowa

tn. projekty rewitalizacyjne będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar rewitalizacji we wszystkich niezbędnych aspektach. Działania nie będą miały charakteru fragmentarycznego tylko będą się opierały na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru przy uwzględnieniu jego potrzeb oraz potencjału.

Tabela 55 Komplementarność problemowa

Zdiagnozowane problemy	Projekty podstawowe											Projekt uzupełniające
	PI-1	PI-2	PI-3	PI-4	PI-5	PI-6	PI-7	PI-8	PNI-1	PNI-2	PNI-3	PU-1
Słaba integracja społeczna	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+
Zagrożenie wykluczeniem społecznym	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	-	-
Wysoki poziom bezrobocia	+	+	+	-	-	-	-	-	+	-	-	+

Starzenie się społeczeństwa	-	-	+	-	-	+	+	-	-	+	-	-
Brak infrastruktury społecznej	+	-	+	+	-	+	+	+	-	-	-	-
Słabe średnie wyniki sprawdzianów 6 klasistów	+	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+	-
Niewystarczająca oferta/infrastruktura turystyczna w szczególności zimowa	+	+	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+
Brak miejsca pozwalających na integrację społeczną brakuje wspólnej przestrzeni	+	-	+	-	+	+	+	-	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne

Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

Został zaprojektowany system zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur.

Komplementarność międzyokresowa

Zaplanowane w Programie Rewitalizacji inicjatywy są kontynuacją podejmowanych dotychczas działań również z uwzględnieniem środków unijnych w perspektywie 2007-2013.

Tabela 56 Wykaz projektów realizowanych na terenie gminy Cisna współfinansowanych ze środków europejskich

Lp.	Nazwa Projektu	Wartość dofinansowania	Źródło dofinansowania
1	Modernizacja drogi gminnej w Strzebowiskach	189.664,43	PHARE
2	Modernizacja drogi gminnej w Przysłupiu	560.075,64	SAPARD
3	Kanalizacja sanitarna z przepompownią w Cisnej	257.710,00	SAPARD
4	Modernizacja drogi gminnej w Kalnicy	121.722,12	SAPARD

5	Studium rozwoju społeczno-gospodarczego sąsiedzkich gmin pogranicza	38.277,23	PHARAE
6	Poprawa jakości życia i estetyki przestrzeni publicznej wsi Cisna	264.533,02	SPO 2004-2006
7	Rozwój gminy turystycznej położonej na terenach objętych ochroną przyrody	195.941,50	INTERREG III C ADEP
8	Modernizacja drogi gminnej do planowanego turystycznego przejścia granicznego w Smereku	427.507,34	INTERREG III A Polska – Republika Słowacka 2004-2006
9	Modernizacja drogi gminnej w Kalnicy	418.752,35	EFRR ZPORR
10	Ochrona Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Karpaty Wschodnie poprzez poprawę gospodarki wodno-ściekowej Etap I dokumentacja	444.820,00	INTERREG III A/TACIS CBS2004-2006 Polska-Ukraina- Białoruś
11	Nowoczesne technologie informatyczne w gminie Cisna	47.082,17	EFRR ZPORR
12	Przystosowanie do funkcji turystycznej i rekreacyjnej miejscowości Wetlina	730.795,00	PROW 2007-2013
13	Poprawa infrastruktury technicznej związanej z zaopatrzeniem w wodę poprzez budowę wodociągu w miejscowości Cisna	629.820,00	PROW 2007-2013
14	Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Wetlinie	590.231,00	SIDA
15	Poprawa warunków funkcjonowania Gminnego Centrum Kultury i Ekologii w Cisnej przez wykonanie remontu budynku	191.875,23	PROW 2007-2013
16	Wdrożenie systemu segregacji odpadów komunalnych	146.271,00	PROW 2007-2013
17	PSEAP	386.320,00	RPO
18	Remont drogi gminnej w Wetlinie	173.361,00	Fundusz Solidarności Unii Europejskiej
19	Indywidualizacja nauczania w klasach 1-3 SP	29.844,00	POKL
20	Czas na aktywność w gminie Cisna	481.285,00	POKL
21	Plac zabaw dla dzieci w Cisnej	44.567,82	PROW 2007-2013
22	Wykonanie oświetlenia ulicznego ciągów pieszo-jezdnych w Kalnicy i Dołżycy	129.377	Europejski Fundusz Rybacki
23	Budowa placów zabaw w miejscowościach Krzywe i Przysław	50.000,00	PROW 2007-2015
24	Budowa bezpiecznego placu zabaw dla oddziału przedszkolnego	79.691,70	POKL

25	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w gminie Cisna	626.075,32	RPO
26	Urządzenie boiska do piłki nożnej w Cisnej	39.297,00	PROW 2007-2013
27	Wykonanie placu zabaw w Wetlinie	24.998,00	PROW 2007-2013
28	Technologie cyfrowe jako systemowe narzędzie podnoszące jakość i atrakcyjność oferty edukacyjnej szkół Podkarpacia	40.932,00	POKL

Źródło: Urząd Gminy

Komplementarność źródeł finansowania

Działania zaplanowane w Gminnym Programie Rewitalizacji dla gminy Cisna na lata 2016-2020 będą finansowane z różnych źródeł. Spośród źródeł zewnętrznych będzie to Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego 2014-2020, ale również inne programy finansowane ze źródeł europejskich, krajowych i wojewódzkich. W przypadku braku możliwości pozyskania dotacji, zakłada się, że projekty będą realizowane ze środków własnych samorządu terytorialnego, przy wykorzystaniu różnego rodzaju preferencyjnych pożyczek i kredytów lub/i partnerów prywatnych. Zostanie on ujęty w Wieloletniej Prognozie Finansowej. Równocześnie wzięto pod uwagę możliwość wnoszenia wkładu finansowego przez prywatnych partnerów. Umiejętne łączenie lub uzupełnianie wsparcia z różnorodnych źródeł zapewni większą efektywność realizowanych zadań przy jednoczesnej dbałości o wykluczenie ryzyka podwójnego dofinansowania.

Lp.	Numer projektu	Szacunkowa wartość projektu	Czas realizacji	Możliwe źródło finansowania
1	PI-1	5 000 000,00 zł	2018-2020	RPO WP + partnerstwo prywatno - publiczne
2	PI-2	7 200 000,00 zł	2018-2019	RPO WP 2014-2020 + środki własne Fundacji Bieszczadzkiej Kolejki Leśnej+ środki własne gminy Cisna
3	PI-3	2 000 000,00 zł	2018-2020	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
4	PI-4	2 000 000,00 zł	2018-2020	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
5	PI-5	1 000 000,00 zł	2018-2019	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy

6	PI-6	1 000 000,00 zł	2018-2019	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
7	PI-7	2 000 000,00 zł	2019-2020	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
8	PI-8	800 000,00 zł	2019-2020	RPO WP 2014- 2020 + środki własne gminy
9	PNI – 1	200 000,00 zł	2018-2018	RPO WP 2014- 2020
10	PNI – 2	170 000,00 zł	2018-2018	RPO WP 2014- 2020
11	PNI – 3	300 000,00 zł	2018-2020	RPO WP 2014- 2020, PFRON
12	PU-1	300 000,00 zł	2018-2020	RPO WP 2014- 2020, PROW 2014-2020 LGD + środki własne gminy

Źródło: Opracowanie własne

5.2. Zasady partnerstwa i partycypacji społecznej

Program rewitalizacji został wypracowany przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych, przestrzenno-funkcjonalnych. Prace nad przygotowaniem programu, jego aktualizacją, jak również wdrażaniem zostały i będą nadal oparte na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie z mieszkańcami obszarów rewitalizacji, przedsiębiorcami, organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami samorządu oraz jego jednostek organizacyjnych. Partycypacja społeczna została wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru rewitalizacji stanowi ważny warunek sukcesu.

Konsultacje społeczne składały się z kilku etapów.

- Pierwszym z nich było spotkanie wprowadzające omawiającym założenia Programu Rewitalizacji, wszystkie etapów prac nad jego przygotowaniem. Uczestniczyli w nim radni gminy oraz przedstawiciele Urzędu Gminy, w sumie ____ osób. Spotkanie odbyło się w dn. **28 lutego 2017 r.**
- Spotkania warsztatowe **w dniach 9.02.2017 r. oraz 10.02.2017 w Cisnej i Wetlinie** – na spotkaniu, w pierwszej kolejności przedstawione zostały informacje dotyczące podstawowych pojęć z zakresu rewitalizacji, partycypacji społecznej, wyznaczaniu obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji, celów rewitalizacji oraz korzyści wynikających z opracowywanego Programu Rewitalizacji dla gminy Cisna. Następnie, rozpoczęła się część warsztatowa. Uczestnicy spotkania określali mocne i słabe strony gminy oraz wskazywali te obszary, które według nich wymagają rewitalizacji. Zostały one powiązane z wynikami

delimitacji obszarów zdegradowanych przeprowadzonej w oparciu o analizę wskaźnikową. Osoby biorące udział w warsztatach proponowali również działania, które wpłynęłyby na poprawę negatywnych zjawisk występujących na danym obszarze. W spotkaniach wzięło udział odpowiednio ____ i ____ osób w dużej części z obszarów rewitalizacji. Byli to mieszkańcy gminy, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych (Koło Gospodyń Wiejskich), lokalni przedsiębiorcy, przedstawiciele instytucji samorządowych (m.in. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, placówek oświatowych) oraz Urzędu i Rady Gminy. Informacja o spotkaniach była szeroko rozpowszechniana m.in. poprzez strony internetowe: www.gminacisna.pl , www.cisna.pl , tablicę ogłoszeń w Urzędzie Gminy, sołtysów oraz powiadomienia sms.

- Badanie ilościowe (ankiety PAPI) – było ono prowadzone **w okresie od 22 – 29 marca 2017 r.** . Wzięło w nim udział 62 mieszkańców gminy Cisna, reprezentujący wszystkie sołectwa. Ankieta była szeroko rozpowszechniana wśród mieszkańców gminy. Dostępna była na stronach internetowych www.gminacisna.pl , www.cisna.pl , tablicę ogłoszeń w Urzędzie Gminy, na spotkaniach rad sołeckich. Mieszkańcy mieli możliwość przekazania wypełnionej ankiety listownie, mailowo, osobiście do Urzędu Gminy lub bezpośrednio sołtysowi.
- Szkolenia dla pracowników urzędu gminy, którzy będą odpowiedzialni za wdrażanie i monitorowanie LPR w strukturze urzędu
- Opracowany Gminny Program Rewitalizacji został poddany konsultacją społeczną za pomocą strony internetowej urzędu. Trwały one w okresie od _____. Mieszkańcy gminy mieli możliwość proponowania zmian, modyfikacji lub uzupełnień w przedmiotowym dokumencie.

Udział różnych aktorów procesu rewitalizacji na etapie wdrażania i monitorowania został przedstawiony w rozdziale 6.1 i 6.2

6. System wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji

6.1. System wdrażania projektów

Pierwszym etapem wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji jest przyjęcie powyższego dokumentu przez Radę Gminy Cisna w drodze uchwały. Wszelkie ewentualne zmiany i modyfikacje muszą zostać przyjęte również w formie uchwały. Głównym operatorem rewitalizacji, czyli koordynatorem wdrażania Gminnego Programu Rewitalizacji jest Urząd Gminy Cisna.. Wynika to z zakresu zadań własnych gminy, który obejmuje m.in.: pomoc społeczną, ochronę zdrowia, edukację (szkoły podstawowe, gimnazja), ochronę środowiska, sprawy ładu przestrzennego i infrastruktury. Odpowiedzialny on będzie również za finansowanie kosztów zarządzania rewitalizacją (na obecnym etapie trudno określić ich wielkość). Nadzór nad całością realizacji programu sprawuje wójt gminy,

natomiast nadzór merytoryczny pełni osoba zatrudniona na stanowisku: sekretarza gminy, przy współpracy z:

- z referatem budżetu i finansów oraz skarbnikiem gminy
- Sołtysami wsi Cisna i Wetlina

Wdrażanie Gminnego Programu Rewitalizacji wymaga zaangażowania lokalnych partnerów z sektora społecznego, gospodarczego oraz publicznego. Stanowi to kluczowy element wysokiej skuteczności oraz trwałości zaplanowanych projektów, które odnoszą się bezpośrednio do potrzeb gminy i jej mieszkańców. Partycypacja społeczna ma charakter ciągły i obejmuje nie tylko identyfikację problemów oraz planowanie działań (realizowaną m.in. za pomocą spotkań warsztatowych oraz badań ankietowych), ale również realizację, monitoring i ewaluację. W te działania będą zaangażowani partnerzy z sektora społecznego, publicznego i gospodarczego.

6.2. System monitoringu oraz aktualizacji projektów

Proces monitoringu to okresowa kontrola i ocena stopnia realizacji poszczególnych projektów zawartych w Gminnym Programie Rewitalizacji. Jest to podstawowy warunek skutecznej i właściwej realizacji przedmiotowego dokumentu. Pozwala on na kontrolę realizacji zaplanowanych działań, weryfikację osiągniętych rezultatów oraz ocenę zgodności z postawionymi celami. Organem odpowiedzialnym za monitoring jest Wójt gminy.

Gminny Program Rewitalizacji jest dokumentem długookresowym przygotowanym w perspektywie na lata 2016 – 2020. Ze względu na cel i charakter dokument ma formułę otwartą tzn. przy zmieniających się uwarunkowaniach zewnętrznych, np. zmianach prawnych, pojawiających się kolejnych problemach lub powstaniu nowych projektów będzie on aktualizowany. Zmiany te będą determinowane przez warunki społeczno-gospodarcze gminy, potrzeby i oczekiwania mieszkańców obszarów problemowych, możliwości budżetowe samorządu oraz poprzez dostępność środków zewnętrznych. Koordynatorem tego procesu będzie Wójt Gminy Cisna przy współpracy z lokalnymi partnerami.

Gminny Program Rewitalizacji zostanie poddany ewaluacji. Jej koordynatorem będzie Wójt Gminy Cisna. Dotyczyć jej będą poszczególne projekty zawarte do dokumencie. Pozwoli to na ocenę ich realizacji oraz stopień osiągnięcia zakładanych rezultatów i produktów. Zostanie dokonana również ewaluacja mid-term w 2018 roku pozwalająca ocenić w połowie trwania przedmiotowego dokumentu stopień realizacji założonych celów. Na koniec trwania Gminnego Programu Rewitalizacji w 2020 roku cały dokument zostanie poddany ewaluacji ex-post. Pozwoli ona na kompleksową ocenę efektów realizacji podjętych działań, określenie stopnia osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu, jak również zostaną podjęte kroki zmierzające do wyznaczenia kierunków rewitalizacji na następne lata w gminie Cisna.

6.3. Wskaźniki osiągnięcia celów

Wskaźniki pozwalają na ocenę osiągnięcia zaplanowanych celów zawartych w Gminnym Programie Rewitalizacji. Wskaźniki produktu pokazują rzeczywisty, materialny efekt przeprowadzonych projektów, który jest mierzony konkretnymi wielkościami. Natomiast wskaźnik rezultatu odpowiada

bezpośrednim efektem, które zostały osiągnięte poprzez realizację poszczególnych projektów. Powiązany jest ze wskaźnikami produktu.

Osiągnięcie przedstawionych wskaźników zostało zaplanowane do 2020 roku. Jednakże mogą one ulec rozszerzeniu, lub wartości docelowe może zostać powiększona, w wyniku realizacji kolejnych projektów na obszarach objętych rewitalizacją w trakcie realizacji Programu.

Tabela 57 Wskaźniki produktu i rezultatu Gminnego Programu Rewitalizacji

Wskaźniki	Źródło danych	Jednostka miary	Wartość bazowa	Wartość docelowa
Wskaźniki produktu				
Liczba nowo wybudowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji	monitoring własny	sztuk	0	20
Liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na obszarach rewitalizacji	monitoring własny	sztuk	0	11
Powierzchnia obiektów poddanych rewitalizacji	monitoring własny	sztuk	0	42,8611
Liczba obiektów podjęta rewitalizacją, która została przystosowana do funkcji kulturalnych	monitoring własny	sztuk	0	
	monitoring własny	sztuk	0	
Liczba obiektów objętych rewitalizacją, która będzie dostosowana dla osób z niepełnosprawnością	monitoring własny	sztuk	0	21
Liczba zmodernizowanych dróg dojazdowych	monitoring własny	sztuk	0	2
Liczba wybudowanych i zmodernizowanych parkingów	monitoring własny	sztuk	0	3
Liczba osób nieaktywnych zawodowo i/lub zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w ciągu roku	monitoring własny	sztuk	0	20
Liczba zorganizowanych zajęć aktywizacyjnych dla seniorów w ciągu roku	monitoring własny	sztuk	0	20
Liczba zorganizowanych zajęć dla dzieci	monitoring własny	godzin	0	45
Liczba wyjazdów edukacyjnych dla dzieci	monitoring własny	sztuk	0	5
Liczba zakupionych pomocy dydaktycznych	monitoring własny	sztuk	0	8
Wskaźniki rezultatu				
Liczba osób, korzystających z obiektów objętych rewitalizacją, na cele m.in. społeczne, kulturalne, rekreacyjne w ciągu roku	monitoring własny	osoba	0	214 000
Liczba wydarzeń zorganizowanych w obiekcie objętych rewitalizacją w ciągu roku	monitoring własny	sztuka	0	68

Liczba utworzonych miejsc pracy	monitoring własny	sztuka	0	6
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poszukująca zatrudnienia	monitoring własny	osoba	0	15
Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które podejmą zatrudnienie	monitoring własny	osoba	0	10
Liczba seniorów uczestniczących w zajęciach aktywizacyjnych	monitoring własny	osoba	0	100
Liczba dzieci niepełnosprawnych objętych wsparciem	monitoring własny	osoba	0	1
§ Liczba dzieci w wieku do 3-6 lat objętych dodatkowymi zajęciami rozwijającymi	monitoring własny	osoba	0	25

Źródło: Opracowanie własne

6.4. Ocena oddziaływania na środowisko Lokalnego Programu Rewitalizacji

Zgodnie z ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 ze zm.), projekt niniejszego dokumentu zostanie skonsultowany z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Rzeszowie w celu ustalenia konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

7. Załączniki

7.1. Spis tabel

Tabela 1 Wykaz sołectw oraz zamieszkałych miejscowości w gminie Cisna	18
Tabela 2 Gęstość zaludnienia na 1 km ²	20
Tabela 3 Wykaz dróg w gminie Cisna	20
Tabela 4 Wskaźnik depopulacji w gminie Cisna	25
Tabela 5 Saldo migracji wewnętrznych	26
Tabela 6 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku (%)	27
Tabela 7 Wskaźnik obciążenia demograficznego	27
Tabela 8 Liczba osób bezrobotnych w różnych kategoriach (stan na 2015 r.)	29
Tabela 9 Udział osób korzystających z pomocy społecznej (%)	30
Tabela 10 Liczba i rodzaje przestępstw w gminie Cisna w 2015 roku	31
Tabela 11 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	32
Tabela 12 Wykaz organizacji pozarządowych w gminie Cisna	32
Tabela 13 Frekwencja wyborcza	35
Tabela 14 Sieć wodociągowa (km)	36
Tabela 15 Procentowy udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej na terenach wiejskich (%)	36
Tabela 16 Sieć kanalizacyjna (km)	37

Tabela 17 Procentowy udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich (%)	37
Tabela 18 Liczba budynków mieszkalnych w gminie Cisna	37
Tabela 19 Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m ²)	38
Tabela 20 Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	38
Tabela 21 Edukacja – infrastruktura i liczba korzystających	39
Tabela 22 Biblioteki i file	41
Tabela 23 Wykaz liczby informacji przekazywanych przez Centrum Informacji Turystycznej w Cisnej.	44
Tabela 24 Baza noclegowa w gminie Cisna	47
Tabela 25 Punkty gastronomiczne w gminie Cisna	48
Tabela 26 Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	51
Tabela 27 Podmioty nowo zarejestrowane w REGON na 10 tys. ludności	51
Tabela 28 Podmioty wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	51
Tabela 29 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007	52
Tabela 30 Osoby prawne i jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej wg sekcji PKD 2007	53
Tabela 31 Podmioty gospodarcze w gminie Cisna wg klas wielkości	54
Tabela 32 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera społeczna	60
Tabela 33 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera gospodarcza	61
Tabela 34 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera środowiskowa	61
Tabela 35 Mocne i słabe strony gminy Cisna - sfera techniczno-infrastrukturalna	62
Tabela 36 Wartości wskaźników opracowane na podstawie danych ilościowych (Stan na 31.12.2015)	65
Tabela 37 Procent powierzchni i procent ludności obszarów wybranych do rewitalizacji	69
Tabela 38 Delimitacja obszarów problemowych – mediana wieku – 2014 r.	70
Tabela 39 Delimitacja obszarów problemowych – udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg miejsca zamieszkania – 2014 r.	70
Tabela 40 Delimitacja obszarów problemowych – liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 osób wg miejsca zamieszkania – 2014 r.	71
Tabela 41 Delimitacja obszarów problemowych – wyniki egzaminów 6-klasisty– 2015 r.	71
Tabela 42 Delimitacja obszarów problemowych – liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON w przeliczeniu na 100 osób wg faktycznego miejsca zamieszkania (obszar wiejski) – 2014 r.	72
Tabela 43 Projekt inwestycyjny nr 1 - (PI-1)	76
Tabela 44 Projekt inwestycyjny nr 2 (PI-2)	77
Tabela 45 Projekt inwestycyjny nr 3 (PI-3)	80
Tabela 46 Projekt inwestycyjny nr 4 (PI-4)	82
Tabela 47 Projekt inwestycyjny nr 5 (PI-5)	83
Tabela 48 Projekt inwestycyjny nr 6 (PI-6)	85
Tabela 49 Projekt inwestycyjny nr 7 (PI-7)	86
Tabela 50 Projekt inwestycyjny nr 8 (PI-8)	88
Tabela 51 Projekt społeczno-aktywizujący nr 1 (PNI – 1)	90
Tabela 52 Projekt nie inwestycyjny - społeczno-aktywizujący nr 2 (PNI – 2)	91
Tabela 53 Projekt nie inwestycyjny - społeczno-aktywizujący nr 3 (PNI – 3)	92
Tabela 54 Projekt uzupełniający społeczno-gospodarczy nr 1 (PU-1)	93
Tabela 55 Komplementarność problemowa	94

Tabela 56 Wykaz projektów realizowanych na terenie gminy Cisna współfinansowanych ze środków europejskich	95
Tabela 57 Wskaźniki produktu i rezultatu Gminnego Programu Rewitalizacji	101

7.2. Spis schematów i wykresów

Wykres 1 Zmiana liczby ludności w latach 2010-2016 (osoby zameldowane na stałe)	25
Wykres 2 Liczba ludności wg płci.....	26
Wykres 3 Przyrost naturalny na 1000 ludności	26
Wykres 4 Udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.....	28
Wykres 5 Udział zarejestrowanych bezrobotnych wg płci w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.	29
Wykres 6 Przestępczość w przeliczeniu na 1000 mieszkańców	31
Wykres 7 Miejsce zamieszkania respondenta.....	56
Wykres 8 Najpoważniejsze problemy związane z jakością życia w gminie Cisna.....	57
Wykres 9 Najpoważniejsze problemy społeczne gminy Cisna	58
Wykres 10 Najpoważniejsze problemy ekonomiczne w gminie Cisna	59

7.3. Spis map

Mapa 1 Gmina Cisna.....	19
Mapa 2 Podobszar I rewitalizacji - w miejscowości Wetlina	67
Mapa 3 Podobszar rewitalizacji I - trasa rewitalizowanej kolejki bieszczadzkiej (projekt PI-2)	68
Mapa 4 Podobszar II rewitalizacji - w miejscowości Cisna	69